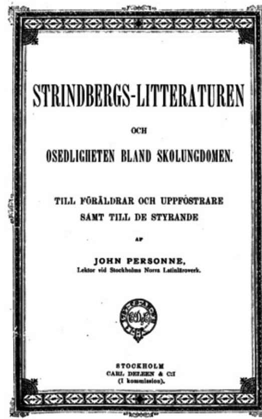

STRINDBERGS-LITTERATUREN

OCH

OSEDLIGHETEN BLAND SKOLUNGDOMEN.

TILL FÖRÄLDRAR OCH UPPFOSTRARE SAMT TILL DE STYRANDE AF JOHN PERSONNE, Lektor vid Stockholms Norra Latinläroverk.

STOCKHOLM CARL DELEEN & C:I (I kommission).

UPSALA 1887 AKADEMISKA BOKTRYCKERIET EDV. BERLING.

Förord till den elektroniska utgåvan

Ur författarens förord: "Med »Strindbergslitteraturen» menas i denna lilla skrift alla »Det unga Sveriges» litterära alster, hvilka till innehåll och tendens äro beslägtade med August Strindbergs »Giftas» »Tjensteqvinnans son» och »Jäsningstiden». (...) Min afsigt är att med deras egna ord visa deras egentliga innehåll, hvilket i tidningsrecensionerna icke kan framhållas med tillräcklig tydlighet, på samma gång jag blottar ett fruktansvärdt samhällsondt, som till stor del är den direkta eller indirekta frukten af denna litteratur."

Den debatt som följde på boken föranledde Personne att ge ut ytterligare en skrift **Svar till Federationen** året därpå.

Boken, som tillhör Harvard Library, har scannat av Google Books. Den anpassades för Projekt Runeberg i juni 2013 av Bert H.

Förord.

Med »St?*indbergslitteraturen* menas i denna lilla skrift alla T>Det unga Sveriges» litterära alster, hvilka till innehåll och tendens är o beslägtade med August Strindbergs ^Giftas »Tjensteqvinnans som och »Jäsningstiden*. Hvarför just denna benämning för korthetens skull blifvit vald såsom ett sammanfattande slägtnamn på flera likartade litterära företeelser i bunden och obunden stil, torde icke behöfva förklaras. Det är icke min mening att öka antalet af de vanliga recensionerna öfver dessa arbeten, för eller emot dem. Min afsigt är att med deras egna

ord visa deras egentliga innehåll, hvilket i tidningsrecensionerna icke kan framhållas med tillräcklig tydlighet, på samma gång jag blottar ett fruktansvärdt samhällsondt, som till stor del är den direkta eller indirekta frukten af denna litteratur. Framför allt och egentligen åsyftar jag härmed föräldrars och uppfostrares samt äfven de styrandes väckelse. Men jag hyser också den önskan, att mitt ord måtte träffa den ungdom, som be-fiöfver träffas der af.

Föranledd dertill både af Strindbergslitteraturens öppet uttalade osedliga idéer och af de frukter dessa idéer burit bland skolungdomen, går jag att blotta och vidröra förhållanden af den beskaffenhet, att en menniska skall vara bra långt bortkommen i inre råhet och sedligt förderf \ om hon icke måste göra våld på sig för att öppet kunna nämna dem vid deras rätta namn och framdraga dem ur det mörker, hvar i de hafva den smygande tillvaro, som sedlighetskänslan instinktmässigt skyr att röja. Min sedlighetskänsla bjuder mig tiga, men mitt samvete förbjuder mig det. Och mitt samvete förbjuder mig också att stanna vid sådana

Personne: Strindbergslitteratnren. Ihalfva uttalanden eller allmänt hållna resonnemanger, till hvilka man vanligen inskränker sig, om man någon gång' höjer en varningens röst i denna sak. Ty mitt förstånd säger mig och erfarenheten bestyrker, att med en sådan half-het och försigtighet ingenting uträttas, när faran är stor. Att ett öppet uttalande i en broschyr skulle. medföra det ansvar, som alltid är förbundet med att kasta ut bland menniskorna frukter från kunskapens träd på godt och ondt, hvarigenom särskildt de oskyldiga barnen och de oskyldiga unga kunna äta sig doden, del är tyvärr i våra dagar en alldeles onödig farhåga, en förblindelse hos äldre, aktningsvärda menniskor, som, sjelfva i sitt inre främmande för det onda i tiden, aldrig kunna sätta sig in i huru allmänt det onda är utbredt och aldrig kunna förstå, att häremot ingenting annat hjelper än att gå böstgänges till väga — såvida någonting hjelper. Tack vare oblyga skriftställare ock skriftställarinnor är vår tids ungdom i allmänhet fruktans-värdt underkunnig om det onda, om det orena och smutsiga.

Slutligen vill jag f örklara., att jag, såvida jag finner det nödvändigt, är beredd på att icke låta denna broschyr vara mitt sista ord i ämnet. Möjligheten att jag måste fortsätta, då jag en gång börjat, hade jag tagit med i beräkningen, när jag satte mig ned att skrifva.Osedligheten bland skolungdomen.

I början af år 1885, således för två år sedan, skref jag, i samråd med andra lärare vid det läroverk jag tillhör, en artikel med samma syfte som denna broschyr. Jag lemnade den till en Stockholms-tidning, hvars redaktion lofvade intaga den. Men detta blef icke af. Tidningen drog sig för att öppna sina spalter for en artikel med sådant innehåll. Och dertill kunde den ju hafva sina skäl. Jag nämner detta for att redan i början betona, att det visst icke är upptäckter från i går, som drifvit mig att nu fatta pennan. När man lefver i den lugna tron, att allt är som det skall vara, och så det plötsligt visar sig, att man lefver i en illusion, då öfverrumplas man lätt af den menskliga svagheten, att öfverdrifva och att handla i öfverilning. En och annan, hvilkens hjerta klappar lika varmt som mitt for skolungdomen, torde nog känna sig benägen för att i min broschyr se en produkt af denna menskliga svaghet. För att minska den benägenheten, aftrycker jag nämnda tillämnade tidningsartikel, så mycket hellre som vi genom den genast föras in i den sak vi nu vilja behandla. Artikeln hade följande lydelse:

Till skolungdomens föräldrar och målsmän.

Skolväsendet står i våra dagar bland frågorna på dagordningen och upptar till stor del det allmänna intresset. Mycken tid, mycken omtanke och stora summor offras för skolan. Skol-palats byggas, undervisningsmaterielet är utsökt, fordringarna på lärares och lärarinnors insigter och undervisningsskicklighet skär-pas. Skolmöten hållas, skolkomitéer tillsättas och utgifva digra betänkanden. Med gymnastik, luftvexlingsapparater, rationel fördelning af det intellektuela arbetet o. s. v. sörjer man för ungdomens helsa. Denna omsorg och denna offervillighet för ungdomens bästa måste ju glädja alla ungdomens och fosterlandets vänner. Men den, som är inne i våra skolförhållanden och ser verkligheten på nära håll, känner ibland på ett särskildt smärtsamt sätt, att något väsentligt fattas. Den sitt kall älskande läraren, som med glädje och förhoppningar sköter sitt arbete, står ibland helt oväntadt framför förvillelser bland ungdomen, som förvandla hans glädje till sorg och hans förhoppningar till tvifvel, förvillelser, som kanske komma honom, åtminstone för ett ögonblick, att i det storartadt anlagda skolväsendet se endast ett glänsande skal kring en maskstungen kärna, se endast en stor »nutidslögn», för att

använda ett uttryck lånadt från nutidsrealismens ordförråd. Men är han af hjertat tillgifven sin uppgift som lärare och tror på sitt kall, så tror han också på ungdomen, och de mörka tankarne försvinna.

Då och då har en klagan försports om rådande osedlighet i våra skolor. Men ämnet är lika ömtåligt, som det är gammalt. Man drar sig helt naturligt af många skäl för att vidröra det och ännu mera för att taga itu med sjelfva saken. När särskild anledning förefinnes, är det dock en pligt att tala och handla, och detta är isynnerhet religionslärarens pligt. Derför har jag skrifvit denna uppsats. Det tillkommer skolan att väcka föräldrars och målsmäns uppmärksamhet på ett ondt, som kanske är dem mycket nära utan att de ana det, ett ondt, som kan blifva deras barns andligft och kroppsliga ruin, om det ej i tid uppdagas och botas. Osedligheten är tyvärr ingalunda sällsynt bland skolungdomen. Jag syftar härmed närmast på den hemliga synd, som man kallat »ungdomens farligaste fiende», och som ofta blir den unges olycka för hela lifvet. Men i våra skolor för gossar är bland lärjungarne äfven den gröfre osedlig-ket, som har sin härd i prostitutionens nästen, icke heller så sällsynt, som man kanske tror. Den förra lasten bör enligt min mening betraktas och behandlas hufvudsakligen såsom en sjukdom, och båda nu antydda former af osedlighet bland skolungdomen hafva i de flesta fall, enligt min öfvertygelse, sin förstaupprinnelse i okunnighet och lättsinnigt oförstånd. En sorgfallig aktgifvenhet på barn och ungdom, en sorgfällig vård för att förebygga detta onda, kärleksfulla varningar och råd äro härvidlag hvarje uppfostrares pligt. Isynnerhet gäller detta ungdomens föräldrar och målsmän. Skolan ensam kan i detta fall föga uträtta. På hemmet hvilar största ansvaret.

Från hemmens sida sökes orsaken till ungdomens klenhet och sjuklighet ofta i ett öfveransträngande skolarbete. Det är icke min mening att förneka, att öfveransträngning förekommer. Men min fullkomliga öfvertygelse är, att det myckna talet om öfveransträngning i skolan oftast är ett kringgående af en verklighet, som rätteligen har ett helt annat namn, och som är ett samhällsondt i högsta grad, emedan den är grunden till en moralisk och kroppslig maskstungenhet hos ungdomen och sedermera blir grunden till maskstungna äktenskap och maskstungna familjeförhållanden.

Att tala om det påpekade ondas orsaker och botemedel var icke nu min mening. Jag ville blott, såsom redan är sagdt, af förekommen anledning väcka uppmärksamheten på att det onda finnes i kanske större utsträckning, än man gema vill tro. I stället för att gå in på kapitlet om orsaker och botemedel tillåter jag mig anmäla tillvaron af en liten bok, med hvilken jag för en tid sedan gjorde bekantskap. Dess titel är: »Ungdomens sedliga uppfostran med hänsyn till könens inbördes förhållande•> af D:r Elizabeth Blackwell. Öfver sättning. Sigfrid Flodins Förlag. Trots vissa longörer och tavtolo-gier innehåller den mycket af värde för uppfostrare och lämpar sig äfven för att sättas i händerna på den mera vuxna ungdomen.

Dock ännu ett ord. Samverkan mellan skolan och hemmet är ett önskningsmål, hvarom man mycket talat. Men hvad har man gjort för dess uppnående? Nästan intet. Vi hafva läraresällskap af frivillig och privat natur, der skolans angelägenheter af handlas af derför intresserade lärare. Skulle icke sällskap kunna bildas, i hvilka lärare och lärarinnor stundom finge sammanträffa med föder och mödrar för att gemensamt med dem öfverlägga om ungdomens uppfostran?

John Personne,

Lektor vid Stockholms Norra Latinläroverk.Är det möjligt, att det står så illa till? frågar säkerligen mången, förskräckt och tviflande på samma gång.. Ja, det är icke blott möjligt, utan det är en sorglig verklighet. Den korta skildring, som i denna artikel blifvit gjord, är så långt ifrån öfverdrifven, att den istället med flit är hållen i så lindriga ordalag, som dess författare då ansåg sig kunna begagna utan att inför skriande fakta förfalla till ett vidrörande vid ytan, hvarigenom ingenting blir uttaladt. I en tidningsartikel måste man af lätt begripliga skäl behandla sådana frågor med en försynthet i framställningssättet, som icke i samma grad fordras i en broschyr. I en sådan har en författare fria händer, och af denna frihet känner jag mig, såsom jag i Förordet redan förklarat, för sakens skull manad att i det följande begagna mig.

Att en utbredd osedlighet smyger omkring i våra skolor är, såsom i artikeln nämndes, en ingalunda ny erfarenhet. Ofta har detta hemska förhållande varit föremål för skolmäns och uppfostrares bekymmer. Jag har framför mig

ett par böcker, som erinra härom. Den ena är »Gymna-sial-Pädagogik» af den 1868 aflidne framstående pedagogen Karl Ludvig Roth; den andra är första årgången (1865) af »Psedagogisk Tidskrift», då utgifven af Lektor L, A. A. Aulin. Den fruktansvärda utbredningen af onani eller sjelfbefläckelse i både goss- och flickskolor afhandlas här af tyska pedagoger på 1830-talet och af svenska på 1860-talet. Detta samhällsonda, ty så må man väl med fullt skäl kalla det, var under det sistnämnda årtiondet föremål för mycken uppmärksamhet hos oss. 1862 utkom en svensk öfversättning af Kapffs »Warnung eines Ju-gendfreundes vor dem gefährlichsten Jugendfeind», hvilken utförligt anmäldes i tidningen Wäktaren. 1865 diskuterades frågan i Stockholms läraresällskap, af hvilken diskussion ett referat intogs i Psedagogisk Tidskrift, och 1867 utgaf Lektor P. Waldenström i samma ämne »Om ungdomens farligaste fiende».

Nog har man alltså fast uppmärksamheten på detta onda, talat och skrifvit derom och äfven gjort åtskilligt till dess förebyggande. Men saken har dock ingalunda upp-märksammats så, som den bort, och framför allt har man på långt när icke gjort hvad man varit skyldig att göra. Att närmare ingå på detta ämne, att tala om orsakerna, följderna och botemedlen är icke nu min uppgift. Jag tror, att hvad som behöft och kunnat sägas om allt detta redan är sagdt och finns tillgängligt för hvar och en, som kan läsa. Men handling är just hvad som behöfs, ty det onda anställer sina härjningar bland ungdom af båda könen i samma förfarande utsträckning som förut, om icke i ännu värre. Detta behöfver sägas.

Det är emellertid icke utbredningen i våra skolor af den nu vidrörda formen af osedlighet, som föranledt mig att sända ut denna skrift, utan den bland skolgossame vida mer än man kan ana förekommande gröfre formen af otukts-lasten, samlif med prostituerade qvinnor. Det var upptäckter i den vägen, som för två år sedan föranledde mig att • skrifva den tidningsartikel, hvilken icke förr än nu blifvit offentliggjord i denna broschyr, som skrifves just med anledning af nyligen gjorda upptäckter utaf samma slag.

Det ser ut som om skolans målsmän ansett denna ännu hemskare form af otuktslasten till den grad vara ett undan-tagsförhållande bland skolgossar, att förekomsten af densamma bland skolans lärjungar hvarken bort eller behöft dragas under någon pedagogisk diskussion. Och till detta antagande torde man också, dess bättre, hafva haft grundad anledning. Att sedliga förvillelser af sådant slag äfven sedan långt tillbaka förekommit bland skolungdom är ju ett oförnekligt faktum. Men jag är öfvertygad om att skolans målsmän förut haft rätt, då de betraktat sådana förvillelser såsom mera sällsynta undantag. Nu åter befinna vi oss på den punkt, att dessa män, om de vilja se verkligheten i ansig-tet och göra sin pligt, måste upptaga till behandling såsom skolfråga det faktum, att skolgossar lefva i otukt med prostituerade qvinnor. Såsom en skolans angelägenhet bör detta förhållande betraktas och behandlas af samma skäl som förekomsten af onani bland skolungdomen så blifvit behandlad. Af kamrater i skolan blir den oskyldige skolgossen införd i i lasten, genom kamratumgänget i skolan sprides lasten blandskolungdomen. Skolan kan på det sättat blifva de ungas förderf, om skolans lärare och styresmän ej göra sin pligt. Blunda de for saken, söka de Öfverskyla den for att skolans anseende och deras eget ej skall lida, eller nöja de sig med att från läroverket i tysthet aflägsna de lärjungar, som blifvit ertappade eller öfverbevisade, ehuru det onda visar sig vara ett utbredt ondt med djupa rötter, då äro de pligt— förgätne. Man behöfver icke anse uppfostran vara skolans mål, icke anse skolans lärare såsom uppfostrare för att af skolan fordra, att hon gör hvad hon kan, for att hennes lärjungar inom hennes murar skola vara skyddade mot förförelse. Men liyser man om skolan, såsom ännu åtminstone är förhållandet hos oss, den enda riktiga åsigten, att hennes mål är uppfostran och icke blott ett förståndsmeddelande af kunskaper, då har man rättighet att af henne fordra mer i sedligt hänseende än skydd för lärjungarna mot osedlighet. Då hvilar på henne det dryga ansvaret att göra hvad i hennes förmåga står för att leda hvarje lärjunge in på sedlighetens och tuktighetens väg, och hon bör då också utan alla konsiderationer söka nedbryta hvarje hinder för möjligheten att uppfylla denna ansvarsfulla pligt.

Dock, om skolans pligt och ansvar må härmed vara nog taladt för denna gång. Det är icke till skolans män jag nu vänder mig. Vill en lärare meddela sig med sina kamrater och ställa en uppmaning till dem om ett kraftigt bekämpande af ett ondt, som rör skolan, bära genare vägar till det målet, än den, på hvilken jag nu slagit in. Nej, såsom jag redan har sagt, till ungdomens föräldrar och målsmän och till alla utom skolan, hvilka ömma för skolans ungdom' men som jag ej på annat sätt kan träffa, vänder jag mig nu just i min egenskap af lärare. Med

hvad jag yttrat om skolans pligt och ansvar har jag endast velat motivera det steg jag tagil. Att ett sådant steg tages endast i yttersta nödfall, bör hvar och en begripa. Och derför kunde jag kanske slippa att om sjelfva osedligheten säga mer än hvad som blifvit sagdt. Det borde vara nog, att en lärare pä detta sätt träder fram och säger: Så sorgligt står det till bland ungdomen; menutan hemmets och samhällets verksamma och kraftiga bemödanden förmår skolan ensam intet.

Men härmed vore dock helt säkert för litet sagdt och ingenting vunnet. Det är nu en gång så, att man allvarsamt stannar endast framfor handgripliga fakta — om man stannar alls. Utan att gå in i detaljer och utan att nämna några namn vill jag derför beröra Verkligheten på annat sätt än med påståendet, att den existerar.

Jag tar då till utgångspunkt bemötandet af tviflares invändningar. Från ett håll får man höra: »Min son måste alltid göra reda för hvart han går på eftermiddagarne och skall alltid vara hemma före aftonmåltiden, så nog kan jag vara lugn för honom och hans umgängen.» En annan målsman upplyser: »Mina barn få aldrig annat än i sina föräldrars sällskap vara ute längre än till kl. 9 på qvällen, så jag har ingenting att frukta för mina barn.»

Sådana invändningar äro mycket vanliga och jag vill äfven antaga, att de äro grundade på fakta i så måtto, att dessa förståndiga regler för ungdomen, att vara hemma vid en bestämd tid, verkligen efterlefvas. Ja, jag vill till och med tro, att de äro gällande för de flesta skolgossar, som kunna sägas hafva föräldravård. Men tyvärr, det hjel-per så litet. Erfarenheten visar, att man derför långt ifrån har anledning eller rättighet »att vara lugn» och »ingenting frukta». De qvinnor, som äro lastens offer och verktyg äro fardiga till sin afskyvärda handtering hvilken tid på dagen som helst. Och jag vet genom skolgossars egen bekännelse, att de icke blott användt den tid på eftermiddagarne, då det varit dem tillåtet att vistas utom hemmet, utan till och med frukost! of vet kl. 11—1, till besök i lastens boningar. Ja, för att visa, hur litet betryggande dylik försig-tighet från hemmens sida kan vara och tillika hur djupt sjunken en del af våra skolynglingar är, vill jag från min erfarenhet nämna ett fall, som förekom för två år sedan.

En sextonårig gosse i sjette klassen hade genom sin ofta upprepade frånvaro från skolan, sitt förstörda utseende och sitt slarfviga skolarbete länge ådragit sig sina lärares misstänksamma uppmärksamhet. Men som inga bevis mothonom funnos, måste hans lärare tills vidare stanna vid blotta misstanken. Hvarje frånvaro från skolan måste betraktas såsom loflig, enär han alltid presterade intyg från sin far om giltigt förfall. Emellertid förvandlade en tillfällighet, som man säger, misstankarne till öfvertygelse. Förhör anställdes; hans far, en högre embetsman, var närvarande, i början högeligen indignerad öfver att hans son blef så misskänd, ty om dennes oskuld var han öfvertygad. Gossen nekade fräckt, och fadern tog honom i försvar; han upplyste, att sonen till och med delade sofrum med honom, för att han så mycket säkrare skulle kunna hafva sitt barn under sina ögon. Det många dagar räckande förhöret slutade dock med fullkomlig öfverbevisning, och den nu djupt krossade fadern måste böja sig for den hårda verkligheten, att hans son befanns vara icke blott i hög grad sjunken i liderlighet och derjemte ingalunda främmande for drycken-skapens last, utan också en tjuf, som bestulit sin far for att fa medel till sina utsväfningar. Den genomforderfvade sonen hade förstått att på alla upptänkliga vis gäcka sin fars vaksamhet och bedraga honom.

Man har svårt att tro på möjligheten, att en sextonåring, som vuxit upp i ett jemförelsevis godt hem, kan vara så avancerad i det onda. Men man misstar sig fullständigt, om man in vaggar sig i den säkerheten, att detta fall var ett enstaka undantagsfall. Bland de nyligen i Stockholm relegerade skolgossarne fanns en tolfårig gosse — äfven han son till en förmögen tjensteman — hvilken skildes från skolan, emedan han öfverbevisades om och måste bekänna att hafva fört ett osedligt lif med prostituerade qvinnor. Och flera minderåringar, dock något äldre än denne, hafva nyligen hemfallit åt samma straff på grund af samma brott, märkligt nog nästan allesammans från bättre lottade och delvis s. k. bildade hem.

I sammanhang med sådana ohyggliga företeelser förekomma mycket ofta, dock icke alltid, stöld och snatteri och derjemte också en af skolgossen tidigt började Öfverträdelse af skollagens bud: »Allt vistande på värdshus, källare, biljarder och dylika allmänna ställen vare lärjunge förbjudetutom i de särskilda fall, då rektor kan finna skäligt att från denna föreskrift medgifva undantag.» Det är icke sällsynt, att våra skolgossar besöka biljarder.

Och af försigkomna kamrater får skolgossen snart nog lära sig, att det finns enskilda rum på våra källarlokaler, der skolgossarne i lugn och ro kunna tillställa dryckeslag, stundom i sällskap med lösa qvinnor. Och jag kan tillägga: det går mycket väl för sig att vara med om sådana tillställningar trots tillsyn i hemmet och förbudet att vara borta längre än till viss tid på qvällen. Det går an att hemma förklara, att man går till en kamrat, kanske för att tillsammans med honom »öf-verläsa en lexa», ty att ljuga är ju en småsak, när man redan beträdt lastens baiia eller står i begrepp att lyssna till frestelsen att göra det. Att efter denna förklaring i stället öfvervara samqvämet i kroglokalen och ändå vara hemma på den utsatta tiden bör ju kunna ske utan någon risk att upptäckas. Den nyss nämnde tolfårige gossen brukade i sällskap med sin informator, en äldre skolyngling vid samma läroverk, uppehålla sig på dåliga ställen om eftermiddagarne. Hvarken den enes eller andres föräldrar hade någon aning om den saken. Och en annan af dem, som nu senast blifvit skilda från skolan, en sextonårig yngling i sjunde klassen, hade ingen, hvarken i skolan eller i hemmet, kunnat misstänka för någon af de förbrytelser, om hvilka nu är fråga. Han skötte sig väl både i skolan och vid sin konfirmationsundervisning, som han nyss börjat, och en hans lärare förklarade, att han bland lärjungame i den klassen sist skulle hafva misstänkt den ynglingen. Ej mindre oväntadt men ännu hårdare drabbade slaget hans föräldrar, då det upptäcktes, att han var lika försigkommen i konsten att söka dåliga kamraters umgänge och lefva osedligt som i konsten att förställa sig.

Men jag skyndar så fort som möjligt ifrån dessa meddelanden om en verklighet, hvars blottande blottar en afgrund och vid hvars beskrifning jag har måst framtvinga h varje ord. Det är visserligen sannt, att min erfarenhet, såsom helt naturligt är, närmast rör sig kring förhållandena i huf-vudstaden, och från dem äro också ofVan gjorda meddelanden hemtade. Till huru stor utsträckning paralleler kunnauppletas äfven i landsorten, vet jag icke. Några särskilda efterforskningar derom har jag icke ansett for mitt ändamål nödiga. I en stor stad äro farorna och frestelserna förstås större än i en mindre, och det är också lättare att der komma undan upptäckt. D erfor är jag böjd for att tro, att det står värre till i Stockholm än annorstädes. Men att det står illa till äfven i landsorten, det vet jag, och det vet litet hvar, som läser tidningar. Det var icke så länge sedan tid— ningarnes berättelser om uppdaganden af samma art, som de nyligen i Stockholm gjorda, med åtföljande relegeringar vid ett gammalt landsortsläroverk ådrogo sig mycken uppmärksamhet. Och jag skulle kunna draga fram åtskilligt i den vägen från de senare åren; det är icke allt, som kommer till tidningarnes kunskap och på så sätt blir offentligen kändt. För några år sedan upptäcktes vid ett annat landsortsläroverk, att en fjortonårig gosse, hvars föräldrar bodde på landet och som sjelf var inackorderad i staden för sin skolgång, underhöll en s. k. »hålldam» medels de penningar, som de rika föräldrarna i sitt straffbara oforstånd alltför rikligt bestodo honom. Den upptäckten stannade inom läroverket. Detta var förstås ett vidrigt undantagsfall, men i detta sammanhang må det omtalas såsom ett bevis på hvad som kan hända, medan uppfostrare — sofva.

Det är derför visst icke endast de föräldrar, hvilka hafva sina gossar i Stockholms skolor, som jag har anledning att tillropa ett varningsord. Och jag vill härvid allvarsamt betona, att såsom jag icke talar blott om Stockholms skolor, så afser jag ännu mindre någon särskild skola i Stockholm. Det ligger så nära till hands att tänka att hvad jag sagt hufvudsakligen rör det läroverk, vid hvilket- jag är anställd som lärare. Ja, kanske till ock med en och annan drar en suck af lättnad vid den tanken: »det är för väl, att min gosse icke går vid det läroverket» En sådan uppfattning är ett fullkomligt misstag. Det var icke vid Norra Latinläroverket antalet af de för osedlighet nyligen i Stockholm relegerade gossarne var störst. Men jag skyndar mig att härvid göra den anmärkningen: detta bevisar endast, att man lyckats göra flera upptäckter vidandra läroverk, icke att tillståndet der är sämre. Ty osedligheten är så pass allmän bland skolungdomen, att antalet relegeringar icke är någon tillförlitlig gradmätare på det sedliga tillståndet vid ett läroverk.

Dessa relegeringar hafva den sista tiden både utgjort ett allmänt samtalsämne och varit föremål for tidningspressens behandling. Man har med en viss häpnad frågat efter orsakerna till ett så stort forderf vid så unga år och dertill bland de bättre lottades barn. Svaret är ganska påtagligt, men i allmänhet har man icke funnit det, derföre att man icke velai finna det. I en tidning har jag läst den förnoodan, att bristande skoltukt skulle vara orsaken; i en annan har, såsom det berättats, kristendomsundervisningen förmenats vara orsaken. Dessa båda »försök» till svar anföras endast för att visa, hur man vid alla möjliga tillfallen försöker vrida sig undan

sanningens dom. Ty det rätta svaret på denna fråga innebär en dom öfver litet hvar, som har något ansvar såsom samhällsmedlem. Det sista af de anförda svaren är dessutom så dumt, att det icke förtjenar något afseende. Hvar och en som har någon smula reda på saken vet, att våra dagars religionsundervisning, trots sina brister, dock står vida öfver den forna utanJäsningen och katekesrabblingen. Det der svaret har icke tillkommit i någon annan afsigt än att gifva den förhatliga religionen och religionsundervisningen en släng, hvartill man på visst håll begagnar alla slags anledningar*

Nej, detta ondas allmännelighet beror derpå, att äfven bland skolungdomen den åsigten, den åskådningen allt mer och mer utbreder sig, att detta onda icke är något ondt, utan tvärtom någonting naturligt och således fullkomligt berättigadt, eller för att taga ut steget i tankegången och åskådningen: osedligheten är ett godt, sedligheten, såsom ett tvång på naturen, ett ondt. När läraren icke som en fiskal, å embetets vägnar, utan som en vän, af hvilken lärjungen ingenting har att frukta, går lärjungen på lifvet med sina frågor, då händer det, att han från lärjungens sida möter denna åskådning med dertill hörande »skäl» och »bevis». Den inför skolans straffande myndighet ångerfulle lärjungenförvandlas inför läraren-vännen till en person, hos hvilken ångerfullheten endast är fruktan för straffet, men som om sjelfva saken har en helt annan åsigt än den, som ligger till grund for skolans straffbestämmelser i dylika fall. Det är sannt, att det sitter hårdt åt, innan en lärjunge visar sig så sann inför sin lärare. Men det händer dock. Dertill fordras i bästa fall, att lärjungen har tillräckligt stort fortroende för sin lärare, för att han utan fruktan skall kunna göra det, eller i sämsta fall, att han har den fräckheten att icke bry sig om hvad han säger åt sin lärare. Det senare, tror jag likväl, torde vara ett mycket sällsynt fall.

Denna klart utbildade åskådning bland de unge, bland barnen, om osedlighetens berättigande såsom något naturligt den är något nytt, en företeelse, som helt och hållet tillhör vår tid. Osedlighetens vida större allmännelighet nu. är förr bland de unga vore visserligen i och för sig en tillräcklig orsak till dystra farhågor. Men vida värre är det, när vi befinnas hafva kommit derhän, att de unga kränka sedlighetslagen med kallt resonnerande forstånd, med stöd af en fullt utbildad teori, som förklarar den teori, hvarpå hemmets och skolans sedliga grundsatser hvila, för falsk och otidsenlig, en teori, hvars anhängare ännu känna sig klafbundna af officielt gällande gamla fördomar, men hvilka äro fullt öfVer-tygade om att deras teori har framtiden för sig. Detta är någonting förfärligt, detta är en af grund. Den teorin är en förskansning, som gör barnets och ynglingens hjerta och samvete oåtkomligt. Den teorin kommer barnet och ynglingen att i uppfostrares förmaningar, varningar och råd och i en moders tårar se endast uttryck af seglifvade fördomars magt. Hyser den unge kärlek till föräldrar och lärare, eller har han åtminstone aktning för dem, då kan han väl icke undgå ett visst intryck af deras omsorg och deras sorg, men det är då mera personen än s^ken, som åstadkommer en sådan verkan. Har den teori och åskådning, som kallar det onda godt och det goda ondt, vunnit insteg i en mennisko-själ, isynnerhet i en ung bildbar menniskosjäl, så skapar den snart denna menniska till sitt beläte, och på otroligt kort tid hårdnar också den menniskans inre i det belätets form.Hvarifrån har nu vår skolungdom fått en sådan åskådning? Icke är det från skolans undervisning och icke heller, annat än i ett och annat undantagsfall, från i hemmen teoretiskt gällande grundsatser. Det allmänna svaret på frågan blir: från tidsandan. Denna tidsanda har gifvit upphof åt en litteratur och ett lefnadssätt, som åter i sin ordning gifva näring åt och utvecklar tidsandan. Denna lätt tillgängliga litteratur far skolgossen tiHigt i sina händer och med hjelp af den far han snart ögonen öppna för ett lefnadssätt, som är en illustration till denna litteratur, hvilken ju för öfrigt gör anspråk på att skildra lifvet »sådant detta verkligen är.» Upptäcker nu också den unge, som af denna litteratur lär sig kritikens lättlärda konst, att de, hvilkas lif borde vara en illustration till de sedliga grundsatser, som i skolan och hemmet inplantas hos honom, mer eller mindre brista i det stycket, då gör tidsandan honom snart till sitt byte. Och sedan dröjer det kanske icke länge, förr än han i handling tillämpar den åskådning om sedligheten, som är tidsandans. Denna teckning är sannerligen icke gjord på fri hand, utan en teckning ur lifvet. Litteraturen spelar härvidlag en hufvudroll antingen direkt eller indirekt. Ty hemtar skolgossen ej dessa idéer, som demoralisera honom, direkt ur böcker, så får han dem från kamrater, som läst sig till dem i böcker. Och att dessa idéer uppväcka och nära orena fantasier, som allt mer och mer forslafva den olycklige, faller af sig sjelf.Strindbergslitteraturen.

Den litteratur, på hvilken jag i det föregående syftat, är den, som jag enligt förklaringen i Förordet kallat

»Strindbergslitteraturen». I främsta rummet menar jag dermed de usla alstren af August Strindbergs egen penna. Jag liar en gång förut, och detta icke utan verkan, just med tanke på skolungdomen, i offentligt tryck påpekat den egentliga halten af detta författareskap. Detta skedde i en artikel, intagen i Nya Dagligt Allehanda den 14 November 1884, med öfver-skrift »Herr A. Strindbergs Giftas och Skolungdomen» och undertecknad »Lärare». Smärtan att finna tvenne framstående skolman bland de af den då åtalade Strindberg valda jurymännen och kunskapen om att »Giftas» flitigt lästes af skolungdomen framkallade denna artikel, som med sådant raseri mottogs af hr Strindbergs själsfränder och med så mycken tacksam uppmärksamhet af ungdomens och sedlighetens vänner. Som jag nu tror, var jag angående de åsyftade båda jurymännen for hastig i mina konklusioner; jag vill begagna detta tillfälle för att uttala detta erkännande. Men till min ursäkt vill jag också säga, att dessa herrar hade skenet emot sig och att jag såsom slcohnan till den grad sårades i min känsla af att se deras namn i detta sammanhang, att jag skref hvad jag skref.

Men med tillfredsställelse begagnar jag också tillfallet att få, ehuru något sent, kasta bort den anonymitet, som jag vid nämnda artikels författande använde och mot hvilken Strindbergs vännerna rasade. Min ursprungliga afsigt var att sätta ut mitt namn, men en omständighet, som nu icke längre existerar, afhöll mig derifrån. Jag var den tiden ftfrestån-dare för en högre flickskola, och min uppmärksamhet blef fäst derpå, att det derfor var mindre lämpligt, att jag öppet blandade mig i den snuskiga Strindbergs-affaren.

Kanske undrar en och annan öfver dessa förklaringar, •ofver att jag alls vidrört denna artikel Dertill har jag 'emellertid mina skäl. Jag har gömt åtskilliga tidningsnummer, i hvilka Strindbergspartiet i olika tonarter anfaller anonymiteten såsom ett bevis på feghet. Denna »furioso»-musik har visserligen aldrig kommit mitt hjertas strängar -att vibrera af något slags rörelse och den må gema för mig spelas upp igen. Men jag har velat med det sagda i förväg bespara motståndame till den sak, jag forfaktar, l>esväret att ånyo onödigtvis komma fram med några insinuationer åt det hållet. Det är nämligen mer än möjligt, att Strindbergskotteriet, utan att på detta sätt förekommas, hade kastat sig öfver den der »fegheten» såsom en räddningsplanka eller af* den yxat till ett anfallsvapen. När man är svag och har svårt att reda sig, begagnar man sig med tacksam-samhet af hvilket hjelpmedel som helst. Jag har forr varit ute för den taktiken.

Att Strindbergslitteraturen, trots sin uselhet, har många beundrare och allt för få verkliga motståndare och fiender kommer sig dels deraf, att det finnes många, många, som hafva samma genomruttna verldsåskådning som Strindberg sjelf och hans efterapare, dels deraf, att en oerhörd slöhet beherrskar äfven bättre folk1) i våra dagar. Det måtte ligga någonting sömngifvande, ja rent af förfäande i denna tidsanda, om hvilken forut är taladt. Jag vet personer af •det bättre slaget, som läst det sämsta af denna litteratur och visserligen ogillat den, men ändå icke tyckt, att det har varit så förfärligt, utan i stället gifyit ett visst erkännande åt »den formela talangen». Ty »den formela talangen» är 1 våra dagar en stormagt, som, for att citera hvad ett gammalt bibelord säger om en annan magt, »skyler all öfveiträdelse». Men när så det stället och det stället och

1) Jag hoppas ingen misstänker, att jag med bättre folk menar detsamma som Strindberg med sin »öfverklass».

det stället har slagits upp i den bok, som vederbörande nyss har läst, och när så denne vederbörande har fatt veta: den idéen forfaktas här, dessa tankar äro röda trådar, som genomgå hela arbetet, ja, då har vederbörande stirrat på denna upptäckt såsom på något splitter nytt, som han förut aldrig sett eller tänkt på. Jag glömmer aldrig, hur vid ett tillfälle en gammal både rutinerad och begåfvad publicist,, hvilken forut i sin tidning alltför beskedligt recenserat »Giftas» N:o 1, sedan han på nyssnämnda sätt fått ögonen öppna för bokens verkliga innehåll, om dess författare utbrast med oförstäld både förvåning och indignation: »Det var en f—n!» Och måhända låg i det omdömet mera sanning, än han sjelf förstod.

Men under det att den äldre generationen på detta sätt i sin slöhet ingenting märker, utan låter saken hafva sin gång, förderfvas den uppväxande generationen. En väckande påminnelse derom hafva vi fått genom de sedliga förvillelser bland skolungdomen, vi nyligen bevittnat, och vi tvingas af dem att ånyo stanna framför denna litteratur och blotta dess moraliska ruttenhet, på det att något måtte göras. För att så mycket som möjligt slippa röra i denna orenlighet, begagnar jag mig af redan utförda arbeten i den vägen. Jag aftrycker en del af min egen

artikel i Nya Dagl. Allehanda för den 14 November 1884, hvilken framhåller det egentliga innehållet i »Giftas» N:o 1, samt en artikel i Stockholms Dagblad för den 16 Oktober 1886, som skärskådar innehållet af »Tjensteqvinnans son» och »Jäsningstiden». Jag vill dervid i förbigående anmärka, att Stockholms Dagblad aldrig gjort sig kändt för någon öfverdrifven skärpa i sin polemik, utan tvärtom sedan gammalt har namn af att vara både humant och opartiskt. Detta är ett skäl hvarior jag valt just dess recension; ett annat skäl är att denna recension är både synnerligen träffande och väl skrifven.

»Giftas». N:o i. (Ur Nya Dagligt Allehanda den 14 November 1884.)Så vidt min tid medgifver, har jag noga följt med den nyare litteraturen. Bland dess på svenska, danska (och norska) utgifna alster har jag icke läst något till sitt innehåll så uselt arbete som hr Strindbergs »Giftas*. När jag "genomläste boken, hade innehållet i sin helhet kommit mig att glömma detaljen sid. 74. När jag derför hörde omtalas, att boken var konfiskerad, trodde jag genast, att skälet dertill var hela dess sedeslösa och snuskiga innehåll. Det är icke min mening att här ingå i någon recension, men jag vill motivera min dom öfver boken.

Enligt »företalet» och »förordet» vill hr Strindberg i »Giftas» komma med ett inlägg i äktenskapsfrågan genom att skildra »ett rätt stort antal fall, vanliga fall i förhållandet mellan man och qvinna». I »företalet» och »förordet« framställer författaren i do-cerande form sina åsigter om äktenskapet, hvilka åsigter sedan i novellform gå igen och belysas genom teckningar »ur lifvet». Hvilka äro då författarens åsigter om äktenskapet? Jo, äktenskapet är rätt och slätt en »inrättning, uppfunnen af rent praktiska skäl» för att (mennisko-)»hanen» och (mennisko-)»honan» (af författaren med förkärlek använda uttryck i stället för man och qvinna) skola para sig med hvarandra, föda »ungan> (ett uttryck, som ofta användes i stället för barn) och drifvas till att skaffa föda åt sig och ungame. Härtill inskränker sig också menni-skans egentliga lifsuppgift. Äktenskapet ingås på det sätt, »att hanen gör angrepp på honan», alldeles som hunden och andra djur. Honan kan, förstås, slå tillbaka angreppet, så vida hanen ej behagar henne, men vanligen gör hon det ej af fruktan, att utsigten att få para sig då skall gå förlorad för henne. Derför händer det lätt, att först i äktenskapet hanen och honan upptäcka, att de ej passa för hvarandra. Då böra de naturligtvis skiljas och hvar och en på sitt håll uppsöka en mera passande hane och hona. Samma förhållande inträffar, om den ena parten skulle vara monogam, d. v. s. af naturen hafva anlag för engifte, och den andra parten skulle vara polygam, d. v. s. af naturen hafva anlag för mångifte. Då böra de, förstås, också skiljas. S. k. »otrohet» och »trohet» i äktenskapet förklarar författaren nämligen hafva sin grund i »naturliga anlag», möjligen beroende på ärftlighet. Zoologien och erfarenheten lära oss ju, att somliga djur lefva i mångifte, andra i engifte; botanikep läross, att somliga växter äro polygamer, andra monogamer, somliga polyandrister, andra monandrister o. s. v. Det är naturligtvis på samma sätt med menniskan. Hennes natur är beskaffad på det ena eller det *ändra sättet, och att icke följa sin natur är ju onaturligt. Menniskan är endast ett djur, en växt. Häraf följa, förstås, åtskilliga konseqvenser. Att gossen ej kan gifta sig vid omkring 15 års ålder och flickan vid omkring 14, är enligt förf. ett bedröfligt missförhållande, beroende derpå, att de på grund af de »närvarande förhållandena», d. v. s. de sociala missförhållandena, ej vid den åldern kunna anskaffa föda åt ungarne. En menniska, som icke parar sig, lefver i ett naturvidrigt förhållande, och ett barnlöst äktenskap »är ej något äktenskap». På den s. k. dygden tror förf. naturligtvis icke. Representanten för dygden i »Giftas» är en blomstrande yngling, hos hvilken »naturen» oupphörligt vänder upp och ned på hans dygdeprinciper och som, när han ändå envisas i sin onaturliga kamp, slutar med att blifva en sjuklig, halffånig komminister. All sträfvan efter »idealet», grundad på den åskådningen, att menniskan är något annat än ett djur, är enligt »Giftas» idel >fånighet».

Litteratören Carl von Bergen, som, sin vana trogen, passat på att hålla en föreläsning, har i den yttrat, att hr Strindberg sid. 74 «riktat ett knytnäfsslag i ansigtet på presterskapet». Detta är obestridligen sant, enär hr S. der kallar prestens tro pä kyrkans nattvardslära ett »oförskämdt bedrägeri». Men hr Carl v. Bergen hade kommit sanningen ändå närmare, om han sagt, att hr S. hela boken igenom riktar knytnäfsslag i ansigtet på allt hvad dygd och sedlighet heter, på alla ärbara och dygdiga män och qvinnor. Och särskildt har en lärare orsak att för skolungdomens skull taga i tu med boken för de knytnäfsslag, som den riktar i ansigtet på vetenskapen, skolungdomen och dess lärare. Representanten för vetenskapen i »Giftas», »professorn och riddaren» i den första

berättelsen, framställes som en narr, hvilkens alla tankar och sinnen äro upptagna af en ny art Svin-molla, som han upptäckt på en afstjelpningsplats utanför Norrtull. På den europeiska ryktbarhet han härigenom skall förvärfva sig tänker han mera än på hustrun, som under tiden ligger på sitt yttersta. Vetenskapen är gyckelverk och humbug Och den studerande ungdomen skildras som en skara högfärdige ynglin-gar, som sinsemellan endast tala om »liderlighet och betyg», i studentmössan se ett »fribref på att vara öfverklass» och inför andra skryta med den »gallimatias de fått lära i skolan», skolan, som är blott »en eländig maskerad». Och lärame äro idel skrymtare, som, »när skråandan är borta och ingen förställning mera behöfs, på studentsexan under halfrusiga gester svära på att hela studentexamen är en humbug, med hvilken de sjelfve ej skulle gå i land» (sidd. 57, 58, 59, 74, 75).

Författarens smutskastning på oss lärare lemnar jag obesvarad. Jag skulle blygas till och med för skenet af sjelfFörsvar mot en sådan angripare. Men mot hr Strindbergs frackt lögnaktiga teckning af vår skolungdom protesterar jag i sanningens namn. Jag kan göra det så väl på grund af minnena från min egen skoltid som ock på grund af en flerårig erfarenhet såsom lärare vid statens allmänna läroverk. Sorgliga missförhållanden finnas på alla områden, och det vore underligt, om sådana ej skulle finnas bland skolungdomen. Men hvad förf. här för sina afsigters vinnande oförskämdt skildrar såsom det vanliga fallet är icke regel, utan undantag. Föres vår skolungdom in på osedliga afvägar, sker det vanligen genom sådan smutslitteratur som hr Strindbergs »Giftas».

En tendens hos boken, som i detta sammanhang bör framhållas, är, att den predikar anarki, upproriskhet. Förf:s protester häremot i företalet hjelpa icke. Att den vill uppvigla »underklassen» mot »öfverklassen» (det ligger i förf:s intresse att använda dessa sväfvande, oförklarade benämningar), är påtagligt. Men vi vilja här fästa oss särskildt vid hr Strindbergs upprors-predikan mot föräldrar och lärare. Förf. arbetar på att hos de unga rubba tron på dessa auktoriteter, en tro, på hvilket samhället hvilar. Vi hafva framdragit, huru han afmålar lärarne, och detta är icke den enda målning af samma sort och knappast den värsta. Betecknande för förf:s tendens är, att han talar om »skråanda» i förhållandet mellan lärare och lärjungar. På ett annat ställe ondgöres han Öfver att den femtonårige gossen »duas» af sina lärare. Föräldramyndigheten behandlas naturligtvis i öfverensstämmelse härmed och i stil med bokens hela grundriktning. Mannen i äktenskapet, fadern, och qvinnan i äktenskapet, modern, äro ju blott hane och hona, som para sigoch hafva till uppgift att skaffa föda åt ungarne samt »tuska om dem», när de äro små. Uppfostran i hemmet, likasom i skolan, är endast ett från gamla fördomar ärfdt hyckleri, humbug, som består »i utspionerande och framhållande af fel, hvilket väcker motkritik och förakt» (sid. 25). Ty när föräldrarne, likasom lärame, tala om moral och sedlighet, mena de icke hvad de säga. De ljuga då, hysa i hemlighet andra åsigter och tala i hemlighet med hvarandra på helt annat sätt (jemf. t. ex. skildringen af »professorn och riddaren», i den första berättelsen, såsom fader).

Sjelfva framställningssättet af dessa ruttna idéer, de råa smutsuttryck, med hvilka teckningen af dessa äktenskapsbrott, osedligheter och sängkammarinteriörer är kryddad, äro sådana, att jag för min del ej ens såsom citat vill nedskrifva dem.

* *

Mod slår alltid an på ungdomen. DerfÖr några ord om hr Strindbergs »mod». Hr S. skryter sjelf i företalet med sitt mod att framträda med dessa idéer, och hans själsfränder och beskyddare inom en viss del af pressen skryta också med hans mod. Vi gifva hr S. och hans vänner till en del ratt: det vill onekligen ett slags mod till att gifva ut ett sådant arbete som »Giftas», om man har något att förlora. Det mod hr Strindberg visat är dock af sådant slag, att troligen hvilken som helst af hr Strindbergs själsfränder och vänner bland »litteratörerne» utan betänkande skulle hafva velat »våga» lika mycket, om han, i likhet med hr S., egde en förläggare, som mot bra betalning bestälde ett arbete i samma stil. Ty att hr S. blifvit bra betald, är helt visst ej blott ett rykte. Och tack vare konfiskationens långsamma exeqverande hann hr Bonnier, då endast 500 exemplar konfiskerades, genom försäljandet af 3,500 exemplar å 3: 75, göra en god affär, hvaraf författaren nog tagit sin procent. Och härmed kanske vi komma till det rätta svaret på frågan: Huru fick hr Strindberg mod att gifva ut »Giftas»? Att

»upplysning» skulle vara hufvudändam$let med ett sådant arbete, torde hr S. å svårt att på allvar öfvertyga någon om. Reformpjollret i bokens förord och deklamationerna i >Tidens* Strindbergskasjelfbiografi om »sanningens enkla råa språk* slå väl näppeligen an på någon, som har en smula omdömesförmåga. Nej, ändamålet med boken angifves nog rättast, om vi se hr Strindbergs arbete ur den synpunkt, hvarur han sjelf påstår, att menniskan och hennes arbete böra ses, och dervid använda hans egna ord: hanen skaffar föda åt sina ungar.

Det- ena med det andra gör, att vi äro böjde för att, på samma gång vi talla den strängaste dom vi kunna öfver innehållet i »Giftas», så mildt som möjligt bedöma författaren. Måhända har Nya Dagligt Allehanda rätt deri, att hr Strindberg skrifvit lättsinnigt och obetänksamt utan att egentligen göra sig reda för arten af det skrifna (Se Nya Dagi Alleh. för den 8 November). Hr. S. sjelf är i våra ögon en olycklig, värd vårt medlidande.

Med tanke på det menliga inflytande hr Strindbergs »Giftas» kan utöfva på vår omogna skolungdom har jag såsom lärare uttalat mig om boken. Väl befarar jag, med sorg i hjertat, att kanske en och annan af den blir förderfvad för hela -lifvet. Men öfver hufvud taget tror jag på motståndskraften hos det goda, sanna och ädla, som rör sig inom vår skolungdoms bröst. Boken är för dålig och simpel, för att den skulle kunna göra stor skada. Lärare.

»Tjensteqvinnans son* och »Jäsningstiden». (Ur Stockholms Dagblad d. 16 Okt. 1886).

Nya bidrag till den usla litteraturen.

A. Strindberg. Tjensteqvinnans son. — En själs utvecklingshistoria. I. II. Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Timon af Athen: Hvad skulle du göra med verlden, Apemantus, om du hade den i din makt?

Apemantus: Skänka den &t kreaturen för att bli menniskorna qvitt.

Timon: Ville du då sjelf dela menniskornas undergång och blifva ett kreatur bland kreatur?

Apemantus: Ja, Timon!

Timon: En riktig kreaturs-önskanl Måtte gudarne bevilja dig denl

På sistone hafva beundrame af hr Strindbergs författareskap börjat inleda sina anmälningar med ett beklagande af de förvil-lelser, hvartill en så hög ande, en så snillrik författare gjort sigp skyldig. Man tröstar sig sjelf, Sverige och hr Strindberg dermed* att han ändå är jemnbördig med Thorild eller Almqvist, och gör dertill någon förnumstig antydan om, att det egentligen måtte vara Sverige sjelft, landets klimat eller folkets skaplynne,, som skall svara för hans förvillelser.

Vi skola låta detta vara detta och, utan att undersöka, huruvida författaren af Mäster Olof förtjent ett rum bland litteraturens stormän, hålla oss uteslutande till detta arbete, som författaren af Nya riket och Giftas har begynt att utgifva, på hr Albert Bonniers förlag. Det synes oss, som om Tjensteqvin-nans son borde slippa jemförelsen och beröringen med de äldre syskon i familjen, hvilka kunna göra anspråk på att umgås i godt sällskap.

Det skall icke bestridas, att hr Strindbergs fotografiapparat äfven denna gång gifvit ifrån sig skarpt tecknade bilder. I den. vägen har han bragt det ovanligt långt, och man känner igen den skicklige teknikern, om också retouchen i föreliggande arbete här och der synes något vanvårdad. Svårt är dock att bevara intresset för denna yttre färdighet, då den ena bilden efter den andra åstadkommer samma »reflexverkan» som smaken af galla, lukten af skämda ägg eller klådan af närgångna dipterer. Men det är sannt: i den nya verldsordning, som nu skall be-gynna, bör konstnären eftersträfva att väcka icke behag utan förargelse. Förargelse måste ju komma, och hell den genom hvilken förargelse kommer 1

I den vägen har hr Strindberg onekligen denna gång gjort sitt värsta. Med få undantag äro bilderna af hjeltens öden i i hemmet, i skolan, i hufvudstaden och vid universitetet åter-gifna med en sådan der trohet mot verkligheten, som förr i* verlden fick namn af cynisk. Cynismen, af författaren sjelf prisad såsom uppriktighet, ligger icke blott deruti, att så mycket snaskigt, nesligt och oanständigt omtalas, utan lika mycket deri, att hela den skildrade Hfsverkligheten, hem, skola och universitet aftecknat sig mot ett andligt synorgan, förderfvadt af

bitterhet* afund och hat, och bedömts af en själ, rik på lösliga hugskott* men tom på ädelt förnuft.Deraf kommer sig äfven, att bildergalleriet såsom helt i alldeles förvånande grad saknar intresse. Det blir på längden tråkigt och mycket tråkigt att följa denne Johan genom de ändlösa detaljerna af en sjukligt missbelåten barndom, en sjukligt öfverspänd ynglingatid och ett sjukligt utsväfvande studentlif. Det är ledsamt att höra hans bamkammarsqvaller på far och mor, att läsa hans krior, kärleksbref och långa gradualafhand-lingar; att följa hans små »öfningar i att promenera på Karl XUI:s torg med högburet hufvud och ledigt hängande armar»; att genomgå förteckningen på hans flammor med eller utan bleksot eller vattsot, att räkna alla de gånger — han supit sig full eller firat »Afrodite Pandsemos». Inventariet å en soplårs innehåll är också en verklighetsskildring, men kan derför icke göra anspråk på deltagande.

Icke heller har förf. sörjt för att hufvudfiguren i dessa teckningar kan tillvinna sig läsarens sympatier. Det är icke en stark själ, som kämpar mot lifvets vedervärdigheter och besegrar dem, icke heller en god och ädel ande, som dukar under i striden, men luttrad och förbättrad; det är icke ett ömt och mildt väsen som vinner veka hjertan, icke en frisk fyr som fröjdar manliga sinnen. Han ^ftvingar oss sällan någon medkänsla vare sig af glädje eller sorg, men drifver allt för ofta vår likgiltighet till vämjelse. Några stordåd uträttar han icke till dato; något godt i det lilla gör han ej hellér. Så egoistiska äro verkligen menni-skorna, att de då fråga sig: hvad hafva vi med denne att skaffa ? Hvarför skall berättelsen om ett sådant lif sättas på tryck i stora volymer?

Svaret på denna fråga ligger måhända i slutet af andra afdelningen, der det vid berättelsen om Johans afsked från universitetet heter:

»Han skulle snart finna, att uppfostran gjort honom oduglig för samhället, och när han icke fann sig i att vara utvisad, började hans tvifvel vakna, om icke samhället, till hvilket skolan och universitetet hörde, också hade en skuld i hans uppfostran, och om icke hela samhället hade fel som borde botas.»

* *

*Här hafva vi det. Tjensteqvinnans son är apologien för en förfelad existens, och det är samhället i alla dess institutioner, som skall dragas till ansvar för den samma. Skulden börjar med föräldrarna och hemmet, fortgår genom skolan och stannar vid universitetet.

Det första felet är, att modern hade varit »piga», att fadrens äktenskap »hade felaktig form» och var messallians. Tjensteqvinnans skuld är stor: »hon har passat upp och varit höflig mot alla», hon har derför gifvit sonen i arf »slafblod», skygghet, blyghet, skrämsel, osjelfständighet. Amman har skänkt honom »brand i blodet och kramp i nerverna». Fadren, om hvilken det berättas, ätt han härstammar från en adlig ätt på 1600-talet, har sin skuld deri, att sonen »såg dagen i ett sköfladt bo», och han spelar sedan för det mesta rolen af den orättfärdige tyrannen. Han misskänner elfvaåringens »personliga rättigheter» der-hän, att han låter honom bära tidningar och hemta posten, han favoriserar bröderna, han skylles t. o. m. för att hafva piskat Johan till att ljuga på sig sjelf. Om bröderna, åtminstone den ene, antydes det, att han . oädelt motsvarat den yngre broderns hängifvenhet. En styfmoder kommer till, som naturligtvis också blir skulden till att Johans utveckling snedvrid^g. Familjen är med ett ord Johan till förargelse, den är »för trång, har små sjelfviska och antisociala syften»; der »herskar en (eller två) viljor utan appell, och derför är ingen rättvisa möjlig».

Så kommer skolan; här är det än värre. Johan passerar igenom tre olika läroverk och förf. fäller hårda domar öfver dem alla. Johan »slarfvar igenom lexorna» och hvems är felet? Skolans naturligtvis. Han får sitta qvar i en klass och »hans nervlif rycks sönder, hans viljekraft slappas, grunden lägges till blifvande modlöshet.»

Slutligen och värst förderfvar universitetet hans uppfostran. Här är det frihet i studierna, men det är heller icke bra, sämre t. o. m. än skolans lexor; friheten kändes »tryckande — som ett tomrum»! Professorerna äro bönder. Orättvisor begås öfver-allt mot den arme Johan. Han försöker på latinskrifning, kemiska laborationer och estetik; skrifver och går igenom; tenterar och kuggas, tenterar och får i flera ämnen betyg, men »mindre betyg än som åstundas»; han får ett kungligt stipendium ochmister det; han funderar på graden, men spelar bräde och blåser B-kornett och slår graden ur hågen; försöker sig som folkskolelärare och tycker det vara »idiotiskt»; försöker på

läkareexamen men finner den »vetenskapens rötter torra». Han bryter åter af sin Upsala-kurs, går in vid teatern och uppträder som statist, hvilket också är tråkigt. Kommer åter till Upsala och skall ånyo läsa på graden, men skrifver i stället teaterpjeser, lyckas ömsom och misslyckas, — allt under ett ständigt »festande» i Stockholm och Upsala, i staden och på landet, med orgier, som icke synas lemna mycken kraft öfrig för studier. Midt uppe i denna uppfostran afbrytes alltsammans, — och så är det universitetet eller samhället som bär skulden.

Så »uppriktig» har emellertid förf. varit i denna sin skildring af hjeltens personliga lefveme, att han svårligen kan räkna på tänkande läsares instämmande i den slutsatsen. Tvärtom, denne skall döma, att skulden till det som skedde i ovanligt hög grad låg hos det subjekt, som genomlöper hela denna utveckling; det är icke samhället och uppfostran som förderfva honom, utan det är han som försummar, försmår och förvänder den uppfostran, som honom bjudes.

Förf. har nog härtill det beqväma svaret, att Johan »kommit på det klara med sin oansvarighet och är fullt medveten om sin viljas ofrihet». Men om också denna all mannakraft dödande lära redan skulle hafva vunnit någon anklang hos vissa vilsekomna ynglingar, är den svenska allmänheten helt visst icke beredd att godkänna en dylik individens bankruttförklaring. Den lägger blott ännu ett moment till allt det myckna i denna bok, som' betager hjelten läsarens sympatier.

Berättelsen om Johans själsutveckling är, såsom vanligt hos denna författare, kryddad af glåpord mot allt och alla, glåpord mot Gud och menniskor, mot seder och lagar, mot institutioner och individer, men glåpord, som verka betydligt mera genom råhet än genom qvickhet. Lefnadsteckningen interfolieras och afbrytes också allt emellanåt genom lefnadsfilosofiska, litterärhistoriska och socialpolitiska betraktelser och aforismer, som det är obehagligt att qvalificera. Den som läst hvad förf. förut producerat, är van att icke begära stort sammanhang eller tankestyrka i hans utgjutelser, men i föreliggande arbete gå deofta till den yttersta gränsen mot det område, der dumheten tager vid.

Det skulle fylla många spalter att anföra prof på sådana betraktelser i arbetet, som icke äro annat än svammel. Men hvad skall man säga om sådana uttryck och bilder som t. ex.:

»Skolan är en preliminärklass till dårhuset.»

»Katedern (i en folkskola) liknar en schavott, rödbetsad, som om den vore bestruken med blod.»

»Man har numera upptäckt, huru fana äro de mest religiösa, och att den som har vetande icke behöfver någon religion.»

»En s. k. karakter är en enkel mekanisk inrättning, som sammanfaller med automat.»

Eller hvad skall man säga om iakttagelser sådana som den, att Geijers »stil är alldaglig», och att på 1870-talet allmänna meningen bland studenterna om hans historia var, att den »är djeflig»; eller om fanfaronnader sådana som denna:

»Familj, du är alla sociala lasters hem, alla beqväma qvin-nors försörjningsanstalt, familjeförsörjarens ankarsmedja och barnens helvete»!?

Sina upproriska känslor mot samhället, mot religionen och mot kristendomen i synnerhet kan förf. naturligtvis icke gifva nog starka och råa uttryck, men ett särskildt godt öga har han äfven till moralen, om hvilken det heter än att hon är en »listig dikt», än att »vår tids moraliska eller sedlighetssträfvan är en öfverklassrörelse, hvarmed man vill hejda de framstörtande massorna.»

Bristen i Johans hela uppfostran säges också hafva varit, att den »enligt tidens låga föreställningssätt varit inrättad med fästadt afseende på himlen och helvetet. »Somliga handlingar ansågos goda, andra onda.» Hvilket ju var alldeles på tok. Ty derigenom leddes Johan in uti den svåra villfarelsen att känna sig ansvarig för de tankar, som han då i sin enfald trodde vara dåliga, såsom t. ex. då han under moderns dödsarbete stod och gladde sig åt utsigten åt att få ärfva hennes guldring. Sådana tankar äro tvärtom »sunda» — så predikar öfver detta nätta ämne vår förf. — »ty de hafva tänkts efter alla lagar för tänkandet!» Sak samma med de handlingar som pläga

kallas dåliga, men i sjelfva verket endast äro nödvändiga yttringar af naturliga begärelser. Man ångrar icke sina fel utan sina dumheter.»Felen måste vara der, de framkallades af nödvändigheten och de gagnade, men dumheterna de skadade och kunde varit ogjorda.»

Den högsta moralprincipen skall också, efter den högre insigt till hvilken förf. slutligen kommit, sammanfattas sålunda, att »individens första, heligaste pligt är att skydda sitt sjelf, så vidt möjligt utan att skada andras.»

På den sunda principen skall nu det nya samhälle uppbyggas, hvarom hr Strindberg äfven i detta arbete emellanåt fantiserar, till omvexling med det ideliga »tjagglandet» om öfver-klass och underklass. I det samhället skall det icke finnas något öfver eller under, uppe eller nere, och der skall man slippa tankarna på framåtskridande. Ty att sträfva uppåt och framåt det tillhör endast den fördömliga öfverklassen. Nej, framtidens uppgift är endast att bringa det som är uppe nedåt.

»Socialismen, som nu kommer och vill fira ner öfverklassen med dess värdelösa högre som lockar till sträfvan uppåt, är en rörelse i tillbakagående, sund riktning.»

Dermed är vår svenske Apemantus så innerligen belåten.

Jag vill till den första artikeln bifoga en anmärkning. Det kan måhända tyckas som om mitt tillbakavisande i densamma af beskyllningarna mot skolungdomen skulle stå i strid med hvad som här forut särskildt blifvit betonadt: osedlighetens utbredning och allmännelighet bland skolungdomen. Men jag vill då å andra sidan också betona, att jag aldrig hvarken sagt eller tror, att största antalet af våra skolgossar äro hemfallna åt den liderlighet, som Strindberg på det åsyftade stället förklarar vara icke blott regel utan t. o. m. det enda verkliga förhållandet. Detta Strindbergska påstående har endast sin rot i en snuskig fantasi och en snuskig tendeus som skriftställare eller också i den bedröfliga omständigheten, att hr Strindbergs egén erfarenhet inskränker sig till det af honom skildrade förhållandet. Hr Strindberg tycks att dömma båda af biografierna och sina andra skrifter under hela sitt lif ända från sin uppväxt hafva lärtkänna och umgåtts med företrädesvis moraliskt slödder och samhällets olycksbarn. — Jag har i det föregående sagt, att ett stort antal af våra skolgossar, vida större än man kan ana, råkat i osedlighetens fångenskap; jag har icke sag detta om största antalet, icke att detta är regel och ännu mindre det enda förhållandet, såsom hr Strindberg påstår. Denna skymfande beskyllning slungar jag fortfarande tillbaka mot hr S. på samma sätt som förut. Men det vill jag tillägga, att får hr S. och hans gelikar hållas med att utså liderlighetens frön i ungdomens hjertan, då får nog hr S. till slut den tillfredsställelsen, att den der skildringen af skolungdomen blir en verklighetsskildring. Och i sammanhang härmed vill jag taga tillbaka slutorden i min artikel »boken är för dålig och simpel, för att den skulle kunna göra stor skada». Både denna bok och andra böcker af samma slag hafva verkligen, trots deras dålighet och simpelhet, gjort och göra alltjemt stor skada. Detta är numera min sorgliga erfarenhet.

Det idkeliga durkandet med det påståendet, att könsdriften är naturdrift, och att det är det naturliga och således enda riktiga att naturdriften tillfredsställes, och så det påståendet, att alla något så när normala menniskor i sitt lef-nadssätt tillämpa denna förnuftiga slutledning, fastän »samhället alltid vill synas bättre än det är», hvarför man icke vill tillstå sådant, som är både det vanliga och det naturliga, men som det skrymtaktiga samhället genom skrymtaktiga lagar stämplar som omoraliskt — det idkeliga durkandet med sådana resonnemanger måste i längden göra intryck på en intellektuelt och moraliskt omyndigs hjerna, isynnerhet som hr S. sörjer för att fantasien samtidigt irriteras genom ob-schena bilder och skildringar »ur verkligheten».

Verkningarna af Strindbergslitteraturen äro ungefär desamma, som enligt hr Strindbergs egen biografiska sjelf be-skrifning (sid. 52 i »Jäsningstiden») Boccaccios Decamerone utöfvade på honom sjelf, när han vid aderton års ålder studerade denne sin — enligt hans egen förklaring — föregångare i den banbrytande stormlöpningen mot äktenskap och familjelif. Men det kan vara lämpligt att låta hr Strindberg sjelf fåtala om denna erfarenhet, så få vi också en profbit på hans, både hvad form och innehåll angår, snygga sjelfbiografi.

»Han hade fått reda på att man skulle kunna explicera Boccaccios Deeamerone. Det var en underlig examensbok, tyckte han. Den innehöll ganska direkta uppmaningar till osedlighet och gjorde narr af män, som bedragits af sina

hustrur. Men den var måttligt rolig. Den hade äfven andra sidor han kände af litteraturhistorien: tv den var en oppo-sitionsbok mot medeltidens munklif, skrifveu mot slutet af medeltiden, och den gjorde narr af äktenskapet. Boccaccio synes ha forst genomskådat den äkta mannens löjliga ställning såsom familjeförsörjare och tvifvelaktig barnafader, sedan qvinnan fann för godt att kasta arbetet på mannen och göra honom ensam ansvarig för alla hennes barn. Det är sålunda en satir på det kostliga patriarkatet, som qvinnan funnit fördelaktigt taga i utbyte mot det mera rationella och ursprungliga matriarkatet, väljande den förmånligare ställningen såsom den skenbart underkufvade, som icke förbehöll sig andra medborgerliga rättigheter än chefsplatserna såsom kejsarinna, drottning, abbedissa, moder och madonna.

Emellertid gaf denna franka behandling af könsdriften liksom sanktion åt driften, och nu sådde han sin vildhafra åt alla kanter. Han hade vanligen tre lågor vid lif. En stor, helig, ren, som han kallade, på afstånd, med giftermålsplaner i bakgrunden, alltså en äkta säng, men ren. Derpå en liten kurtis med en värdshusflicka, och så hela den stora friskaran, blonda, bruna, rödhåriga, svarta. Det såg ut som om renheten i känslan skulle växa i proportion med svårigheten, men äfven med bildningsgraden. En ursinnig kärlek kan väl knappast uppstå utan mellan personer af samma klass. Äfven kärleken har blifvit en klass-sak, ehuru den ytterst ha» samma mål.» *)

1) Reflexionen ifrån »Det såg ut som» . . må anföras som ett bevis på de många sammelsurier, af hvilka Strindbergs senare skrifter vimla. Att få fram någon rimlig mening ur denna reflexion torde öf-verskrida hvilkens krafter som helst, såvida man icke är välvillig nog att nöja sig med hufvudtanken i de tre satserna, nämligen den, att äfven i kärleken framträder den der skillnaden mellan öfverklass ochDerpå berättar han: »Han hade i ett års tid underhållit en förbindelse med en flicka på Stallmästaregården. Som han alltid behandlade fruntimmer med en viss aktning och ej blef brutal förrän situationen var mogen, började flickan fatta tycke och syntes tro på allvarliga syften, ehuru han aldrig antydde dylikt eller gaf några löften. Hon beviljade alla favörer utom den sista. Det var ett enerverande lif, och Johan beklagade sig for en vän.

— Du är för blyg, — sade vännen. — Djerfva karlar tycka flickorna om.

— Ja, men jag är inte blyg, — bedyrade Johan.

— Ja, men du var det i början. Man skall genast visa sina afsigter.

Det var verkligen för sent. Detta var en iakttagelse, som han sedan ofta fann bekräftad. När icke något hopp till äktenskap fans, då var det lätt, eljest icke. Två år spilde han på denna böjelse, utan resultat. Ibland tycktes det vara nära. Han fick nattliga möten, fick gå ut genom fönstret på brandstegar, slåss med bandhundar, rifva sönder kläderna på plank, utan att vinna annat än halfva gunster. Det slutade med gråt och böner.

— Jag tycker om dig för mycket! — sade hon.

Hvad ville det säga? Eller var hon rädd for följderna

helt enkelt? Det fick han aldrig klart.»

* *

#

En åderton års pojke, som är så avancerad i liderlighet och med själ och kropp hängifver sig deråt till den grad, är just en hygglig ungdom. Men hvad skall man säga då om en person, som tjugo år efter ett sådant ungdomslif gor till födkrok for sig, hustru och barn att i tryck skildra denna uselhet icke i afsigt att varna, utan tvärtom att uppmuntra barn och ynglingar att följa hans exempel; och icke nog med

underklass, ehuru kärleken alltid har samma mål: könsdriftens tillfredsställande. När man så der välvilligt hjelper hr Strindberg med att fatta andemeningen i hans djupsinnigheter, så går det vanligtvis att få någon bugt på dem.det, utan som derjemte begagnar sin nu mognade erfarenhet i förforelsekonst till att gifva vinkar och råd åt den unga generationen, hur den skall gå till väga för att icke behöfva misslyckas i sina förförelseförsök!

Ja, och dertill lägger sig hr Strindberg i dessa skrifter synnerligen vinn om att lugna de unga för följderna af

otuktslasten. Den saken gör han grundligt, går ända från början. I sammanhang med berättelsen om hur han som barn började öfva onani (»Tjensteqvinnans son» sid. 87) omtalar han också, hur »han snart lade bort odygden när han fick en skrämbok i handen, men då inträdde i dess ställe en kamp mot begären, dem han ej mägtade besegra, emedan de öfverföllo honom i form af gyckelbilder under drömmen, der hans kraft var slut, och sömnen fick han ej njuta lugn förrän han vid aderton års ålder öppnade umgänge med det andra könet.»

Skrämboken han menar är den ofvan nämnda Dr Kapffs bok »En ungdomsväns varning för ungdomens farligaste fiende». (Om min egen mening rörande den boken skall jag längre ned säga några ord.) Tanken på den fruktan denna bok injagade hos honom i barndomen, kommer hr Strindberg att gång på gång öfver den utösa sin bittraste vrede, på samma gång han går in i resonnemanger om onaniens delvisa berättigande. »Man har upptäckt», säger han, »att det icke är odygden sjelf, utan den otillfredsstälda driften, som framkallar sjukdomsfenomenen, och en ny fransk läkare har gått så långt, att han till och med anser handlingen vara ett icke skadligt underhjelpande af naturen. Detta må han stå för». Obetingadt tycks Strindberg således icke vilja skrifva under den nye franske läkarens mening. »Det kan», säger han vidare, »icke nekas, att öfverdrift i detta fall kan följas af sjukdomar, men då är det öfverdriften, som vållat det; och den fortsatta vanan, som gjorde, att det naturliga sättet icke kom till sin rätt, vållade olägenheten just deri-genom. Att ovilja mot könet skulle bli en följd är ej sannt, ty odygdiga pojkar ha sedan blifvit dugtiga fruntimmerskarlar, bra makar och lyckliga fader. Eget är också, att fruntimren icke visa sig gunstiga mot oskulder.»

Personne: Strindbergslitteraturen. 3Hvart Strindberg vill komma och hvad hans egentliga mening i denna sak är, får man fullkomligt klart för sig, när man kommer till sid. 251 i samma bok: »Denna sommar (d. v. s. när han var aderton år gammal och nyss blifven student) var han för första gången hos en flicka. Han kände sig snopen, som så många andra. — Jaså, det var alltsammans! — Det var kostligt, att det skedde midt emot Betle-hemskyrkanHvarför hade det emellertid icke skett förut,

1) Detta var »kostligt» derför, att han ej långt förut varit »Guds barn» d. v. 9., såsom han sjelf öfversätter det, »läsare» och flitigt gått i Betlehemskyrkan. Detta pågick, när han var mellan fjorton och sexton år gammal och är föremål för långa beskrifningar i sjelf biografien. Grunden dertill var lagd af hans mor, den af honom ring* aktade f. d. pigan, och på denna grund bygde sedan styfmodern, den »olärda» f. d. husmamsellen. Men hans verkliga »väckelse kom egentligen till stånd genom en »väckt» flamma. Han blef nämligen vid femton års ålder kär i dottern till värden i det hus, der hans föräldrar bodde, en stor, karlavulen, emanciperad, trettioårig flicka med sockersjuka och vattsot, hvilken både »rökte och drack sitt glas» (= »den första kärleken», ehuru man förut fått veta, att han var kär redan vid åtta år9 ålder och sedan vid tolf års ålder i en tjugo års inspektorsdotter, för hvilken hopplösa kärlek han funderade på att dränka sig). Ehuru den trettioåriga redan var förlofvad (fästmannen vistades dock utomlands) uppstod en liten kurtis mellan henne och den femtonåriga herr Strindberg, och som hon var »läserska», så blef han nu »läsare» på fullt allvar. — Jag har hört menniskor med sorg tala om Strindbergs »affall från sin tro». Värre än så var det emellertid icke med Strindbergs tro. Den bestod i ingenting annat än att den med allting sjukligt och pjunkigt missnöjde gossen en liten tid försökte sig på religionen såsom han försökte sig på en mängd andra saker utan att göra allvar af någonting. Sjelf gör han emellertid mycken affär af sina erfarenheter från denna »väckelsetid», liksom af allt hvad han gjorde, sade och uppledde som pojke. Från ståndpunkten af denna erfarenhet bedömer han nu förstås allt hvad religion och religiositet heter. Han har ju sjelf varit så verkligt religiös som någon kan vara, ja, en »försakande korsdiagare». Då måtte han väl vara kompetent att bedöma den saken nu, när han vid vunnen högre upplysning »hatar Jesus för att han bjuder honom korsfästa sitt kött». Det hatet begynte för öfrigt redan när han vid aderton års ålder började »gå till flickor», hvilket han fann vara trefligare än att gå i Betlehemskyrkan. — Herr Strindberg lefver i det förflutna, men han kan också konsten att lefva af det förflutna.så hade så många års qval varit besparade, så mycken kraft innehållen? Det var emellertid rätt lugnt efteråt, och han kände sig sund, glad, som om han fylt en pligt. >

Alltså, könsdriften skall tillfredsställas, annars blir helsan forstörd. Bättre är, att det sker medels onani, än att det icke sker alls, blott man aktar sig for öfverdrift. Det enda fullt riktiga är emellertid könsumgänge med qvinnor. Han grämer , sig ännu öfver att han sjelf forst vid aderton års ålder begagnade sig af dennna utväg. Hade det

skett förut, «hade så många års qval varit besparade, så mycken kraft innehållen». — »Många års»! Således menar han väl, att hans umgänge med qvinnor borde ha börjat, när han vid tolf års ålder, dertill förledd af en annan, äldre pojke, började öfva onani. Detta är den enda konklusionen, som ur ofvan-stående kan dragas. Och att detta verkligen är Strindbergs mening, finner man bekräftadt af andra ställen i denna litteratur. Relief åt dessa idéer ges genom sådana berättelser som den om »en sjuårs gosse, som uppgafs stå i könsfor-hållande till en jemnårig flicka», till hvilken notis han fogar den anmärkningen: »Fenomenet lär emellertid ej vara enastående efter hvad läkare relaterat i böckerna, och hans egna senare iakttagelser på bondens barn visade, att uppgiften åtminstone var trolig». Om de här åsyftade iakttagelserna skrifver han längre ned, vid relaterandet af sin onanihistoria, följande: »Samtidigt fick han äfven kunskap om att skolbarnen i byn plägade umgänge i skogen, när de gingo från skolan. Dessa barn voro åtta å nio år, och för-äldrame fingo nys om saken, men lade sig icke i den. Detta förhållande eller missförhållande lär vara regel på landsbygden och borde tagas i betraktande då man skrifver så tvärsäkert om lasten och uppmaningar till lasten.» — »Eller missförhållande!» Hr Strindberg synes alltså, ehuru med någon tvekan, anse, att »åtta å nio års ålder» är något för tidigt.

Denna lära om könsumgänge mellan barn och ungdom såsom det enda naturliga, såsnart driften börjar, drifves redan i Giftas N:o 1 (se redogörelsen för den bokens innehåll i Nya Dagl. Allehanda-artikeln här ofvan). Och med alla dessa berättelser om »stora brors» och skolkamraters »um-gänge med flickor» samt om egna och studentkamraters mandater af samma slag gifver hr Strindberg sedan, alldeles som han sjelf säger om berättelserna i Decamerone, sanktion ät driften. »Den förförda flickan lider ingen skada på annat sätt än att hon förlorar damernas aktning emedan hon var dum. Männen gifta sig både med förförda flickor, enkor och prostituerade qvinnor. De äro icke alls kinkiga. Det är bara damerna och Bjömsson som numera vilja ha rena ynglingar.» Med denna hånfulla utgjutelse befriar Strindberg ynglingen från alla skrupler, som kunna uppkomma hos honom med tanke på den förförda och prostituerade qvin-nans olyckliga ställning och pä hans eget samvetes, religionens, sedlighetens och ärbara menniskors kraf pä hans sedliga renhet.

Från pieteten för föräldrarne och hemmet och från deras trälbindande auktoritet söker hr Strindberg samtidigt att lösgöra de unga. I Nya Dagl. Allehanda-artikeln har jag uppvisat den tendensen i Giftas N:o 1. Fadern och modern äro ju ingenting annat än »hane och hona» och äktenskapet en »inrättning för att de skola para sig». I de senare skrifterna och fullt tydligt i Giftas N:o 2 förklaras denna inrättning, praktisk och fördelaktig för qvinnan men opraktisk och tryckande för mannen, vara uteslutande den listiga qvinnans uppfinning för att kunna förena agremangerna af att tillfredsställa könsdriften, kujonera mannen samt lefva ett be-qvämt lif pa hans bekostnad utan att arbeta. Det är qvinnan som uppfunnit både äktenskapet, d. v. s. den lagliga prostitutionen, i hvilken hon tar »betaldt per ackord», och den egentliga s. k. prostitutionen, i hvilken hon tar »betaldt per gång». »Det är samma sak» tillägger Strindberg. All sedlighetsrö-relse utgår från qvinnan, ty prostitutionen, som har varit en stor mängd mäns räddning från äktenskapets slafveri, hindrar äktenskaps ingående». Detta är nämligen icke i den lata, men kloka qvinnans smak, ty hon vill hafva mannen till slaf och sjelf njuta äktenskapets beqväma lättja. Om särskildt sonens vördnad för modern yttras följande. »Hur har dä qvinnodyrkan uppkommit och hvad är den? Jag trodde en gång det var sonens vördnad för modern, men jag fruk-tar jag misstagit mig. Jag tror icke längre, att det är någon vidare vördnadsvärd akt att föda lefvande ungar. Men qvinnan har slagit mynt af allt: moderskapet har hon fått forklaradt heligt.» Efter åtskilliga hånfulla smädelser mot qvinnan, då hon väntar att blifva mor, fortsätter författaren: »Moderskärleken yttrar sig på följande sätt. En amma efterskickas som uppfyller moderns »ljufvaste» pligt. Hon är för svag att ge di sjelf och hon »har ingenting att ge». Derpå lemnas modersomsorgen åt barnpigan, derpå åt skollärarinnan och sist åt en man. Moderskärleken är starkare än döden, har en herre skrifvit! — Gud hvilka herrar!»

Förakt för föräldrar och olydnad mot dem hör alltså till Strindbergs frihetssystem. Han lär barnet att förakta sin mor, den listiga bedragerskan, och hysa medömkan med sin far, den stackars token, som har låtit draga sig vid näsan. Och hela den sjelf biografiska bamdomshistorien är en jämmerlig klagan öfver barnets förtryck under föräldratyranniet och en uppmaning till uppror mot detta tyranni. Den trettio-sjuårige sjelf biografen, sjelf far sedan flere år tillbaka, harmas ännu öfver att han som elfvaåring af sin fader skickades att »gå ärenden, såsom att

hemta tidningar och aflemna post, hvilket han ansåg som ingrepp i sina personliga rättigheter och alltid gjorde med missnöje.»

Jag har redogjort för det hufvudsakliga innehållet i Strindbergslitteraturen, mest genom att låta författaren tala med egna ord. Derigenom får man den riktigaste föreställning om denna litteratur. Och detta är för mitt ändamål hufvudsaken. För att vara så litet vidlyftig som möjligt, har jag citerat Strindberg sjelf, »mästaren». Det finns också arbeten af hans lärgossar, som kunna tillerkännas äran att sättas i paritet med den af mig citerade litteraturen, t. ex. hr af Gr eij er stams »Erik Grane», ehuru denna »Upsalaroman» är vida mera städad och mer psykologiskt sann, än de flesta af hr Strindbergs skildringar ur verkligheten. Men tendensen tycks vara densamma.

Jag sade, att jag redogjort för det hufvudsakliga innehållet i Strindbergslitteraturen. Der står naturligtvis ocksååtskilligt annat att läsa. Men det enda positiva innehållet i denna litteratur, det enda, som der klart och bestämdt uppställes såsom målety det är den »reformation» af samhället, dess lagar och åskådning, som i korthet kan uttryckas så: fullkomlig frihet i könsumgänget, som börjar, när könsdriften vaknar, en frihet utan andra ansvar och pligter än att tillgodose sin egen fördel Att hvar och en, om han vill och så länge han vill, skall få bilda familj, hör naturligtvis också till denna frihet. Deremot tycks han icke dit vilja hänföra s. k. onaturlig otukt mellan menniskor och djur eller mellan menniskor af samma kön. Han inskränker sig till att sysselsätta sig med sina många erfarenheter »på detta område, som är nästan hermetiskt slutet och som det är på tiden att öppna för att få frågan utredd». Och han slutar med att taga saken i försvar såsom alltid orsakad af särskilda förhållanden, som göra fenomenet förklarligt och ursäktligt, gemenligen »brist på tillgång till naturligt könsumgänge». Dömandet och bestraffandet af sådant såsom brott är ett brottsligt öfvergrepp af den »öfverklass», som tyranniserar samhället och skrifvit lagarne.

Att ingå i någon kritik af denna litteratur och dessa idéer kan icke falla mig in. Så långt hafva vi lyckligtvis ännu icke kommit, att det skulle behöfvas. Hr Strindberg förklarar på ett ställe i »Likt och Olikt» (»Lifsglädjen» sid. 2): »Efter långa tidehvarf af frivillig och ofrivillig lögn, af förkonstling i seder och språk vaknar stundom ett allmänt behof af brutalitet, en yrvaken lusta att få rifva af sig kläderna och gå naken, att blotta det otillbörliga, att nalkas det frånstötande, att få vara ett lyckligt och muntert djur.» Denna lusta tycks nu i fullt mått hafva infunnit sig hos hr Strindberg, ty om han också ej bokstafligen, en sak som jag icke känner, tillfredsställer den, kan man dock med fog säga, att han i dessa skrifter, med hvilka han tid efter annan riktar vår litteratur, figurligt taget kastar af sig kläderna och »går naken» infor den läsande allmänheten, fastän just icke såsom ett »lyckligt och muntert» djur, utan tvärtom som ett olyckligt och skäligen tråkigt djur.Men om också ingen kritisk undersökning behöfs, vill jag dock i sanningens namn protestera mot en och annan af de fräcka lögner hr Strindberg oupphörligt idisslar och på h vilka han bygger sin bevisning och sin lära.

Ett hufvudargument för honom är det såsom axiom öfver allt underförstådda påståendet, att alla menniskor äro okyska, att hvarje normal yngling i manbarhetsåldern, såvida han icke på ett ohelsosamt sätt undertrycker naturen, hemligen plägar könsumgänge med qvinnor. Denna »erfarenhetssanning» är utgångspunkten för hela Giftaslitteraturen och med dess proklamerande och behandling börjar också Giftas N:o 1 i berättelsen »Dygdens lön». Jag är nog lycklig att kunna, utan att blinka, mot detta hr Strindbergs påstående och mot hans egna sjelfbiografiska bestyrkanden af det påståendet uppställa min egen personliga erfarenhet och förklara: det påståendet är lögn! Hvad hr Strindberg kallar för en naturlig sak, betraktade jag under både min gymnasiitid och min studenttid såsom en neslig last och blef också från den bevarad. Men jag kan försäkra, att jag derför icke alls vankar omkring såsom någon lefvande parallel till den sjuklige, idiotiske komministern i »Dygdens' lön». Jag har egentligen aldrig varit sjuk alltsedan jag för öfver trettio år sedan hade de s. k. barnsjukdomarna, och jag har varit mägtig större intellektuela ansträngningar och mera forceradt studiearbete vid nattlampan än de fleste, utan att behöfva några artificiela medel för att underhålla krafterna.

Jag upprepar, att jag är nog lycklig att kunna uppställa denna sjelf biografiska notis såsom »antites» till hr Strindbergs. Den innebär nämligen ingen sjelf berömmelse utan dess faktiskhet betraktar jag nu med tacksamhet

såsom resultatet af en sannt gudfruktig uppfostran af gudfruktiga och ärbara föräldrar i ett verkligt gudfruktigt hem — en gudsfruktan, af hvilken det slags gudsfruktan, som ligger inom hr Strindbergs erfarenhet, endast är en sjukligt pjun-kig och osund karikatyr. Och jag kan tillägga: mina umgängen under min ungdom tillhörde en helt annan kategori än hr Strindbergs. Den kamratkrets t. ex. af 30 å 40 yng-lingar, som under studenttiden utgjorde mitt umgänge, bestod visserligen af »idealister», men iöke sådana idealister, som slutade sina idealistiska samqväm med att supa sig fulla och sedan gå till bordeller. Mina idealistiska vänners nöjen be-stodo i fotvandringar, bollspel och annan rekreerande sport. Men deras hufvudsakliga sysselsättning i Upsala var arbete. De tillbragte icke dagen med att kritisera och missnöjdt grina åt allt och alla, åt »imitatören» Tegnér, »genomsnitts-artisten» Torvaldsen och den »djeflige» Geijer, åt det tyranniska examenstvånget, de bondhögfärdiga professorerna, som bara fordrade kryperi och uppfostrade till slafviskhet, eller med att afundas bättre lottade kamrater och rufva öfver sin egen tryckta och misskända tillvaro samt blåsa B-komett och spela bräde i förargelsen öfver att »ej ha några böcker». Mina vänner voro för litet snillen för att hafva tillräcklig sysselsättning med att beundra sin egen storhet och för att finna det ordnade arbetet under sin värdighet. Derför blef det också någoting annat af dem än litterära trashankar. — Hr Strindbergs och min erfarenhet är så olika, det är skillnaden. Men en fräck och oförsynt lögn är det af hr Strindberg att pågtå sin erfarenhet vara den enda verkligheten eller att resonnera och komma med slutledningar, som om detta vore fallet.

Och i sammanhang härmed vill jag äfven påpeka lågheten i Strindbergskotteriets tilltag att med både öfversitteri och skadeglädje söka nedtysta sådana motståndare, som i sin ungdom fört ett lif å la Strindberg, men som nu äro ärbara och sedliga menniskor, nedtysta dem genom att upprulla det förflutnas taflor. Denna låghet är just värdig sällskapet. När det är fråga om den stackars »Johan» sjelf, då skjutes alltid skulden från Johan på omständigheterna, på »blodet», på Gud och hela verlden. Johan sjelf har ingen skuld, ty han är ofri och derför förstås skuldfri. Om Johan gäller utan inskränkning hvad som stod om Karl XI i envåldsakten, att »han ingen är på jorden för sina actioner responsable». Men helt annat är det med hr Johans motståndare. De ställas minsann till rätta för hvad de hafva brutit, såvida de förgripa sig på Johans forfattareskap; annarsfå de numera vara i fred. — Det finnes dock en verklighet, som heter omvändelse, antingen hr Strindberg och hans sällskap behagar tro det eller icke. En tjuf kan blifva en ärlig menniska, en bedragare kan blifva en hederlig karl och en osedlig menniska kan blifva sedlig, så att hon vämjes vid det osedliga snusket i både Strindbergslitteraturen och hvar helst det förekommer.

Och en annan sak. Det ingår i Strindbergslitteraturens plan att framställa de prostituerade qvinnomas lif så t om mycket angenämt for dem sjelfva, ehuru jag erkänner, att det finns dock ett ställe i hr af Geijerstams »Erik Grane», som ger en svag antydan om en motsatt möjlighet. Men hr Strindberg sjelf förklarar deremot: »De många, som nu jämra sig öfver de prostituerades hårda öde, tro att nöden och förförelsen äro de enda motiven. Johan fann deremot under sin långa ungkarlspraktik aldrig en enda glädjeflicka, som var sentimental eller ville ändra bana. De hade valt den af smak, trifdes bra och voro alla glada. De voro nästan alla tjensteflickor, som lemnat sina platser, emedan de hade tråkigt; och förföraren talade de aldrig om annat än i egenskap af den forste, och någon skulle ju vara den forste. Att de skulle besigtigas tyckte de ej om, men beväringen besigtigas ocksåj» («Jäsningstiden» sid. 10). Det kan visserligen synas förmätet att inlägga en gensaga mot hr Strindbergs många erfarenheter från hans kolossalt stora och »långa ungkarlspraktik». Men jag vågar ändå försöket, ty äfven jag har härvidlag någon erfarenhet. Jag har vid flera olika tillfallen hos dessa olyckliga, som kallas prostituerade, funnit löjét vara en påsatt mask för med våld tillbakatvingade tårar, den uppsluppna glädjen en mask for gnagande smärta och det skabrösa skämtet en mask för djup känsla af egen förnedring och af rättmätigt förakt för den mans samvetslösa liderlighet, som| begagnar sig af deras olycka for att tillfredsställa sin djuriskhet. Jag tror nog, att de kunna behålla den| der masken, så länge de äro i händerna på en herre, hvilken, såsom hr Strindberg, fordrar att de skola vara »glädjeflickor», och det är helt säkert mycket sällan de lära känna andra slags herrar. Men jag vet också, att manicke behöfver rycka af dem den masken; den sitter ganska löst, och de aflägga den sjelfva, så snart de se, att den icke behöfs. Att hr Strindberg äfven i denna punkt gjort en annan erfarenhet än jag, är lätt förklarligt. Jag tror också, att hr Strindbergs utlåtande gäller om många af dessa qvin-nor, isynnerhet i början af

deras smutsiga handtverk. Men jag tror icke, att det gäller om de flesta, och jag tror vidare, att de skola vära lätt räknade, som efter någon längre praktik »trifvas bra, äro glada och icke vilja ändra bana.»

Hr Strindbergs skildring af de prostituerades lif är ett af hans sataniska knep for att insöfva de unges samveten och locka dem sjelfva in på lastens bana. Jag har i samtal med ynglingar, som beträdt den banan, funnit deras samveten känsliga just i denna punkt; de hafva icke kunnat imdgå en medkänsla för de prostituerades olycka och hafva derför också känt och erkänt sin egen skuld att i sin mån hafva bidragit till denna olycka. Den erfame hr Strindbergs intyg från »hans långvariga ungkarlspraktik» är naturligtvis egnadt att bortsopa dessa betänkligheter, som kunnat hejda den unge på hans väg till lastens boningar (jmf. sid. 36).

Prostitutionsfrågan är, enligt hvad mig synes, när man tar saken praktiskt, d. v. s. ställer sig inför verkligheten, ett samhällsproblem, till hvars lösning nyckeln ännu icke är funnen. Att Federationen funnit den och slagit in på en riktig väg, kan jag for min del icke erkänna, med all aktning för öfrigt åt det sedliga nit, som säkerligen ofta besjälar den1). Men för hvar och en, som har qvar någon sedlig känsla och något begrepp om menniskovä^de, for hvar och en, som är mägtig någon verkligt sedlig harm öfver penningens öfvergrepp och missbruk af sin magt till ocker och fattigdomens förnedring, måste det stå fast såsom en oemotsäglig sanning, att gränsen mellan de prostituerades parias-klass och den klass af manliga individer, som har råd att köpa offren för sina lustar, är en gräns mellan »underklass» och »öfverklass», hvilken är lika mycket en skärande orättfar-

1) Allraminst kan jag lör min del sympatisera med Stockholms* federationen nu, sedan föreläsaren öfver Giftas, Herr C. von Bergen, lyckats blifva dess vice ordförande.dighet som en skam for samhället. Den som orerar om »öfverklass och underklass», men tillika förnekar den sanningen, den är i sitt inre ingenting annat än en despotisk »öfverklassare», hvars exklamationer om öfverklass och underklass egentligen äro uttryck af en vanmägtig ilska öfver att ej hafva magten, och som, väl kommen till magten, skulle blifva ett af dessa odjur, hvilka förut förkroppsligats i en Robe-spierre, Danton och Marat, såvida han ännu hade q var tillräcklig kraft att blifva någonting annat än hvad han — är.

Att for öfrigt hr Strindbergs rättskänsla skall principielt opponera sig mot tillvaron af de prostituerades »privilegierade stånd», är klart. Han hatar älla sociala orättvisor, således också den, att qvinnan tar betaldt för en sak, af hvil-ken »hon i lika hög grad som mannen har agremanget». Hvarje hanes rätt att utan några slags efterräkningar få »göra angrepp på» hvilken hona som helst, är en af gnind-lagame i det nya rike, hr Strindberg vill grundlägga.

Och vidare, hr Strindbergs behandling och bedömande af de s. k. onaturliga lasterna är ingenting annat än ett uttryck af och ett bevis på den sedeslösa ytlighet, som är ett genomgående drag hos denne »sedeskildrare». Men den »formela talangen» i behandlingen af ämnet »öfvertygar» troligen åtskilliga intellektuelt omyndiga individer. Det är nog icke alla, som ega förmåga att på egen hand tänka så långt, som att det i »Jäsningstiden» förekommande »gamla legationsrådet X»

— »ett gammalt svin» enligt den Strindbergska sjelfbiografiens orlofssedel — omöjligen kan ursäktas med att »i brist på naturligt könsumgänge» söka få den »naturliga driften» tillfredsstäld med unga studenter i stället för med prostituerade qvinnor. Detsamma gäller också om den bedröfliga öfver-liggarefiguren »Is». Med dessa »karakterer» har hr Strindberg slagit sig sjelf på fingrarne ganska bastant. — Nej, hr Strindberg, sådana der fukter lyckas icke! Slafveriet under dylik onaturlig vällust är den mogna frukten af Edra refor-mationsteoriers tillämpning. Ställer menniskan sig i teoretisk och praktisk uppfattning af könsdriften i paritet med djuren, så slutar hon också med att i det stycket blifva sämre än ett djur. Och börjar menniskan med att i dennapunkt ställa sig lägre än djuret, såsom Ni råder henne att göra (ty djuret parar sig icke förr än det är fullvuxet), så slutar hon ännu säkrare i en sådan förnedring.

Med den del af Strindbergslitteraturen, d. v. s. egentligen då af sjelfbiografilitteraturen, som icke rör sig omkring könsforhållanden, sysselsätta vi oss nu icke mycket, emedan den till största delen föga har något att göra med vårt ämne och vår uppgift. Den är för öfrigt att betrakta såsom infattningen, ramen för det egentliga innehållet, könsfrågan, och såsom en fyllning, hvarigenom böckerna blifva tjockare och dyrare. Ty såsom någonting annat

kan väl ingen förnuftig menniska betrakta dessa långrandiga barnkam-marhistorier om hvad pappa sa’ och hvad mamma sa’ och hvad stora bror sa' och hvad Johan sa'; om den ilska, med hvilken den stackars Johan tar emot orättvisa stutar såsom medlem af den inrättning, som är »alla sociala lasters hem, alla beqväma qvinnors försörjningsanstalt, familjeförsörjarens ankarsmedja och barnens helvete»; om hur han är ute och går med moster i Hagaparken och möter kronprinsen, »som var klädd som morbror Janne»; om hans iakttagelser från Klara skola, att »de fattigt klädda fingo mer stryk än de väl klädda, ja de vackra gossarna sluppo alldeles», hvartill fogas denna för vanligt folk outgrundliga reflexion af den nu mognade mannen och menniskokännaren, tänkaren och litteratören August Strindberg: »Om han då läst psykologi och estetik skulle han förstått detta fenomenet, men det förstod han ej då»; om hans misslyckade experimenter som pojke med att göra en elektricitetsmaskin och ett perpetuum mobile; och forst och sist om alla dessa, för öfrigt i alla ungdomars lif förekommande »motgångar», »missräkningar» och »orättvisor», hvilka vanliga menniskor vid äldre år gemenligen glömma eller också minnas som obetydligheter, stundom direkt eller indirekt nyttiga för deras karaktersutveckling, men i hvilka hr Strindberg deremot har ett aldrig trytande ämne till förfärdigande af de ändlösa jeremeriader, som krydda denna misskända »själs utvecldingshistoria». Jag tviflar alls icke på att för hr Strindberg sjelf allt detta är af stor betydelse; annars hade han omöjligen kunnat så nogakomma ihåg allt detta pjoller och alla dessa struntsaker. För hr Strindberg utgöra de sannolikt betydande psykologiska (och kanske »estetiska»?) insatser i och motiver till ett för-feladt lifs historia. Ty, såsom författaren till den ofvan af-tryckta Dagbladsrecensionen påpekar, ett ändamål med hr Strindbergs sjelfbiografiska skriftställen är att vara en apologi for en förfelad existens, hvarvid samhället i alla dess institutioner drages till ansvar för olyckan. »Skulden börjar med föräldrame och hemmet, fortgår genom skolan och stannar vid universitetet». Vi vilja dock tillägga: denna förfärliga skuld räcker allt vida utöfver universitetet. Skuld, skuld är tecknadt på alla och allt, som med hr Strindberg kommit i beröring. # Sjelf kan han deremot, i känslan af sin oskuld och sitt martyrskap, gå genom lifvet »med högburet hufvud och bröstet ut, armame hängande ledigt och handen, enligt Goethe, löst knuten, med fingrarne vackert fallande i en aftagande serie», alldeles som han berättar att han brukade gå på Karl XHLs torg.

Denna beskrifning på hr Strindbergs eleganta sätt att fora sig vid promenaderna i Kungsträdgården räknar nog också den stora hopen af vanliga menniskor till — bokfyll-ningen, lika väl som dessa menlösa krior från skoltiden, dessa så löjligt pretentiösa estetiska och filosofiska resonne-manger och afhandlingar från studenttiden samt de tröttande historierna om hr Strindbergs misslyckade forsök att blifva skådespelare och skådespelsförfattare. Ty det skall icke vara många mer än hr S. sjelf, som begripa, att detta är af den psykologiska eller, kulturhistoriska vigt och betydelse, att det behöfver så der omständligt relateras. Jag undrar just, hur många af »Jäsningstidens» läsare hafva orkat läsa igenom dessa lika tråkiga som tjocka partier af boken?

För att bedöma värdet af denna litteratur i dess helhet skulle man naturligtvis nödgas att noggrannare skärskåda allt detta. Dervid skulle man då också vara tvungen att försöka utgrunda meningen i de sociala djupsinnigheterna, med hvilka dessa arbeten här och der äro interfolierade. Något annat resultat än jämmer och klagan och klagan och jämmer öfver uselheten och humbugen i allt bestående skulle, trotsaktningsbjudande ansträngningar, säkerligen icke blifva frukten af ett sådant försök. Men hvad man utan ansträngning skulle lyckas uppvisa vore det abrakadabra, som ofta utmärker hr Strindbergs forfattareskap, när han siar sig pä att vara »tänkare», och hvarpå vi i förbigående redan lemnat några prof.

Jag har ännu icke särskildt vidrört det sista Strind-bergsarbetet, Giftas N:o 2, som är tryckt 1886 i Helsingborg på Schmidts boktryckeri-aktiebolags tryckeri och distribueras af Kungsholms bokhandel i Stockholm. Man har sagt, att den boken är »den värsta». Detta är dock icke fallet. Den sedeslöshet i åskådning och framställningssätt, som är det utmärkande draget i detta opus, är i minst sagdt lika hög grad det utmärkande draget i de båda sjelfbiogra-fiema. Men just derför, att dessa innehålla så mycket annat, märker den mera tanklöse läsaren detta mindre. Hr Albert Bonnier hade således icke något skäl att undandraga sig för-läggareskapet af Giftas N:o 2, hvarken på grund af nitälskan för sedlighet eller på grund af fruktan for obehaget af åtal enl. Strafflagens 18:de kap. § 13, då han icke hyst några betänkligheter för att förlägga »Tjensteqvinnans son» och »Jäsningstiden ».

Något nytt i hufvudsak innehåller icke Giftas N:o 2. Författaren rasar här blott ännu ursinnigare mot äktenskapet

såsom den eländigaste tillställning på jorden, såsom »kärlekens» strypinrättning, och mot den lagliga hustrun såsom mannens värsta plågoris i jämmerdalen. Raseriet börjar med flegmatisk resignation i berättelsen »Höst», men utvecklas sedan i crescendo och kulminerar i sista berättelsen, »Familjeförsörjaren». Att dessa aderton äktenskapshistorier äro skildringar ur verkligheten påstå naturligtvis de sannskyldige Stindbergs-realistema och det tror förstås också den del af publikum, som nu en gång for alla har fått i sig att, »hvad man för öfrigt än må säga och kunna anmärka mot hr Strindberg, nog är han vår förnämste verklighetsskil-drare, som med fotografisk trohet återger lifvet sådant det är». Det kan ju också hända, att detta är verklighet, tyhvad kan icke hända? Men då är jag glad öfver att lyckligtvis icke hafva sett maken till verklighet. Nog har jag sett olyckliga äktenskap, men inga i denna stil. Att hr Strindbergs teckningar, såsom på något sätt typiska, skulle ega någon bevisningskraft for riktigheten af hans äktenskaps-fiendtliga idéer vågar jag derför bestrida. Alla hr Strindbergs Giftas-hjeltar, »Johan» visst icke undantagen, äro ena fasliga ynkryggar till karlar. »Hvilka herrar!» utropar hr Strindberg på ett ofvan citeradt ställe i inledningen till Giftas N:o 2; det kan man med skäl utropa om dessa herrar. Att de skulle kunna vara lyckliga i sina äktenskap är väl mycket begär dt, och man må icke förtänka deras fruar, att kärleken till sådana »män» icke kan vara synnerligen stor. Detta är emellertid hr Strindberg alldeles ur stånd att förlåta dem, och derför rasar han ursinnigt mot »qvinnan» och äktenskapet. Den ömkligaste stackaren af alla dessa herrar är familjeförsörjaren i sista berättelsen. Här kulminerar raseriet mot qvin-norna och ömkligheten hos männen. Men det kan hända, att denna berättelse äfven af ett helt annat skäl mer än någon annan framställer Strindbergska författareskapet i den rätta dagern.

»Familjeförsörjaren» börjar på följande sätt:

»Han vaknar på morgonen efter svåra drömmar om förfallna vexlar och icke lemnadt manuskript. Han är svettig i håret af ångest och hans kinder darra, då han klär sig. Men han hör barnen börja qvittra i rummet bredvid, och han sköljer sitt heta hufvud i kallt vatten, dricker sitt kaffe, som han kokar sjelf för att icke behöfva köra upp den stackars barnjungfrun1) så tidigt som klockan half åtta. Derpå rustar han till sin säng, borstar sina kläder och sätter sig att skrifva.

Febern kommer, febern, som skall alstra hallucinationer af rum, som han aldrig sett, landskap, som aldrig funnits och menskor, som icke finnas i adresskalendern. Han känner sig vid skrifbordet i en dödsens ångest. Tankarne skola

1) Möjligen tryckfel; eller hade barnjungfrun fått på sin del att också sköta familjeförsörjaren?vara klara, orden korrekta och malande, stilen läslig, handlingen skall löpa framåt, intresset far icke slappas, bilderna skola vara slående, replikerna blixtrande. Och så grina emot honom publikens automater, hvars hjemor han skall draga upp, recensenterna med afundens pince-nez’, som han skall betvinga, förläggarens surmulne anlete, som han skall klarna opp. Han ser kanske jurymännen sitta kring det svarta bordet med bibeln på, han hör svaga gläntningar på fängelsets portar, der fritänkare skola försona brottet att ha tänkt tankar för de lata, lyssnar efter hotellvärdens smygande steg, ty denne skall komma med räkningen. Och under allt detta pågår febern, och pennan löper, löper rätt fram, utan att tveka ett ögonblick vid åsynen af förläggare eller jurymän, och den lemnar röda strimmor efter sig som af lefradt blod, hvilka sedan ligga och svartna*). När han efter två timmar stiger upp, har han så mycket kraft, att han hinner gå fram till sin säng och kasta sig ner. Då ligger han såsom om döden kramat honom. Det är icke vederqvickande sömn, icke dvala; det är en lång svimning, men medveten, följd af fasan att känna krafterna borta, nerverna slappa, hjer-nan tom.

Då ringer det i hotellpensionens klockor. Voilà le facteur! Posten är kommen.

Han spritter upp och raglar ut. Mottager en packe. Der finnas korrektur att läsa genast. En bok från en ung författare, som begär utlåtande, ett tidningsnummer med polemik att besvara, ett bref med anhållan om bidrag till en kalender och ett varnande bref från förläggaren. Allt detta skall nu expedieras af en magtlös. Barnpigan har nu stigit upp, klädt barnen, druckit kaffe med smörgås med honung på, som hotellet kokat och lagat åt henne. Så drar hon ut på promenad i det gröna.»

Efter denna inledning far man veta, att frun är en rå, hjertlös, cynisk qvinna, som herm dyrkat, som han velat ge

hela sin själ, med alla dess tankar, alla dess fina känslor;

1) Familjeförsörjaren begagnar antagligen viktoria-black ; derai denna hallucination.hon hade kännt hans öfverlägsenhet och derför spottat ut honom och förnedrat honom, och släpat honom i smutsen, dragit honom i håret och smädat. Blott en enda gång hade han slagit igen, när hon offentligen hånat honom, och då kände han sig så brottslig, som om han mördat sin bästa vän. Frun super*), hvilket anses vara den härtill alldeles oskyldige .mannens feL Ty det gjorde hon, innan de blefvo gifta, och giftermålet åter skedde derför, att han älskade henne och att hon, som skulle blifva målare, men icke dugde till detta vitae genus, ville kachera sitt nederlag med giftermål. Hon beräknade då också, att han skulle skrifva fram henne som artist. Men det gjorde han icke. Hon ville äfven draga honom från sitt arbete och förnedra honom med superi, men det har icke lyckats, derför hatar hon honom äfven såsom moraliskt öfverlägsen, såsom han är. Hon bestämde ensam öfver barnen, pigorna och hela huset, som hon vanskötte och han fick bara se på, huru det gick mot ruin. Så flyttade de i pension på ett hotell Hustrun och hennes väninna hade haft en plan att få in mannen på ett dårhus, men slutet blir i stället att han gör af med sig. Och sensmoralen i berättelsen är: »Vet hut, qvinnor, och respekt för familjeförsörjaren!»

När man läser inledningen, tänker man ovilkorligen: Det här är ju hr Strindberg sjelf lifslefvande. Men när han sedan talar om hustrun, undrar man, om det verkligen kan vara en sjelfbiografi. Herr Hjalmar Branting, som ju bör vara inne i förhållandena, tar emellertid ifrån den undrande all tvekan. I Januari-numret för i år af »Ur Dagens krönika», utgifven af Arvid Ahnfelt, recenserar hr Branting andra delen af Giftas. Der heter det: Jag bekänner, mig öppet ej vara nog »frigjord» för att begripa hvarför man formligen skall inbjuda en skandalhungrig allmänhet, att, säkerligen till stor del oförtjent, ytterligare smutskasta den som står närmast. Om nu »Familjeförsörjaren» ej kan berga sig med mindre han offentligen lägger fram sitt lidandes

1) Att »frun super» är ett rätt ofta återkommande drag i Strindbergs berättelser.

Penonne: Strindbergslitteraturen. 4historia, hade dock finkänsligheten bort mana till yttersta omsorg vid fordelningen af ljus och skugga.»

»Familjeförsörjaren» är verkligen alltså hr Strindbergs sjelfbiografi såsom olycklig författare och äkta man! Ja, da måste hr Strindberg i sanning vara lika djupt olycklig som beklagansvärd. Ty det går bra långt, när en man känner sig gripen af en så vanmägtig förtviflan, att han totalt lösgör sig från till och med den stolthet, som sjelfuppehållelse-driften drifver äfven den eländigaste menniska att i det längsta fasthålla, lösgör sig från den ända derhän, att han gör den stora allmänheten till sin förtrogne i sina lidanden under toffelväldet af en hustru, som super och lättjefullt förslösar den fortjenst, som den stackars mannen, familjeförsörjaren, med svett och möda skrifver ihop. En barmhertig menniska skänker eller bjuder till att skänka åt en sådan olycklig hvad han tigger om, nämligen medlidande. Men derfor kan hon icke hysa någon misskund med den olyckliges verksamhet såsom författare, då denna är af det slag som hr Strindbergs. Ty en barmhertig menniska måste också tänka på de många, som genom en sådan usel litteratur förderfvas, och icke blott på den olycklige familjeförsörjaren, som af den har sin föda.

Hvad vi emellertid af hr Strindberg sjelf om hans för-fattareskap fa veta i den sjelfbiografiska berättelsen Familjeförsörjaren är i korthet följande:

Ilr Strindberg nedskrifver för att få bröd hallucinationer och fantasier, alstrade af hans febersjuka och öfver-retade hjerna, och han f örsörjer sig sjelf, hustru och barn med att offentligt i skrift smutskasta sin hustru.

Genom detta erkännande har hr Strindberg, synes det mig, dömt sig sjelf såsom författare. Hur kan han ändå gälla så mycket som han gäller? Jag har förut svarat på den frågan, men jag vill lemna ännu flera svar; och härvid kommer jag in på ett delvis nytt kapitel.

En orsak till att hr Strindberg bibehåller, så pass han gör, sitt anseende som författare, är hans tidigare litte-rara verksamhet. Den som skrifvit här intagna recension i Dagbladet har redan påpekat den saken, som bäst visar, hur osjelfständig och omyndig den läsande allmänheten är i smak och omdöme. Det har nu en gång blifvit en dogm, att hr Strindberg är en talang, som oforfaradt säger samtiden obehagliga sanningar. På den räkningen skrifves

också hans senaste författareskap. Hungern efter skandal, efter det rafflande, det smutsigt pikanta kallar man för sanningskärlek, kanske rent af på god tro, och så slukar man med god smak och med godt samvete de sanningar, som sanningsvittnet Strindberg serverar i sin * Giflaslitteratur. Och läsaren förhjelpes till denna falska uppfattning och detta sjelf-bedrägeri genom ett kotteri unga s. k. litteratörer, hvilka hysa samma intensiva beundran for Strindberg, som judegossen Levi för kandidaten Borg i »Röda Rummet». Med ungdomlig energi bearbetas opinionen af dem i tidningar, tidskrifter och tid efter annan utkommande böcker, och — trägen vinner. Genom sitt ihärdiga oväsen tillverka dessa ungherrar opinionen alldeles som claquen tillverkar opinionen på teatrarna i Paris.

Vi tyranniseras bokstafligen af dessa litteratörer, som kallas »det unga Sverige» — vi tyranniseras derfor, att vi helt beskedligt låta tyrannisera oss, och det låta vi ske, derfbre att vi genom maklighet hafva blifvit osjelfständiga och forslöade. Kommer en »realistisk» bok ut, som den städade delen af publikum tycker vara betänklig, straxt är »det unga Sverige» framme med recensioner än här, än der. Och publikum tiger och samtycker, läser och faster sig efter recensenternas fingervisningar just vid »ljuspunkterna». Det andra faster det lydiga publikum sig icke mycket vid. Det är nämligen en egenhet hos de litterära representanterna för »det unga Sverige», att, fastän de annars se och måla allting i svart, de i recensionerna öfver sina egna arbeten alltid äro mycket angelägna om att påpeka »ljuspunkterna». Ar ett sådant arbete så underlägset eller dåligt, att man befarar, att till och med det eljest så tåliga publikum möjligen skall visa tänderna af missnöje med den litterära födan, och fruktar man således för att den goda saken skall råka i miss-

rkredit, då börja alltid recensionerna visligen med ogillande, men sluta också alltid med — »ljuspunkterna». Och publi-kum låter lura sig. Det kan väl hända, att den städade och tillika mera tänkande delen af publikum icke precis blir alldeles öfvertygad. Den behåller kanske ändå sin egen mening om arbetet i fråga, men den behåller också den meningen för sig sjélf. Arbetet har kanhända, som recensenterna visat, »ljuspunkter», och hvad är det då värdt att bråka!

Så gick det till, när andra delen af Giftas kom ut. Osedligare än de föregående arbetena af samma slag var boken icke. Men den var råare och sämre hopkommen. Strindbergsrealisterna drogo öronen åt sig och recenserade mycket riktigt efter ofvanstående recept. Hr Hjalmar Branting uttalar, såsom redan är anmärkt, i »Ur Dagens Krönika» sitt missnöje med detta arbete, som »så disharmoniskt sticker af mot den harmoniska sjelfbiografien i Tjen-steqvinnans son och Jäsningstiden, denna återblick från höjden af lefnadens branter på lyckligt genomkämpade svåra strider och kriser *), och han talar sedan om »galenskaperna i företalet och här och der i diverse-notiser, hvarmed några ark mot slutet fylts.» »Men om man lemnar detta åt sitt värde och läser sjelfva berättelserna», förklarar hr Branting-kritikern, »så är visserligen der ej allt af prima qvalitet, i det att den qvinnofiendtliga tendensen som ett löst påhäng skämmer det hela eller förvrider teckningen, så att den blifvit onaturlig, men dock finnas äfven perlor i samlingen.»2) En enda sådan perla omtalas, nämligen »hingstfrieriet» i en af berättelserna. Men sedan får man också veta, att en hvad innehållet beträffar snuskig berättelse om onaturlig otukt hör

1) Sådana der litterära omdömen konstrueras ogeneradt ihop iör det goda ändamålets skull. Det förefaller ibland som om herrar recensenter trodde, att det beskedliga publikum icke alls kunde läsa innantill. Man behöfver annars icke läsa långt i Tjensteqvinnans son och Jäsningstiden för att finna, att den ständigt surmulne och argsinte författaren är så lagom »harmonisk på höjden af sin lefnads branter efter lyckligt genomkämpade svåra strider och kriser».

2) Kurs. af mig.till xle allra bästa styckena*.*) Det tycks således finnas måxiga perlor i samlingen, då en klassifikation mellan de bästa och de allra bästa kan göras. När allt kommer omkring, är det kanske — »bara perlor».

Hrj Brantings slutomdöme är, att »Giftas' andra del således visst icke saknar ljuspunkter, den heller», hvarför »vi ännu alltjemt kunna vänta nya, värdefulla arbeten af hans rika begåfhing», hans, som enligt hr Brantings förklaring på ett annat ställe i recensionen är »vår främste nu lefvande författare.» Denna hr Brantings dom öfver

Giftas* författare är visserligen icke litteraturhistoriens, men säkerligen går den förklaringen ändå i åtskilliga individer af det beskedliga publikum.

En annan recension af ungefar samma sort, d. v. s. med samma tendens som hr Brantings, fastän vida menlösare, läsa vi i N:o 46 af Ny Illustrerad Tidning för 1886, undertecknad af Georg Nordensvan. Denna recension har till öfverskrift: Ur ett bref om »Giftas», andra delen, och började så: »... . Du yttrar: »Hvarför kan inte Strindberg skrifva som en menniska? Han som kunde göra bättre saker än vi allihop och slå oss alla ur brädet, om han bara ville!» Du har mycket rätt. Han är den största begåfnin-gen bland oss, och det är derför sorgligt, att han ej är mera rädd om sitt rykte, att han ej alltid tänker på huru talang förpligtar. Den nya delen af »Giftas» kan ej försvaras, hvar-ken till sin tendens eller till sitt skrifsätt. Tendensen, uttryckt med mer än önsklig skärpa i det olyckliga förordet, är så ensidig och öfverdrifven, att jag tycker man ej ens

behöfver påvisa dess haltlöshet..... Jag lemnar forordet

i dess värde. Att de aderton novellerna i allmänhet äro slarfvigt och föga konstnärligt skrifna och att de ej gå upp emot de bästa stycken i arbetets förra del hör man uttalas allmänt — och tyvärr med skäl. Men jag har nu en gång den der böjelsen att bedöma ett arbete efter det bästa det innehåller. I mörkt eller dimmigt hållna målningar är det just ljuspunkterna *), som dra blicken till sig. Och jag vill

I) Ears, af mig.derför bli den förste, som påminner dig om, att det finns bra saker i denna bok — inte många, det är sannt, men de finnas likväl — och dessa af den mest äkta halt.» — Sedan framdragas dessa »bra saker» med de amplaste loford: »värme och poetisk kraft från den första raden till den sista», »det mest nobla konstnärskap» etc. etc. »Och», fortsätter hr Nordens van, »för min del har jag lätt att för ett par äkta per-lor*) af den halt, som dessa båda skizzer ega, glömma hela det öfriga innehållet i boken och dess tendens likaså. Försvarar den gör jag ju inte — långt derifrån.» Men hr Nordensvan tycker dock, att »det vore verklig skada, om det goda som här finns förblefve obeaktadt, endast derför att det presenterar sig i mindre väl valdt sällskap.» Hr Nordensvan rekommenderar således ändå till slut boken, också han, for dess — »ljuspunkter» och »perlor».

Den som förstår hvad han läser inser genast att hrr Bran tings och Nordensvans fördömelsedom öfver Giftas JS1

2 ej är synnerligen sträng. »Tendensen» ogillas, men den tendens som menas är de galna utfallen mot qvinnan, ingenting annat. Och likaledes grämer det de båda Strindbergs-beundrame, att stil och skrifsätt verkligen är tarfligt, så att det ena med det andra kanske kommer att skada deras mästares rykte. Den genomruttna moraliska verldsåskåd-ningen och bokens egentliga sedeslösa tendens, som är en konseqvens af denna åskådning, är naturligtvis icke föremål för recensenternas tadel. Med den saken tiga de så länge, ty ännu anse de ej den recension-läsande allmänheten mogen att fa till lifs ett öppet beröm af det förtjenstfulla i detta Strindbergslitteraturens hufvudsaJcliga innehåll. Taktiken påminner starkt om s. k. »trollkarlars» hokus pokus för att få publikens uppmärksamhet riktad på ett håll, på det att de ostördt skola kunna preparera trolleriet på ett annat håll. Skillnaden är blott den, — och det är mycket nog — att trollkarlens taktik är en lek, som icke gör något ondt, men den liknande recensenttaktiken ett ondt, som bidrar till samhällets förderf. Ingen menniska, som läser och litar

1) Kurs. af mig.på dessa recensioner får någon aning om den egentliga halten af den recenserade litteraturen, utan tror, att det icke är så farligt med Giftas-osedligheten, som en och annan påstår. Detta är just meningen också. Ty om det beskedliga publi-kum följer recensenternas råd och for »perlornas» skull tar »det andra» med på köpet, så sprids Giftas-giftet och den Strindbergs-realistiska åskådningen vinner alltmer terräng. Den der grundsatsen, att man för det goda skall förbise det dåliga och att man skall bedöma ett arbete efter det bästa det innehåller, är egentligen en den missriktade idealismens älsklingssats, af hvilken dessa »realister» — vi återkomma ånyo till denna sak, ty den förtjenar att uppmärksammas — af hvilken, säga vi, dessa realister med mycken fyndighet begagna sig, när det gäller att beskrifva och bedöma deras egna arbeten. Ty när de författa dem, då fabriceras alltid verklighetsskildringen af verlden och menniskorna efter den motsatta, genuint »Strindbergs-realistiska» grundsatsen, att allt skall bedömas efter det sämsta innehållet. Då hafva de minsann icke så lätt att »för ett par äkta perlor glömma hela det öfriga innehållet» Nej, men publikum skall snällt taga emot all möjlig ömklighet och

uselhet, blott det far något, som är bra eller åtminstone passabelt. Vi behöfva endast bläddra i våra prononceradt realistiska julkalendrar, illustrerade tidskrifter oteh tidningar, så märka vi snart, att i regel utgifvaren räknar på det välvilliga publikums tillmötesgående tillämpning af den der idealistiska grundsatsen *).

Ja, publiken är mycket snäll och beskedlig, det kan icke nog erkännas. Ty hurudana äro i allmänhet dessa »realistiska» litteratörer och publicister och hvadan äro de komna?

1) Jag kan icke underlåta att egna åtminstone en not särskildt åt illustrationerna. Att dessa stundom äro mycket underhaltigt utförda i de illustrerade kalendrarne och tidningarna, derom är mindre att säga, ty det finns också ett och annat, som är väl gjordt, och härvidlag kan man lättare tillämpa ofvanstående Didealistiska grundsats». Visserligen önskar dock mången med mig, att det moderna maneret att sudda ihop dimfigurer och att dra’ till med en mängd Dgenialiska streckD icke måtte blifva långlifvadt. Detsamma gäller också den realistiska skolans triviala motiv i allmänhet. Men att vederbörande ibland bjuder på osmakliga nuditeter, är taktlöst. I M 42 af NyVi lärare torde kanske bast kunna svara på den frågan. Såsom förr i verlden den, som lyckats krafla sig igenom studentexamen, men sedan icke dugde till något annat, alltid, ändå kunde »slå sig till pr est» och dermed blifva målsman för de högsta sanningarna, så duger i våra dagar, sedan prestema blifvit satta af väldet och litteratörerna regera, den, som icke duger till något annat, alltid till att — blifva »litteratör» och dermed de stora samhällsfrågornas tolk och målsman. Fordringarna för att blifva litteratör äro på visst sätt liberalare, ty till denna inflytelserika ställning behöfs icke en gång studentexamen såsom kompetensvilkor. Gör en pojke icke sina pligter i skolan, läser han icke öfver sina lexor, skrifver han dumma krior och presterar Htet emellan lappar från pappa och mamma, isynnerhet från mamma, intygande, att han varit borta från skolan till följd af än den åkomman, än en annan, och lyckas han ändå ändtligen, kanske efter en och annan kuggning, eller lyckas han icke alls blifva »mogen förklarad», är det i hvilket fall som helst numera ingalunda något ovanligt, att hans lärare en vacker dag, kort tid derefter, öfverraskas af den nyheten, att »de unges förbund» rekryterats af en ny »litteratör», som är ingen mer och ingen mindre än just den der pojken. Till att ordentligt sköta sina studier duger han lika litet som till något ordentligt s. k. praktiskt arbete; dertill känner han ingen »kallelse». Men till »litteratör» duger han, till att besvara äktenskapsfrågan, arbetarefrågan samt för öfrigt alla möjliga sociala och religiösa frågor; han duger med ett ord till förmyndare för samhället, till att — »bilda den allmänna opinionen». Detta är hans »kallelse», det känner han tydligt.

— I den till julen af hrr af Geij erstam, Jseger och Moller

Illustrerad Tidning för 1886 t. ex. är »Evoiv af Q. Pauli placerad på första sidan, en liten dimmig och suddig klump, som vid närmare på* seende befinnes vara en på marken liggande naken qvinnofigur. Den upp* lysande versifierade texten talar om, att det är en backant, som sofver af sig ruset. Att utkastet är skickligt och försvarar sin plats i en målares portfölj, är möjligt. Men att i en tidning, afsedd för salongsbordet och för familjens stora och små medlemmar, sätta dylika teckningar på den mest i ögonen fallande platsen, är oskickligt.utgifna tidningen »Julrosor» får man se ungdomsporträtt af nu lefvande skandinaviska litteratörer och konstnärer. Utom af V. Rydberg och grefve Snoilsky är den svenska litteratör-verlden här representerad endast af hr August Strindberg och fru Anne-Charlotte Edgren. Är det derfor, att blott hr Strindberg sjelf och den med honom mest befryndade q vin-liga representanten for vår moderna litteratur äro de enda bland Strindbergs-realisterna, som »hafva sin ungdom bakom sig»? Ungdomsporträtt af sällskapets öfriga medlemmar skulle kanske hafva framstält ungdomar i kolt? — Ja, det är visst och sannt, att publiken är mycket snäll och beskedlig!

Men äfven tidningarna, t. o. m. de bättre, hjelpa till att af de mycket unga männen i en handvändning göra mycket stora män. När någon försöker sig på tiljan, tvärt blir han »scenisk artist», och när någon börjar skrifva och trycka, genast blir han »en af våra litteratörer». Och dessa sjelfgjorda och af tidningar tillklippta storheters göranden och låtanden omtalas som »fashionables news». Så fick man for någon tid sedan läsa i en af hufvudstadens främsta och äldsta tidningar den »konstnotisen» om en af dessa allra farskaste »litteratörer», att han lemnat den »litterära banan för att öfvergå till den sce-nisk-artistiska». Den som har reda på saken, tycker att humbugen är både ynklig och löjlig, men den stora allmänheten sväljer nog humbugen på sitt vanliga

oreflekterade vis. Dylika notiser kunna näppeligen förklaras på annat sätt än att någon »litteratörens-artistens» skolkamrat eller goda vän, som fått någon underordnad plats i redaktionen, lyckats gäcka hufvudredaktörens vaksamhet och få in notisen i bladet. Men hvarken de riktiga litteratörernas eller artisternas anseende höjes just genom sådana notiser, och icke tidningarnas heller1).

1) Det kan vara skäl att erinra om och kunde t. o. m. vara skäl att reproducera Strindbergs egen blodiga satir i »Röda Rummet» öfver tidningsskrifvare och deras recensioner, en satir, som icke minst träffar den »liberala» pressen, hvilken uppbjuder hela sin förmåga att göra Strindbergslitteraturens författare stora. Här kan man nog lita på hr Strindbergs utsagor,‘ty härvidlag har han atan all fråga sak-kännedom.Men vi återvända till ett ord i hr Nordensvans recension. »Hvarför kan inte Strindberg skrifva som en men-niska?» frågas det, och på denna fråga svarar hr Nordensvan i de sista raderna af recensionen, hänvisande på Strindbergs tidigare författareskap: »Han kan skrifva.som en men-niska, när han bara vill.» Detta svar är emellertid alldeles oriktigt. Det rätta svaret lyder så: »Han har kunnat skrifva som en menniska, nu kan han det icke längre.» Den som på fullt allvar påstår, att alla menniskor äro djur, den är det åtminstone sjelf, och ett djur kan icke skrifva som en menniska. Den som utan blygsel och anständighet ställer sina närmaste vid skampålen till allmänt begapande, den som rent af lägger an på att blotta sådana partier i sitt lif, som en vanlig menniska skäms for, och den slutligen, hvars fantasi alstrar oupphörliga »hallucinationer» af det snuskiga slag som hr Strindbergs och nedskrifver dem på ett språk, som har ett visst tycke med parisergaminernas, den kan icke åstadkomma något annat än »Giftashistorier», så länge förmågan räcker till att åstadkomma något, som »går» i bokhandeln. Hr S. har ju försökt sig på både historieskrif-ning och socialt skriftställeri. Har det »gått»? Nej, ty hr Strindbergs förmåga och underbyggnad sträcker sig icke längre än till vara missnöjd och skrifva mer och mindre rafflande noveller. När Strindberg börjar politisera, resonnera och komma fram med positiva idéer och förslag till något nytt i stället för det gamla, blir han tråkig och »går» icke längre i bokhandeln. Men då får han icke heller någon förläggare, ty förläggaren vill att han skall »gå».

Jo, kanske dock hr Strindberg kan åstadkomma något annat som »går», än giftashistorier, om han nämligen gör sig till förespråkare för socialism och nihilism i samma stil, som han gjort sig till förespråkare för liderlighet. Det kan ju också blifva rafflande.

Förläggaren; ja, han är också en betydande orsak till att vår litteratur riktats med dessa smutshistorier och dessa usla åsigter, som förstöra den uppväxande ungdomen, och hans skuld är dessutom större än författarens. Strindberg bekänner ju om sig sjelf, att han är genomsjuk, med for-storda nerver, och således i egen hög person just ingen lef-vande rekommendation för det lefnadssätt han rekommenderar. Han är ju alltså i viss mån otillräknelig, om man bedömer honom som menniska och icke helt objektivt som författare. Men just derför är det också förläggaren, som far bära drygaste skulden för detta författareskap. Utan honom hade det icke blifvit af. Hr Albert Bonnier, ordföranden i Svenska Bokförläggarföreningen, tillkommer äran af att denna litteratur sett dagen. Om också hr Bonnier för egen del är, hvad man brukar säga, »utan alla principer» — det vet jag nu icke, ty jag känner icke hr Bonnier personligen — är det i alla fall hardt när oförklarligt, hur hr Bonnier kan våga sätta sitt anseende såsom förläggare på spel till den grad, som han gjort, när han förlagt Giftas, Tjensteqvinnans son och Jäsningstiden. En förklaring har jag visserligen hört, hvilken man och man emellan går och gäller för hvad den kan. I sitt »Nya riket» har hr Strindberg egnat ett kapitel, kalladt »Moses», åt en blodig satir öfver judarae. I hans senare på hr Bonniers förlag utgifna smutsskrifter låter det deremot på ett annat sätt. Dér talar han icke blott mycket beskedligt om judarne, utan betecknar dem t. o. m. såsom mediiitressenter och medarbetare i den nu pågående stora kulturrörelse, som går ut på »att lyfta ner stenen, som ligger deruppe och trycker» (»se Jäsningstiden» sid. 84). Om det är denna hastiga omkastning i hr Strindbergs tänkesätt eller om man har något annat skäl — nog af, man talar om ett slags öfverenskommelse mellan hrr Bonnier och Strindberg, i kraft hvaraf den förre skulle hafva åtagit sig att blifva den senares förläggare med temligen ' obegränsad frihet för denne att skrifva hvad han vill, blott han låter »Moses» få vara i fred. Är det så, blir visserligen det annars fullkomligt oförklarliga förklaradt. Förläggaren Bonnier har då gjort sig till martyr för juden Bonnier. Men när martyrskapet är grundadt på bekostnad af den uppväxande ungdomen och samhället, så är dess värde måttligt stort; ty det är i

alla fall samhället, som får betala. — Skulle jag i korthet och helt allmänt uttala mina tankar om sådana, som förlägga moraliskt usel litteratur, skulle det ut-talandet lyda så: för min del kan jag icke inse den moraliska skillnaden mellan en sådan förläggare och en tjuf köpare eller bordellfÖreståndarska,

Och efter förläggaren kommer turen till bokhandlame. Hur radas icke hela denna smutslitteratur: Giftas, Tjenste-qvinnans son, Jäsningstiden etc., upp i bokhandelsfönstren, isynnerhet straxt när sådana arbeten kommit ut. Här och der förses de också med den i Ögonen fallande, med stora ord prentade öfverskriften Nyhet!, hvilket väl skall betyda Nytt värdefullt arbete! Några bokhandlare göra visserligen härifrån ett berömvärdt undantag. Men det är icke pluraliteten, åtminstone icke i Stockholm; jag har gjort mig besvär att se efter. Det skulle kanske vara af intresse att här införa en öfversigt af de båda slagen Stockholms-bok-handlare, som på detta sätt uppkommer, ty saken är verkligen både karakteristisk och karakteriserande. Jag inskränker mig emellertid till den önskan, att vi måtte få flera bokhandlare med den intelligens och moraliska omdömesförmåga, att de kunna bedöma böckers värde efter annan måttstock än bokhandelsprovisionen, hvilken tyvärr ofta blir be-, tydligt förhöjd genom förläggames ockrande på en dålig och förskämd smak.

En sak vidare, som gjort Strindbergslitteraturen populär, är dess förment demokratiska tendens. »Ofverklass» och »Underklass» hafva blifvit bevingade ord sedan åtalet mot Giftas N:o 1. »Folket» visste lika litet då, som annars vid dylika tillfällen, hvad det var frågan om. Men då såsom alltid passade man på och intalade »folket», att Strindberg var dess förespråkare, och att han derför förföljdes af öfver-klassen, som ville sätta honom i fängelse. — Skrifver någon hädelser mot religionen och antastas derför, straxt är det folkets väl och ve det gäller. Tar någon heder och ära af konungen eller andra, lägre stående, dödliga, som titulus af en eller annan anledning är förargad på, och får derför titulus att göra med rättvisan för lasteligt tal, genast skall folket skjutsas fram för att försvara sina fri- och rättigheter. Kåkar någon osedlig författare- och förlagsverksamhet i delo med strafflagen, så är det folket, på hvilket en tyrannisk lagstift-ning och lagskipning forgriper sig. Kan någon magtlysten herre icke på någon annan väg komma till magten, gå utmålar han de magtegande såsom folkfiender och sig sjelf såsom folkets vän, och om han det oaktadt icke lyckas, så är det folket, som illa behandlas. »Folket* är det tacksammaste knepet att gripa till i våra dagar. »Folket» skall vara bulvan for allt möjligt, äfven för den osedliga Strindbergs-litteraturen. Det är rätt sorglustigt att se, hur hr Branting i den förut omtalade och citerade recensionen öfver andra delen af Giftas anstränger sig att göra Strindberg till »folkets» målsman och hjelte, for hvilken »öfverklassen» känner fruktan och bäfvan. Det skulle kräfva ett särskildt kapitel att uppvisa, huru dermed rätteligen sig förhåller. Något har saken vidrörts i det föregående, men derom ännu några ord.

Sin kärlek till folket har hr S. ådagalagt genom benämningarna »öfv erklass» och »underklass», men det är också det enda demokratiska elementet i Strindbergslitteraturen. Ty icke vill man väl på fullt allvar dit räkna en och annan betraktelse öfver »folkets» svårigheter och några teckningar af arbetsklassens sträfsamma och hårda vilkor? Legio äro de författare, som genom sådana skildringar talat till med-menniskors hjertan utan att derför göra anspråk på att vara »demokrater». Eller kanske bitterheten i hr Strindbergs ut-gjutelser gör honom till demokrat? Bitterhet går igenom allt hvad han skrifver, och då vore det väl märkvärdigt, om han icke också skulle vara bitter, när han talar om orättvisorna mot folket. Bittrast är han i alla fall, när han talar om egna utståndna orättvisor; hans eget jag ligger honom tydligen -ändå mera om hjertat än folket, hvilket, om man vill vara uppriktig, nog icke' ligger honom så synnerligen om hjertat. Hr Strindberg har allt ännu qvar samma aristokratiskt fina näsa, som tyckte, att Upsala »luktade bond-qvarter», när dess egare gjorde sitt första inträde i lärdomsstaden. Och samma aristokratiska högmod, som gjorde, att den nybakade studenten Strindberg föraktfullt rynkade på bemälda näsa åt professorerna, derföre att de »voro bönder och icke hade någon enda stockholmare ibland sig», finns allt qvar i oforminskadt mått hos Gifta§författaren Strindberg.De bevingade orden »öfverklass» och »underklass» äro för öfrigt icke hr Strindbergs uppfinning. Aran af densamma tillkommer det numera aflidna originalet f. d. rådmannen N. H. Qviding, som begagnade denna indelning af samhällets medborgare i sin 1871 utgifna »Slutliqvid med Sveriges lag». Och efter vi kommit in på frågan om hr Strindbergs originalitet, så må anmärkas, att hans könsåskådning rubb och stubb är hemtad från den judiske läkaren Max Nordau; således är icke heller den originel. Och ännu mindre ori-ginel är den arg6inthet han visar mot hustrun och äktenskapet; den

har funnits, så länge stackare, som stått under toffeln, hafva funnits, således ganska länge. Men att for all verlden basuna ut detta sitt jämmerliga elände, skrifva historier om det och forsörja sig sjelf, hustru och barn med det forfattareskapet — det är originelt.

Slutligen några ord om hr Strindbergs »stora formela talang», hans »stilistiska förmåga och målande framställning». Att han besitter dessa egenskaper kan ju icke förnekas, och mig veterligen har heller ingen försökt att neka det, äfven om befogade anmärkningar mot ganska stor svaghet i framställningen här och der kunna göras. Men att dessa egenskaper äro de, som göra en författare, att de äro hufvud-salcen, eller att de i någon mån kunna ursäkta och försvara ett dåligt innehåll, det är jag icke ensam om att med bestämdhet förneka och bestrida. Den som för den formela talangens skull håller på eller beundrar ett författareskap med cyniskt och sedeslöst innehåll, den är sjelf, åtminstone i sin vilja och sina tankar, en cynisk och sedeslös menniska. En sedlig menniska måste känna vämjelse for ett sådant forfattareskap lika väl, som en anständig menniska känner vämjelse vid att se oanständiga ord skrifna på en vägg, äfven om stilen är aldrig så vacker, eller vid att se en oanständig målning, äfven om den är aldrig så väl gjord. Vämjelsen blir så mycket större, som skickligheten att skrifva och måla röjer, att uppfostran och bildning här gå osedlighetens och oanständighetens ärenden.Slutord.

Hvad bör nu göras åt en litteratur sådan som Strind-bergslitteraturen? Svaret är enkelt: Den bör anses förbjuden och åtalas enligt Strafflagens 18:de kapitels 13 §, som lyder §å: »Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffas med böter eller fängelse i högst sex månader. Lag samma vare, om man genom annan gerning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse deraf kommer.» Lagen är klar, och det är lika klart, att den litteratur, for hvars egentliga innehåll jag i det föregående redogjort, faller under denna lags dom. När vederbörande myndighet har underlåtit att härvidlag tillämpa den, har denna myndighet underlåtit att göra sin pligt. Ett samhälles laglydiga undersåtar hafva rättighet att fordra skydd mot lagöfverträ-delser, som skada den enskilde och samhället. Laglydig, »lojal», är icke den samhällsmedlem, som sjelf*lyder och underkastar sig gällande lag, men for öfrigt stillatigande åtnöjer sig med hvad lagens representanter godtyckligt göra och låta, utan den, som i sin mån vakar öfver och yrkar på att gällande lag efterlefves. Men blifva samhällets lojala medlemmar af grundad anledning missnöjda med styrelsen och bilda också de ett oppositionsparti, då blir den sista villan värre än den första. Och att hvarje fader och moder och för öfrigt hvarje samhällsmedlem har rättighet och bör anse som sin skyldighet att fordra skydd, ja just skydd, enligt åberopade lagrum, mot denna litteratur, som förderf-var den uppväxande ungdomen, derför tala de verkningar denna litteratur åstadkommer bland det unga slägtet ochhvarpå vår hufvudstad nyligen visat sorgliga exempel, tala kraftigare än ord kunna göra.

Man har rättighet att fordra skydd for lif och egendom, och samhället lemnar det skyddet; men man har Hka stor rättighet att fordra skydd mot en liderlig litteratur, som forderfvar barn och ungdom och forstör familje-lifvets lycka. Förbudet mot gifters fria försäljning tillämpas i allmänhet och likaledes förbudet mot försäljning af giftiga tapeter och möbeltyger; mot sådan förgiftning skyddar lagskipningen familjen, men icke mot det gift, hvarmed en samvetslöst ockrande förlags- och författareverksamhet sprider moralisk död i familjerna och samhället, för att icke tala om de fysiska härjningar, undergräfd eller förstörd helsa, nervförslappning, olust och oförmögenhet till arbete, som så ofta detta gift indirekt åstadkommer. Ty jag vågar sta för det påståendet, att den allmänna sjuklighet bland ungdomen, hvarom man nu, i motsats mot förr, talar så mycket och äfven har orsak att tala, här sin grund vida mer i en osund och orenad fantasis lössläppthet och tillfredsställande än i »öfveransträngning». D. v. s. den förstnämnda orsaken är ju också en öfveransträngning, men af annan art än den, på hvilken man skjuter hela skulden, en öfveransträngning, som till stor del är orsakad af en osedlig, falskeligen sig så kallande »realistisk» litteratur.

Visserligen anser äfven jag, att Strindberg icke utan skäl kallar sådana böcker som D:r Kapffs »En ungdomsväns varning» för »skrämböcker». Jag tror nämligen, att sådan litteratur, i all sin välmening för öfrigt, icke tar saken på det rätta sattet. Och att söka skrämma från lasten i dess gr of re form genom att ständigt och jemt tala om skamliga sjukdomar i förbindelse med den såsom en vanligen gifven följd, är icke heller det rätta sättet. Ty det är på långt när icke sannt, att denna last vanligen har sådana följder med sig. Men genom osanning och öfverdrift i

varningen för man ingen menniska på ett verkligt sätt till rätta. Ett sådant tillvägagåeude förslöar i stället och alstrar säkerhet. Det går då ofta den unge som det gick Strindberg enligt hans egen berättelse. Snart kommer han underfund med eller tror sig komma under fund med att det »icke är så farligt», och så är han inom kort lastens säkra byte. Fru Lenngrens fabel »Rågeten och hennes son» har tyvärr alla dagar sin tillämpning. Men detta jäfvar icke hvad jag forut sagt om orsaken till ungdomens sjuklighet och klenhet. Tvärtom vidhåller jag hvad jag sagt och tillägger: Man behöfde icke bråka så mycket med vågningar och mätningar, statistiska beräkningar och hygieniska föreskrifter, om man ville söka roten till det onda der den i de flesta fall finnes och med allvar försöka att upprycka den *).

Att gossen och ynglingen undgår det i hygieniskt afseende farliga i denna litteratur och i den last, hvartill den uppmanar och retar, det kan ju alltså hända. Men hvad han deremot under detta inflytande icke undgår, det är en tilltagande moralisk depravation, som allt mer och mer förnedrar honom. Hans tankar återvända ständigt till liderlighet, sysselsätta sig ständigt med de smutsiga bilder, de '»hallucinationer», hans orenade fantasi framtrollar. I hvarje qvinna ser han till slut blott ett föremål för sin alltmer stegrade brånad, »en hona, med hvilken han vill para sig», för att begagna Strindbergs språk, under det att han samtidigt lär sig och lägger an på att maskera dessa begärelser med ett snobbigt iakttagande af konvenansen och ett ytligt säll-skapslifs ihåliga former. Och när sedan en sådan yngling blir man, moraliskt och kanske kroppsligt förstörd af liderlighet, utan tro på qvinnan, på kyskhet, på sedlighet — då kastas i hans armar en ung, oskyldig qvinna, obekant med den moraliska ruttenhet, i hvilken han rör sig och har sin varelse. De vigas; verlden kallar förbundet äktenskap, och kyrkan, dertill tvingad af lagen, kallar det ett kristligt äkta förbund. Jag för min del kallar en sådan förening en af-

1) Härvid gör jag mig dock icke solidarisk med en talare vid sista flickskolemötet i Stockholm, hvars yttrande mot det hygieniska bråket så skarpt klandrades, ehuru jag icke ett ögonblick tror, att han menade så illa, som det i mångas öron lät. Att jag nekat be-höfligheten och välsignelsen af hvad i hygieniskt afseende gjorts och göres för våra skolor, kan väl ingen påstå, lika litet som att jag förnekat tillvaron sf andra orsaker till ungdomens sjuklighet än den ofvan framhållna.

Pertonne: Strindbergslitteraturen• 6skyvärd förförelse och beklagar de blifvande »äkta» barnen i ett sådant äktenskap. Ty ärftlighetens lag råder i verl-den äfven på det sedliga gebitet, och det ligger icke så liten sanning i Strindbergs klagan öfver sin ofrihet och föräldrar-nes skuld. Hela sanningen är det visst icke, men nog är det halfva. Och det ökar mångdubbelt förbannelsen af Strindbergslitteraturens idéer, att äfven barn och barnbarn få uppskära hvad dessa idéer utsått. Men för att återgå till den unga, oskyldiga qvinna, som blifvit hustru åt en man, hvilken lefvat och lefver enligt dessa idéer — det finns knappt någon varelse olyckligare än hon. För verlden försöker hon dölja sin skam, men hon bär den som en gnagande mask i sitt hjerta, såvida hon icke så småningom genom mannens »uppfostrande» inflytande blir honom lik. Och får Strindbergs-litteraturen hållas, så gör också den hvad den kan i den riktningen, isynnerhet om antalet qvinnor, som prostituera sig med sådant skriftställeri, blir större. De unga oskyldiga qvinnorna blifva då snart nog betydligt reducerade, och man behöfver icke längre beklaga qvinnan i äktenskap med en utsväfvande man. Qvinnan blir då äfven i det afseendet fullkomligt likstäld med mannen, — det blir »partie égale» !).

Skulle lagparagrafen mot osedlig litteratur tillämpas på Strindbergslitteraturen, skulle naturligtvis ett förskräckligt

1) Just som detta skulle tryckas, fick jag i mina händer en nyss utkommen liten skrift: »Våra barns faror af C. J. Frank. En bok för mödrar och unge män.» Med hjertligt tack till den okände författaren, rekommenderar jag den på det varmaste. Dess författare och jag sträfva åt samma mål, fastän lian fäster sig vid en annan sida af saken, än den jag här gjort till hufvudföremål för min behandling.

När skola fäder och mödrar lära sig förstå, att det icke längre duger, att de tiga inför sina barn? När skola de inse, att vår tid i detta stycke kräfver ett annat tillvägagående än deras ungdoms* tid kräfde? När skola de få ögonen öppna för att numera sannolikheten för att de skola rädda siria barn genom ett fördöljande af det onda är vida

mindre än förr, nu, när sannolikheten för att deras barn genom sjelfva förförelsen få reda på det onda är så oändligt mycket större än förr? — Och vidare, den unga qvinnan har såsom menniska rättighet att fordra, att hon icke med förbundna ögon skall ledas — eller störtas — in i äktenskapet. Kunskapen om det orena behöfver icke göra någon oren; det beror på hur den meddelas.skrän höjas Öfver ett sådant himmelsskriande attentat mot yttrandefriheten. Det förtryckta »folket» skulle da forstås puffas fram igen såsom en martyr for »öfVerklasseus» despotiska tyranni och såsom sina kränkta rättigheters hämnare. Och det är väl också derfor vederbörande äro rädda. Men har man klara papper, behöfver man icke vara rädd, såvida man icke är så ohjelpligt feg, att man icke kan annat än vara rädd. Det bör icke vara svårt för lagens väktare och handhafvare, om de gå till väga på rätta sättet och handla med samma energi som de, hvilka i eget intresse uppvigla folket — det bör, säga vi, icke vara svårt att upplysa folket om det bedrägeri, för hvilket det är föremål, och att har alls icke är fråga om folkets rättigheter, utan om »rättigheter», som några författare, förläggare och tidningsskrifvare sjelfva taga sig, i trots af lag och rätt, för att fylla sin egen pung1). Folket

— jag menar nu det verkliga folket, vår ordentliga och hederliga arbetareklass — bör lätt kunna upplysas om att så väl dess rättigheter som andra hederliga medborgares blifva kränkta just derigenom, att ett sådant gift ohej-dadt får spridas ibland oss. Man talar om dryckenskapens offer, men jag undrar, om man icke har lika mycket skäl att tala om den osedliga litteraturens offer, icke blott bland ungdom, utan äfven bland äldre personer, och kanske icke sällan just bland arbetsklassen. Jag hörde nyligen talas om en handtverkare, förut en nykter och ordentlig karl, hvilken genom Strindbergs skrifter fått veta, att menniskan är ett djur, som skall följa sina »naturliga» drifter, och som derför blifvit en utsväfvande drinkare, hvilken nu funderar på socialismens välsignelser i stället för att arbeta.

Eller om vi se saken ur en annan synpunkt: Det borde icke vara svårt för vederbörande att visa skillnaden mellan

1) Jag kan här vid lag icke underlåta att draga fram en sak, som troligen många hafva reda på. Under Strindbergsåtalet 1884 hade Strindbergska folkuppviglare lyckats upphetsa fabriksarbetare på vissa ställen i Stockholm ända derhän, att de beslutat skjuta ihop en del af det bötesbelopp, hvartill Strindberg, om han blifvit fäld, hade dömts skyldig. De fattiga arbetarne skulle med sin tungt för-värfda förtjenst betala hr Strindbergs (och hr Bonniers!) böter! — Så långt kan skojet gå!yttrandefrihet och yttrandefräckhet. För den senare, men icke for den förra, sätter man en gräns, när man förbjuder osedliga skrifters utgifvande och spridning. En medborgare har rättighet ätt fordra lagens skydd mot kränkandet i tal och tryck af hans goda namn och rykte. Den inskränkningen i »yttrandefriheten» lär ingen annan vilja afskaffa än den, som icke har något godt namn och rykte att förlora. Men är ens namn och rykte heligt, så är också familj, familj elif, makars kärlek och kärleksbandet mellan föräldrar och barn något heligt — heliga namn, hvilkas kränkande icke får tålas af någon, för hvilken de äro dyrbara. Ar angreppet på den enskildes goda namn och rykte, är en ärekränkning af den enskilde en förgripelse på eganderätten af det straffbaraste slag, så är detta också fallet med en ärekränkning af familjen. Detta är en förgripelse på tusendens egande-rätt och på hela samhällets egendom. Om derför hr Strindberg och andra med honom, derföre att de dervid ingenting hafva att förlora, spotta på och smutskasta familjen och de heliga ordningar, som inbegripas under det naninet, så är det statens skyldighet att bestraffa den fräckheten, genom hvilken kränkes tusendens rätt, eganderätt. Ty märk väl: hr Strindberg behandlar icke sansadt och i städadt språk frågan om familj och äktenskap såsom ett socialt spörsmål, hvarom man kan med hönom inlåta sig i svaromål. Nej, i cyniskt, rått språk bespottar och smutskastar han helt enkelt dessa heliga institutioner; hvarje äktenskap bespottar han såsom »laglig prostitution» och hvarje hustru således såsom en legaliserad sköka.

Och en annan synpunkt. Om hr Strindberg tog sig för att på gator och torg utropa de läror han drifver i sina senaste skrifter: att äktenskap endast är laglig prostitution; att man huller om buller bör para sig såsom djuren, såvida man vill lefva ett naturligt lif; att ungdom ej har någon orsak att hysa kärlek till föräldrame och att lyda dem, ty fadern är bara en hane och modern en hona, som föder lef-vande ungar; att onani hvarken är orätt eller farligt, blott det ej sker till öfverdrift; att skolgossarne skola »gå till flickor», ty så göra deras lärare, om de äro ogifta, och såhafva deras föder gjort, innan de blefvo gifta; eller om hr Strindberg mera försigtigt, för att ej stalla till folksamling, gick omkring och muntligt kolporterade ut dessa läror, illustrerande dem med sina »Giftas»-

berättelscr, hvar han kunde finna åhörare, — skulle han då också, så snart han upptäcktes, fa åtnjuta, den »yttrandefrihet», som tillåtes honom i tryckta skrifter. Det tror jag icke, ty så långt hafva vi ändå icke kommit i liberalitet. Han skulle då utan tvifvel blifva fald enligt senare hälften af strafflagens förut citerade paragraf: »Lag samma vare, om man genom annan gerning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse deraf kommers Men när han på samma sätt bryter mot den del af paragrafen, som står först och således på sätt och vis är paragrafens hufvuddel, då går han fri. Ar icke detta att vränga lagen!

Det är icke värdt, att man gör sig besvär med den sofismen: folk har frihet att läsa och icke läsa, ty derpå svaras blott: man kan lika väl säga, att folk har frihet att höra och icke höra, att se och icke se på det »som sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse deraf kommer».

Det skulle ju kunna, hända, att någon försöker ursäkta den uraktlåtenhet, om hvilken jag nu talar, med den invändningen: Första delen af Giftas blef åtalad, men juryn frikände. Jag vill då erinra om att detta fiaskoartade åtal icke riktades mot denna bok i dess helhet för sedlighets-brott enl. Strafflagens 18 kap, 13 §, hvilket hade varit det enda rimliga och hvarvid utgången sannolikt hade blifvit en helt annan, än den nu blef. Nej, sedan boken länge varit i bokhandeln och nyfikenhetsintresset börjat svalna, då åtalades och konfiskerades den för religionsbrott enligt Strafflagens 7 :de kap., 1 §, emedan vederbörande efter en tids funderande trodde sig finna, att ett par rader i boken innehöll en enligt denna paragraf brottslig hädelse. Måhända synes det en och annan vara ogrannlaga, att jag åter bringar denna sak på tal. Jag är icke af samma mening, ty detta grofva misstag har varit allt för ödesdigert för oss, för vårt samhälle, för att vi skulle kunna glömma det. Genom detmisstaget uppslogos for smutslitteraturen dörrame på vid gafvel; åklagaremagten tilltäppte munnen på sig sjelf. Detta åtal var icke blott ett bevis på total oförmåga att uppfatta situationen, ett bevis på bristande »blick», utan också ett bevis på den osanning och skefhet, som ofta utmärker allmänna förhållanden och allmänna åtgärder. Om en enskild menniska gör sig till religionens varma försvarare, korsar sig vid hvarje religiös hädelse och, så långt hennes magt sträcker sig, strängt bestraffar hvarje religionsbrott, men deremot icke frågar efter öfverträdelser af sedelagens mest enkla och klara bud, så kallas och anses en sådan religiös ifrare med rätta för en skrymtare. Vill ett hus, en familj med all gewalt påtrycka sig en religiös prägel, under det att det icke tas så noga med moral och sedlighet, så är detta ju ett föraktligt bigotteri. Sak samma med samhället i stort, med staten. Det är icke värdt, att staten åtalar för hädelse mot religionen, under det att den samtidigt negligerar grofva kränkningar af sedlighetsbudet och sedlighetskänslan; att staten nitälskar for Gud, när den icke nitälskar för sedligheten. Detta är ingenting annat än ett slags skrymtaktigt bigotteri, som hämnar sig sjelf. Har man icke hunnit så långt, att man står på den allmänna moralens lägre ståndpunkt, är det sannerligen ej värdt att gifva sig sken af att stå på religionens högre ståndpunkt.

Det är icke min mening, att något angrepp ex officio nu skulle göras på den smutslitteratur, som redan är utkommen. Här gäller satsen: den som tiger han samtycker. Hafva myndigheterna hittills genom sin tystnad tillåtit giftet spridas, kunna de honnêtement icke ett, tu, tre gripa in. Det skulle taga sig ut som en löjlighet och skulle ännu nfer blottställa dem. Men det är min mening, att nästa gång vår litteratur »riktas» med någon sådan uselhet vederbörande myndighet då genast, utan att sofva på saken, använder den magt, som den är skyldig att använda. Vi laglydiga samhällsmedlemmar fordra att slippa längre stå rättslösa gent emot detta otyg. Vi hafva gjort det länge nog. Vi fordra, att myndigheterna icke måtte öka sin skuld med den svag-heten att låta sitt alltför långvariga tysta medgifvande utgöra ett prejudikat för framtiden.*)

Lyssna icke vederbörande till denna begäran, kommer samma sömnaktiga oefterrättlighetstillstånd att fortfara, då tjenar det till ingenting, att riksdagen beviljar några nya anslag till skolan. Att anslå medel till en verksamhet, som icke Jean bedrifvas med framgång, är helt och hållet bortkastade penningar. Och skolan kan icke fullgöra sin uppgift, om denna litteratur oförhindradt far växa oss öfver hufvudet, denna litteratur, som bespottar icke blott allt hvad religion, utan också allt hvad sedlighet, ärbarhet och anständighet heter, och som tillika predikar uppror mot föräldramyndighet, mot skolans myndighet och mot all fastständ ordning. Hur är det möjligt, att skolan skall kunna uppfostra ungdomen till, jag vill ej säga gudfruktiga menniskor, men till i vanlig, naturlig mening sedliga menniskor och till laglydiga fosterlandsvänner, när samhället genom sin tystnad, sin slappa eftergifvenhet och sin

djupa underdånighet under en »opinion», som bestämmes af några ungdomliga »litteratörer», af hvilka åtskilliga nyss lemnat barnkammaren och skolan, sanktionerar denna religions- och sedlighetsbespottelse och dessa upprorsproklamationer! Våra skolgossar skola vara bra klent utrustade för att icke då kunna göra den enkla slutsatsen: skolan lär oss gudsfruktan, sedlighet och lydnad för lagarna; samhället tillåter förkunnelsen af rakt motsatta läror i strid mot sina egna gällande lagar; samhället håller

1) Att »höga vederbörande», om de f& hållas, tänka fortsätta på samma sätt, som de hafva börjat, fick jag nyss bekräftelse på. Jag hörde nämligen, att en hufvadstadstidning nyligen med fetstil an* nonserat en bok, som fanns att tillgå i cigarrbatiker och på tidningskontor, och hvars titel tydligen angaf den oanständiga genren. Min sagesman, sjelf fader till flera söner, hade, med tanken på ungdomeni tagit reda på innehållet och fann hvad han befarade: den fräckaste osedligbet. Han frågade »vederbörande», hur de konde tillåta spridningen af en sådan bok, och fick till svar: »den innehåller ju bara damheter». — Ja, så står det till med våra rättsförhållanden. Man skall blunda för allting, det är »systemet». Och så skola vi tacka både Ond och menniskor för att vi »lefva i lugnet». Hvilket skrymteritsåledes icke stort hvarken på gudsfruktan, sedlighet eller lydnad for lagarna; men vi uppfostras ju för lifvet, för sam— hällslifvet, ej för skolan: alltså är det lögn hvad skolan lär.

Från det håll, isynnerhet från det slags tidningspress, der Strindberg med sin Strindbergslitteratur hålles under armarna som ett älskadt skötebarn, får man förstås alltid, när det är fråga om skolan och dess verksamhet, höra det utslaget: skolan skall meddela upplysning, kunskap och der-med punkt! På det hållet brukar man också skrifva alla slags brott på en bristande upplysnings räkning. Och de stackars brottslingarna rå naturligtvis icke för att de ej fått tillräcklig — upplysning. »I stället for tio Guds bud och sedelagen skola barnen lära sig Sveriges Rikes lag och /strafflagen.. Det är for sådan upplysning staten skall sörja med sina anslag, icke för en uppfostran i gammal, otidsenlig slentrian.» Godt! Men då frågas, hvad det tjenar till, att barnen hafva reda på en lag, som de icke behöfva hålla? Och hvad är det yttersta, målet med denna upplysning? Att komma till Strindbergs åsigt och lefnadsvishet: menniskan är ett djur och bör lefva som ett djur? För att nå det målet behöfvas sannerligen hvarken skolor eller anslag till skolor; dit kan man komma med bra mycket mindre både besvär och omkostnad.

I Norge hafva ju nyligen hrr Jseger och Krogh råkat i kollision med den der rådande »folkliga» ordningsmagten för sina oanständiga böcker; och från Finland blef »Tjensteqvin-nans son» genast utvisad. Det är endast i Sverige, som man icke låter störa sig. Sverige går i liberalitet till och med ett godt stycke utanpå sjelfva Amerika — och häfdar på det sättet rätten till sitt gamla namn »frihetens stamort på jorden»! — om man får tro följande bit, som var intagen i tidningen Upsala den 5 Febr. detta år:

Om Aug. Strindbergs Giftas yttrar en svensk-amerikansk tidning, som tillhör den anti-klerikala skandinaviska pressen i Förenta staterna och har en afgjord lutning åt den politiska radikalismen:

Hvarken äldre eller nyare tiders smak för det vederstyggliga har frambragt något värdigt motstycke till denna produkt.Den är, utan jemförelse, uslast af allt hvad menniskohjerna uttänkt och menniskohand nedskrifvit. Den är ett lustans hånskratt öfver besegrad dygd. Den är ett rått, brutalt paskill emot det svagare könet, och, par implikation, icke mindre mot det starkare. Qvinnan är öfverallt och allestädes, enligt hans framställning, en listig sirén, en beräknande, planerande ränksmi-derska; mannen ett dumt fä, en slaf under djuriska passioner, gjord att falla i förderfvet och vara familjens lastdragare. Strindbergs »Giftas» är anarkismen inom den moraliska etikens verld; dynamitbomben vräkt in bland sedlighetskänslornas poliskår. Den är fullständigt styld i det ondas tjenst, Endast namnet är ofullständigt, emedan partikeln »för» blifvit utelemnad. Rätta titeln är »Förgiftas». Afsigten är, att innehållet skall förgiftå statens grundval, familjen.

Är svensk lag verkligen vanmäktig gent emot sådan skändlighet? Vi, här uti Förenta Staterna, brukade tro, att våra tryckfrihetslagar lemnade största svängrum åt den, som önskade ockra på en förskämd eller förderfvad smak. Likväl blef Ezekias At-wood, en i närheten af Worcester, Mass., bosatt godsegare, år 1881 dömd till tvååtigt fangelsestraff för utgifvandet af en bok, icke tiondedelen så giftig, som den här ofvan nämnda. Går Strindberg onäpst, så måste Sverige tillerkännas första priset för toleration af oanständigt, sedeförderfvande skrifsätt.

Och med samma stoiska lugn, som man sätter sig öfver dylika omdömen från andra länder, upptar man forstås den harm, som då och då icke blott i recensioner, utan också på annat sätt ger sig luft genom pressen öfver vårt oefterrättliga rättstillstånd. Frän samma tidning, som jag nyss citerade, väljer jag, emedan det ligger mig närmast till hands, ett stycke, som handlar om samma ämne. I tidningen Up-sala skrifves den 18 i sistförflutna Januari månad:

Den skandinaviska litteraturen, yttrar N. V. T., har på senare tider bekajats med en mängd giftiga klängväxter, som hota att förqväfva densamma.. Visserligen företaga censurens örtagårds-mästare en och annan rensning, men då detta sker, har ogräset redan hunnit frodas och blifva bemärkt. På mindre än ett halft år ha två osedliga arbeten beslagtagits i vårt grannland Norge,och endast för några dagar sedan skedde liknande beslag både i Stockholm och Göteborg. Många andra litteraturalster såväl i vårt eget land som i Norge, hvilka förtjent samma öde, ha, märkvärdigt nog, utan hinder försålts i tusentals exemplar och grumlat rena och oskyldiga sinnen. Det är emellertid egendom* ligt att se, med hvilken cynism de osedliga böckernas författare motivera och försvara sin verksamhet. Framför oss ligger ett utdrag ur en norsk tidning, »Impressionisten», som har till utgif-vare hrr Krogh och Jaeger, samme män, hvilkas böcker »Alber-tine» och »Fra Kristiania Bohémen» beslagtagits. De ha afgifvit en häpnadsväckande förklaring öfver den s. k. naturalistiska litteraturens uppgift.

Sålunda heter det bland annat, att den moderna ungdomen skall göra sin vilja till allmänhetens. Med denna ungdom menas naturligtvis de naturalistiska gröngölings-skribenter, hvilka existera på samvetslösa förläggares ocker med allmänhetens lägre lidelser. Hrr Krogh och Jaeger fordra nu, att dessa ungdomar skola lägga fram för allmänheten deras eget verkliga lif, ungefar som Strindberg gjort i »Jäsningstiden» och »Tjensteqvinnans son». De värde författarne beklaga dock, att så få af den modema ungdomen ha mod att afkläda sig sjelfva och framställa sig för offentligheten i all sin nakenhet. »Ty det finnes», säga de, »något, som heter blygsamhet — ett sorgligt foster af denna ungdoms förkonstlade uppfostran, och kanske det, som blir svårast för densamma att få fördrifvet, ty ännu finnes så mycken bedröflig hänsyn till föräldrar, slägtingar och vänner.»

Här hafva vi också ett stycke af den litterära »moderna ungdomens» program, denna ungdom, som arbetar på att »göra sin vilja till allmänhetens», hvilket ju således ingenting annat är än alla otuktade barnungars »program», hvilka »vilja ha sin vilja fram». Vigtigt är emellertid att här skilja mellan »denna moderna ungdom» och de verkliga representanterna for den modema realismen, såsom Ibsen, Bjomson, Kielland, Elster. Att utreda denna skillnad är här icke min uppgift. Docenten Frans von Schéeles »Nutid slögn er eller Framtidssanningar?» och F. A, Eks »OmstÖrt-ning eller Utveckling?» äro härvidlag goda vägledare.Men jag måste dock något vidröra denna sak, emedan angående densamma ganska stor begreppsförvirring råder, och »den moderna ungdomen» gör allt hvad den kan for att hålla, förvirringen vid magt, for att röra ihop de äkta realisterna med deras karikatyrer. Afsigten är tydlig. Är man sjelf ett dåligt sällskap, söker man hålla sig uppe genom att tränga sig på ett godt sällskap. Jag finner inga bättre ord for att uttala min egen tanke om denna oförskämda framfusighet än de, hvilka Docenten von Schéele yttrar om detta tilltag "i sin nyssnämnda skrift. Öfversättaren af denna ungdoms »vetenskapliga» auktoritets, Max Nordaus, »Konventionella nutidslögner», hr E. Thyselius, sammanställer i det svas-sande företalet till sin öfversättning Nordau med ofvan anförda norske realister, »fastän hos dessa diktare och deras meningsfränder Nordaus idéer framträda höljda i diktens lena, endast halft genomskinliga siden». Härpå svarar hr von Schéele: »Ibsen och våra andra högt värderade nutidsförfattare skulle i hufvudsak gilla Nordaus teori »om den fria parningen», ehuru de höljt sina tankar »i diktens lena, endast halft genomskinliga siden»! (»Lent, halft genomskinligt siden» om Ibsens och Kiellands diktform!) Man vet ej hvilket man mest skall häpna öfver, den oförsynthet, hvarmed öfversättaren framslungar detta kategoriska påstående, eller den kortsynthet, som gör, att han förmodligen tror sina egna ord. »Dockhemmets» författare skulle hysa samma åsikt om kvinnans uppgift och ställning som Max Nordau, hvilken anser henne som en andlig automat! Författaren till »En Hanske» skall sättas i parité med målsmannen för »djurens fria parning»! Tvärt emot den hvarje sjelfständigt tänkande kvinnas tacksamhet, som hr Thyselius vill tillerkänna Max Nordau, vänta vi, att den kvinna, som känner sitt menniskovärde och sin sedliga uppgift, skall kalla den, som predikar hans åsikter, för hvar kvinnas niding och större smädeord veta vi aldrig slungadt mot Ibsen och Bjom-son, Kielland och Elster, än

då dessa sägas höra till den ligan. Nej, gif honom i sällskap författaren till »Giftas» — och sällskapet är kanske ändå för godt!»Så långt Docenten von Schéele. För att göra ställningen klar för oss sjelfva måste vi äfven härvidlag, lära oss att skilja på sakefi sjelf och sakens karikatyr. Sociala missförhållanden af olika slag, kyrkliga och religiösa missförhållanden, officielt skrymteri, med ett ord: nutidslögner, äro dock verkligheter, som ropa på förändring, som allt mera trängande fordra en samhällsreformation. Och jag frågar på samvete hvilken ädel, rättänkande menniska som helst, om hon icke i sin egenskap af samhällsmedlem vid läsningen af t. ex. nämnda norska författare har känt sanningens skarpa udd mot sitt hjerta, ja, om hon icke stundom har igenkänt sina egna tankar i denna anklagande framställning af verkligheten? Måste man icke, om man vill vara sann mot sig sjelf, gifva dessa realister rätt i det hufvudsakliga och väsentliga af hvad de vilja uttala, äfven om man icke i allt kan följa med dem, utan tvärtom måste förkasta en åskådning, som här och der skymtar fram, och stundom måste ogilla framställningssättet? Men för att skydda både sig sjelf och andra, för hvilka man bär ansvar, är det vig-tigt att hafva ögonen öppna för. hvar gränsen går. Det finns åtskilliga menniskor, som, med bristande urskillnings-förmåga, i sin sanningskärlek och ärlighet skänka äfven karikatyrerna af de verkliga realisterna sitt erkännande, ja sin sympati, derföre att de förres program till stor del sammanfaller med de senares. Jag talar något af egen erfarenhet, ty jag har sjelf på detta sätt duperats. Och jag tillägger: såsom en oädel och dålig menniska i äfven det, bästa och ädlaste misstänker och läser motsatsen, ser sin egen bild, så ser och läser en god och ädel menniska ofta i det sämsta och orenaste goda afsigter och ädla motiver. Det senare är visserligen, ur en synpunkt sedt, någonting godt, men det är också oändligt farligt. På så sätt kan en ädel menniska komma att sympatisera med Strindberg, Jseger och Krogh likaväl som med Ibsen, Bjomson och Kielland. Det är för den faran jag med denna, om man så vill, sidoutflygt från ämnet har velat varna. Att Strindberg icke blott på ett anstötligt sätt fördjupar sig i osedliga detaljskildringar, utan också drifver osedliga läror, har jag visat. De äktarealisterna bringa de stora samhällsfrågorna under debatt; Strindbergssällskapet predikar osedlighet och samhällsomstört-ning. Detta är, i korthet sagdt, skillnaden mellan dessa båda litterära sällskap. Mot det senare slaget är lagen skrifven, icke mot det förra.

Men för att den offentliga ordningsmagten skall kunna med framgång göra sin piigt, måste de enskilde stå bakom. Vi enskilde måste bilda en opinion mot denna litteratur, af-¿kudda oss träldomsoket af den opinion, som »det unga Sverige» pålagt oss, och icke längre vara »automater, hvilkas hjemor dragas upp» af detta sällskap. Och jag tillåter mig att for det ändamålet gifva ett lika enkelt som praktiskt råd. Vi skola se upp, när vi köpa böcker och prenumerera på tidningar och tidskrifter. Vi skola akta oss for att kasta bort våra penningar på litterärt skräp, äfven om någon »äkta perla» skulle kunna uppletas bland soporna. Vi skola icke låta lura oss, hvarken af gamla traditioner eller af en lockande utstyrsel med målade eller omålade »gubbar». Den af hr Bonnier förlagda och af det unga Sverige redigerade gamla julkalendern »Svea» t. ex är icke numera hvad den varit, men mången tanklös köpare litar på de gamla traditionerna. »Ny illustrerad Tidning», »Julrosor», »Norden» kunna sägas höra till samma kategori. Ett bildadt hem kan mer än väl undvara detta slags »skönlitteratur». Och sådana tidningar, som tjena denna litterära liga och af den inspireras, skola vi icke heller hålla oss. Iakttoges detta, skulle det vara en början till det bättre. Men mera måste göras. Jag är visserligen ingen vän af föreningar. I våra dagar spelar emellertid förenings väsendet en icke obetydlig roll. Jag vore derfor färdig att föreslå bildandet af en förening mot osedlig litteratur, en förening, som skulle sträcka sig öfver hela landet och omfatta medlemmar af alla samhällsklasser. Afgift skulle betalas, men endast af dem, som hade råd att betala; derigenom skulle en nyttig förlagsverksamhet kunna komma till stånd. Och skulle åtskilliga förläggare och bokhandlare gå in i föreningen, hvilket väl vore att hoppas, skulle derigenom icke litet kunna uträttas. Bil-dade män och qvinnor med hjerta for vårt land och vår ungdom och med tid att disponera ofver kunde blifva företagets »verkställande direktörer». Vilja sedan »de andra» bilda en förening för spridandet af osedlig litteratur, d. v. s. for »yttrandefriheten» eller något dylikt, såsom det förstås kommer att heta, så kan det icke alls skada.

Men framför allt måste en sådan opinion hafva en inre, en djupare grund Den måste vara en opinion i hela tänke- och lefnadssättet, en opinion i tanke och handling. Vi måste erkänna och bekänna, bekänna i handling, att den litteratur, vi vilja bekämpa, har sin styrka i framhållandet af sociala missförhållanden och synder, som verkligen

existera. En öfver-dådigt uppdrifven och raffinerad njutningslystnad hånar öppet den af arbetslösheten och arbetsgifvames egoism framkallade nöden. Med hjertlig tacksamhet hafva vi förnummit, att vår Drottning tagit ett betydande steg till inskränkning af öfver-flödet vid middagar och supéer i tongifvande kretsar. Och tidningarna tala ju om hur åtskilliga arbetsgifvare genom försäkringar och insättningar sörja för sina arbetare. Att gifmildheten hos oss är stor, kan ju icke heller förnekas. Men ändå gör man för litet. Man kurtiserar »folket» och ser genom fingrarne med socialistiska tillställningar, som bespotta och trotsa samhällets ordningar, men man gör i stort ingenting att tala om för detta folk, som släpar och svälter. Och på det sättet tvingas våra hederliga arbetare att tillsammans med samhällets olycksbarn och utskum bilda »massan» för att pocka sig till sin rätt och taga den med våld. Under normala förhållanden skulle de verklige arbetame långt ifrån vilja förnedra sig till ett sådant kamratskap, men nöden har ingen lag. — Och den sedeslöshet sedan, som faktiskt existerar i så oerhörd grad bland såväl de högsta som de lägsta, skillnaden mellan den offentliga moralen och den enskilda samt det rådande bruket att i denna sak »tyda allt till det bästa», ger ej liten styrka åt den litteratur, som mer fördoldt eller uppenbart predikar köttets evangelium. Här gå med högburet hufvud män ibland oss, som äro kända icke blott för att lefva liderligt, utan äfven för att lefva i onaturliga laster. Och de blifva så långt ifrån dömda af opi-nionen, att de i stallet prisas och hyllas såsom konstnärer etc. Och i minnesteckningarna öfver dem, när de äro döda, skildras i granna ord deras förtjenstfulla »lifsgerning* — ett blomsterströende öfver ett lastbart lif, som ofta presten böijar i sitt liktal vid grafven. Skall samhällets väl främjas, måste samhället först och främst göra bot från sådana och andra synder. Men boten skall göras i de enskildes bjertan och lif. Annars blir det blott ett lappande med nya klutar på en gammal klädnad, och då veta vi ju både af den kända liknelsen och af erfarenheten, hurudant slutet blir.

I tidningarna cirkulerade nyligen en berättelse om barnbalerna i Paris så lydande:

Om barnbalerna i Paris skrifves från hufvudstaden vid Seinestranden till en tysk tidning: Vid barnfesterna under förra säsongen utvecklades en så dåraktig lyx, att sparsamma mödrar voro verkligt bekymrade deröfver. Hvarje liten kavaljer måste öfverlemna till sin dam en bukett, hvars pris i ett finare sällskap varierade mellan 20 och 50 frcs. Några af de unge dan-sörerne voro så artiga, att de med ponyekipager hemtade sina damer från deras bostäder. Kostymerna strålade af äkta juveler och spetsar. I fråga om lyx gåfvo de små ej efter för de store. I år skall det bli slut med detta ofog. Den enda tillåtna bal-drägten vid barnbaler är en hvit drägt. Blommor få ej bortskänkas, emedan deras doft inverkar skadligt på de späda nerverna. Under barnbaler serveras endast glace och bakverk. I förliden säsong såg man deremot många herrar i den höga åldern af sex eller åtta år ragla hem med ett champagnerus.

När vi läsa en sådan skildring »ur barnens lif», tycka vi förstås, att det är väl starkt, och vår dom öfver detta stycke pariserlif blir nog icke så mild. Men må vi äfven gå till oss sjelfva. Våra bambaler stå icke långt efter de parisiska i dårskap. Och sedan går de ungas uppfostran i samma stil under hela deras uppväxt; det är mycket vanligt. Genom denna flärd och yppighet grundlägges en dådlös njutningslystnad, som fortare än man tror kastar den unge i lastens armar. Sedeförderfvet bland de unga är ofta en naturlig konseqvens af den uppfostran och de vanor de fatt i hem-men från deras tidigaste år. Och jag vill härvid lägga ton vigt på ordet naturlig. Hvad Strindberg och hans an-hang talar om det ohelsosamma och skadliga i att undertrycka lustan och om det naturliga i att tillfredsställa den, är ju på sätt och vis riktigt. Att fortär as af begär, som oupphörligt näras, men icke tillfredsställas, måste ju vara både själens och kroppens ruin. Men just derfor är det uppfostrarens ansvarsfullä pligt att förebygga alstrandet och närandet af sådana begär hos de unga. Och det är otaliga uppfostrares skuld, att de icke blott underlåta denna pligt, utan sjelfva tvärtom är o upphofvet till den olycka, från h vilken det var deras uppgift att skydda de barn, som blifvit dem anförtrodda. Och hit hör också bristen på kärleksfull tukt, på skyddande, men icke småaktig, icke pedantiskt reglemen-terande kontroll öfver barnens lekar, läsning, umgängen, klädsel; hit hör bristen på det ömma förtroende, som bör finnas mellan föräldrar och barn och som finns, utan att någonsin forsvinna, der förhållandet mellan föräldrar och barn är sådant det skall vara. Detta har många gånger blifvit sagdt, men det behöfver sägas om och om igen, och nu hafva vi ju särskild anledning att upprepa dessa sanningar for oss. De förolyckade unga äro vanligtvis martyrer för en förvänd uppfostran. Under

de tolf år jag varit lärare i statens läroverk och i enskilda skolor har den tanken åter och åter kommit för mig: det är förunderligt, att ungdomen kan vara så bra, som den är, med en sådan uppfostran!

Jag kallade de unga martyrer för uppfostran, och jag fullständigar detta yttrande med: martyrer för tidsandan, för en herskande dålig ton och opinion, för samhällets försummelser och synder. Detta tillägg är i det föregående tillräckligt motiveradt. Jag kan vid detta yttrande icke låta bli att tänka äfven på de straff, som skolan måste pålägga sina brottsliga lärjungar, på dessa re-legeringar1), som till jemförelsevis så stort antal nyligen före-

1) Uttrycket »relegeringar», som äfven förut begagnats, är något oegentligt så till vida, som inga officiela relegeringar nu egt rum, utan resp. föräldrar och målsmän hafva tillsagts på privat väg af rektor att taga barnen ur skolan, en åtgärd af mildare art, som bru-kommit. Skolans pligt är att, bunden som hon är och bor vara af sina lagar, också tillämpa dem och deras straffbestämmelser, hvilka hafva sin grund i den riktiga åskådningen, att omsorgen om det helas väl måste gå före omsorgen om en endas väl, att omsorgen om ett fåtal måste, såvida det är nödvändigt, offras för omsorgen om de många. Att i skolan behålla lärjungar, öfverbevisade om osedlighet och last, vore ett brott mot hela skolan, ett brott mot dess öfriga hundratals läijungar, bland hvilka smittämnet kunde utbreda förödelse. Men derför kan en ungdomens vän icke annat än känna djupt medlidande med dessa stackars gossar, hvilkas bana rent af kan blifva stängd genom en sådan relegering, och som i alla händelser alltid på ett eller annat sätt i yttre afseende skadas af en sådan dom. Man tanke sig, att de gossar, hvilkas skolgång på detta sätt afbrytes, hafva medellösa föräldrar. Hvad skola dessa taga sig till? I samma stad blir en sådan relegerad vanligtvis icke mottagen vid någon annan skola, såvida det finns mer än en skola der. Och äfven om för-äldrame hafva råd att bestå honom skolgång i någon annan stad, än den, i hvilken de sjelfva äro boende, är det mycket sannolikt, att han icke heller der blir emottagen. Hvad skola föräldrarne då göra, och hvad skall det bli af den relegerade?

Den förnämsta och vigtigaste faktorn i uppfostran har jag ännu icke nämnt: Gudsfruktan. Blir Gudsfruktan tidigt en i barnets lif ingripande och herskande magt, då behöfva föräldrarne icke frukta för sitt barn; barnet är då i bättre och mera skyddande händer än sina föräldrars. En uppfostran till Gudsfruktan i djupaste och egentligaste mening, till kristlig tro i det ordets fulla betydelse, kan flertalet föräldrar icke åstadkomma; det kan man icke heller begära. Men att vördnad för Gud och det heliga, för Guds vilja och lagar i samvetet och i Ordet, tidigt inplantas hos de unga, det kan man begära af föräldrar, som kallas och vilja vara kristna, ja äfven till en viss grad af dem, som icke

kar vidtagas i dylika fall. Pä sitt afgångsbetyg får den sålunda från skolan skilde lägsta sedebetyget, och söker han inträde yid annat läro* verk, tar man här alltid reda på orsaken till detta betyg.

vilja kallas och vara det. Och det är godt och icke litet vunnet, om man kan åstadkomma så mycket. Ja, detta är oftast bättre, än en uppfostran med många och långa böner, mycket talande och läsande om Gud och det gudomliga. Hur många barn i verkligt fromma och allvarliga hem hafva icke genom ett sådant välmenande oförstånd blifvit omöjliggjorda för kristligt lif! Barnet är barn; att väcka leda för det heliga genom att trötta med det heliga är, äfven det icke minst, ett missbruk af Guds namn, som icke blifver ostraffadt. Må man icke missförstå mig, men denna sak ligger mig tungt- på hjertat, ty jag har sett så många sådana fall. Derfbr begagnar jag ätven detta tillfälle för att uttala hvad jag tänker, i den förhoppning, att dessa rader skola läsas af någon, som af dem känner sig träffad. Det sagda är sagdt i kärlek; må det också upptagas med kärlek.

Mot en annan missuppfattning vill jag också vända mig. Jag har talat några ord om de samhällssynder och samhälls-fiender, hvilkas namn äro faianga, flärd och yppighet, synder, som kanske mer än andra uppfostra de unga till oduglingar och förderfva dem. Härvid måste emellertid ihågkommas och strängt fasthällas, att sådana samhällsfiender husera icke blott i de förmögnas eller de bättre lottades hus, utan också i de fattigas. I de förra är det företrädesvis den manliga ungdomen, som genom dem synbart förderfvas, i de senare den qvinliga. Tror man, att en hjelp mot detta onda är att söka i en fullkomlig nivellering af lefnadsförhållandena, så har man icke mycket förstånd. En sådan nivellering är dessutom omöjlig. Afven i det argaste socialistsamfund kommer det alltid att finnas »ofver och under», mppe och nere» och lefnadsförhållanden derefter.

Det första botemedlet är, att vi rätteligen vakna upp öfver det onda i tiden, hvartill hvar och en i sin mån är skulden, och att vi vilja göra något. Och då är det vigtigt att icke låta lulla sig till sömn af vare sig pessimismens eller optimismens vaggsånger. Man kan till den grad förslöas af det ondas magt och utbredning, att man anser ingenting kunna göras, utan att det är bäst att »låta't gå». Den faran förstår jag så väl; men jag förstår också,att det är en fara, en frestelse, som man måste afvisa, »Verlden har alltid varit ond och kommer alltid att så bli. och det är på det hela taget icke sämre nu än forr» heter det från så många håll och kanter, med ett slags blandning af pessimism och optimism. Huru jemforelsen mellan forr och nn utfaller i fråga om andra företeelser på det moraliska gebitet, det lemnar jag nu å sido. Men i fråga om den sak, som jag här behandlar, slutar jag med samma påstående, med hvilket jag böljade: bland skolungdomen står det mycket sämre till nu än forr. Detta är också denna ungdoms egen uppfattning. D. v. s. de sedliga ynglingame tanka så; de andra anse forstås, att nutidens upplysning har emanciperat ungdomen från den oriktiga föreställning om >sedlighet och osedlighet», som herskade, när deras fader och deras lärare gingo i skolan. Sådana tankar får man höra af de unga vid fortroliga samtal med dem.

När hr Strindberg i novellen »Dygdens lön» beskrifver gymnasimngdomen på det sätt, som redan i Nya Dagl. Alle-handa-artikeln framkallade min protest, anser nog mången att detta är en skildring af gymnasisterna på hans gymna-siitid, d. v. s. för öfver tjugo år sedan, hvilken förmodan bekräftas af sjelfbiografiema. Häraf drar man den slutsatsen, att det icke kan vara värre nu, än det har varit, hvaraf åter den slutsatsen drages, att man nog ingenting kan göra åt ett förhållande, som är så gammalt, och som kanske alltid bar existerat. Jag vill icke besvära mig med att uppvisa oriktigheten af denna den slöa misströstans slutsats, äfven om premisserna vore riktiga, hvilket icke är händelsen. Jag vill icke heller upprepa mina invändningar mot hr Strindbergs teckning af gymnasiiungdomen. Jag vill blott komplettera dem med det tillägget, att när man sjelf umgås med de dåliga subjektema, så tror man, att alla äro dåliga; detta ar en erfarenhet, som har sin tillämpning äfven på en skolgosse och hans uppfattning af kamraterna. Det kan ju också hända, att, när hr S. nu ser tillbaka på sin skoltid, den tiden presenterar sig för honom i samma skick som alla och siting nu for tiden, d. v. s. såsom idel uselhet och dålighet, såsom »svart i svart», emedan han sjelf har fel på ögonen.Jag gick samtidigt med hr S. i skolan och har ett helt annat minne af den. Vi gingo dock icke vid samma läroverk. Jag gick på Stockholms gymnasium och hr S. gick på Stockholms lyceum. Lyceum var ett privatläroverk, som tog emot äfven bortskämda och lata pojkar från burgna och förmögna hem, ofta sedan de blifvit kuggade vid försök att komma in på gymnasium. Jag minns, att gymnasisterna derför icke erkände lycisterna såsom fullt jembördiga med sig, och utan tvifvel utgjordes lycei lärjungar af en temligen blandad samling 1). Det är icke min mening att sätta någon fläck på lycei minne. Många äro dess f. d. lärjungar, som blifvit framstående män i det allmännas tjenst och med tacksamhet ihågkomma sitt gamla läroverk och sina lärare. Men ingen torde heller kunna förneka sanningen af det förut sagda, hvilket må stå som en vägledande kommentar till hr Strindbergs teckning af sin gymnasiitid.

Jag nämnde, att jag har ett annat minne af den tiden än hr S. Af fruktan att jag möjligen idealiserade den i min föreställning gick jag häromdagen till en f. d. gymasiikamrat, nu tjensteman i Stockholm, och frågade honom, hur det der-med förhöll sig. Han svarade: »Du vet väl lika bra som jag, att det fanns ett litet kotteri ynglingar, som voro dåliga» — härvid nämnde han några namn — »men», tilläde han, »du vet ju också, att den stora mängden af oss betraktade dem som sämre folk,» — På gjorda förfrågningar hos flera representanter för äldre och yngre skolgenerationer om det sedliga tillståndet och om andan i skolan på deras tid har jag fatt samma svar, stundom nära nog ordagrannt detsamma. Att en eller annan äfven af de äldre kanske har andra mimfen från skolan, det kan jag ju tänka mig, ehuru jag icke har hört något sådant. Detta torde dock i så fall på goda grunder kunna anses vara undantag och bevisar ingenting mot det erfarenhetsrönet, att skolungdomen nu i sedligt afseende är mycket sämre än förr.

1) I den nu ur tiden g&ngna tidningen »T i den» berättar Strindberg sjelf den 26 Oktober 1884 i ett stycke sjelfbiografi, hur lycei rektor var nödsakad att för sin existens ibland gifva rektorsmyndig* heten till spillo gent emot lärjungarne.Målsmännen for tidsandans optimistiska dogmatism förneka, naturligtvis den erfarenheten. Att mensklighetenen i alla afseenden går framåt, och att den moraliska förbättringen håller jemna steg med den

fortgående upplysningen, fastan kortsyntheten kan tycka motsatsen, predika helt frankt dessa dogmatici. Men må vi icke låta sådana fraser förvända synen på oss. Må vi låta dessa herrar optimister roa sig med sina kammarteorier, bäst de gitta, och roa andra också med föreläsningar öfver hvad de hopfunderat, och må vi unna dem glädjen af uppmuntrande uppláder från ett tacksamt auditorium, som med oförstäld belåtenhet njuter af den ve-derqvickande tanken, att allting är så förträffligt. Men må vi sjelfva deremot icke låta någonting göra oss blinda för en verklighet, som är så tydlig och så nära oss, att vi kunna taga på den. Låtom oss vara verkliga »realister»! Då skola vi icke heller låta vagga oss till ro af tidningspressens lugnande försäkringar om »allmänhetens sunda omdöme», »det allmänna sedlighetsmedvetandet och rättsmedvetandet» o. s. v., tröstegrunder, som äro af samma lugnande art, som läkames lugnande statistiska uppgifter, när en farsot ödelägger en stad eller ett land.

Må vi också akta oss för det slags dådlösa och makliga optimism, som höljer sig i frasen »man skall tänka högt om ungdomen». I ett läroverkskollegium väckte för flera år sedan vid ett tillfälle en af lärarne det förslaget, att de närvarande skulle Öfverlägga om sedlighetsförhållandena bland läroverkets ungdom, om »ungdomens farligaste fiende». En annan lärare nedtystade förslaget med en viss skärpa. »Man skulle tänka högt om ungdomen, tro på och vädja till det goda, sanna och ädla hos ungdomen; icke rota i det onda och dåliga, hvarigenom man kunde framkalla just det man ville förebygga.» Och förslaget förföll verkligen efter detta yttrande. Några år derefter fick samme lärare, som ville, att man skulle »tänka högt om ungdomen» i stället för att räcka den en hjelpsam hand, anledning att med bedröfvelse för en vän, en af de vid nämnda kollegium närvarande lärarne, beklaga sig öfver sin egen sons sedliga förvillelser. Var detta icke ett slags nemesis? Nog betraktar jag det så.Visst bör man tänka högt om ungdomen, tro på ungdomen. Men denna sanning blir såsom alla sanningar endast en fras, som skadar, om hon far skymma bort andra sanningar, hvilka äfven måste tagas med i räkningen. Icke tänker man mindre högt om ungdomen, icke tror man mindre på ungdomen derfor, att man vill rädda ungdomen från de faror, som faktiskt hota den. Sjelf vet jag icke med mig, att jag brutit mot den lagen, som bjuder: Aktning för ungdomen! Angående den saken tror jag mig lugnt kunna vädja till mina f. d. lärjungar. Och i sammanhang härmed vill jag på förhand bestäm dt protestera mot en sådan förvrängd uppfattning af hvad jag yttrat om de unga litteratörerna, att detta skulle innebära ett brott mot nämnda lag, på samma gång jag också vill förklara mig vara fullkomligt medveten om att jag — jag hade så när sagt lyckligtvis — ännu icke är tillräckligt gammal för att kunna sätta ålderns auktoritet emot deras. Den egenskapen behöfs icke heller för att uttala den dom, som många i sitt inre falla öfver en skara ynglingars och unga mäns oförsynt slyngelaktiga tilltag att vilja regera samhället.

Jag har ju dessutom också gifvit mitt erkännande åt och påpekat det berättigade och den sanning, som gömmer sig i den af dessa »litteratörer» gjorda litteraturen. Och jag vill ännu en gång göra det, emedan vi icke hafva rättighet att förbise detta motiv till snar hjelp, till att göra något. Denna litteratur, mot hvilken jag här vänder mig och hvilken jag, så vidt tid och krafter dertill gifvas mig, i min ringa mån fortfarande vill bekämpa, denna litteratur med sin sedeslösa åskådning och sina sedeslösa läror har i troligen de flesta fall till sitt första upphof den unges f örtviflade suckan efter hjelp i en kamp, till hvilken naturen sjelf utmanar honom, en kamp, i hvilken han vanligen besegras, derföre att ingen lyssnar till hans suckan och gifver honom den hjelp han behöfver. När han i stället först blir lemnad åt sig sjelf och när sedan hans motståndskraft försvagas genom missförhållanden af olika slag inom familjen och inom samhället i dess helhet, är det då att undra öfver, om slutet blir hvad Strindberg berättar om sig sjelf i sina sjelfbiografieroch af Geijerstam förtäljer om sig i »Erik Grane»? Ja är det ens att undra öfver att de berätta detta om sig sjelfva såsom en anklagelse mot missförhållanden, hvilka bidragit till -deras olycka. Att de unge ej skulle hafva någon skuld, är osannt, men det är lika osannt, att samhället icke också har sin dryga skuld. Har man genom sin verksamhet blifvit ställd vid de ungas sida, dagligen sett deras lif på nära håll, delvis fått deras förtroenden, och blickar man i denna belysning tillbaka på sin egen uppväxt och ungdom, dä måste man erkänna, att så är. Och derfor kan man hysa en verklig kärlekens medkänsla för de missriktade och förfelade existenser, hvilkas skriftställeri och offentliga uppträdande man för samhällets och isynnerhet för den uppväxande ungdomens skull måste, med sedlig harm, på det oförsonligaste sätt angripa och bekämpa.

Och derför åter, — räckes åt ungdomen ingen hjelpande hand, utan stannar man vid ett undertryckande af denna litteratur, då är hjelpen blott half — och knappast det — och half hjelp är ingen hjelp. Dessa cyniska utgjutelser, som böra nedtystas, äro förvridna ekon af ett skri efter hjelp, som ohördt förklingat. Nedtysta vi endast, utan att akta på detta skri och utan att hjelpa, då göra vi oss skyldiga icke blott till en obarmhertighet, utan också till ett skrymteri, för hvilket vi skola tvingas, kanske förr än vi ana, att aflägga en räkenskap, som blir vår dom. Det är samhällets pligt att undertrycka och bestraffa brotten, men om samhället, på samma gång det utöfvar den pligten, uppammar brottslingar, är samhället sjelf den största brottslingen. Samhället har ingen moralisk rättighet, och ännu mindre någon pligt, att bestraffa brott, till hvilka det sjelf genom öfverträdelse och underlåtenhet är skulden.

Må ingen göra sig skyldig till den ytligheten, att han i detta »erkännande» ser ett försvagande af den förkastelsedöm, som förut blifvit fäld öfver det sedeslösa skriftställeri, hvilket grasserar ibland oss, eller ett försvagande af vår bestämda fordran att få skydd enligt gällande lag mot denna hydra. Ett sådant erkännande kan mycket väl stå tillsammans med både denna dom och denna fordran. Genomlagens efterlefnad i denna punkt skyddas åtminstone flera enskilda familjer och flera enskilda barn och ynglingar; der-igenom lemnas åtminstone en hjelp åt enskilda föräldrar, åt mången enka, som i sin ensamhet har rättighet att fordra denna hjelp vid sina unga söners uppfostran. Detta är af icke liten betydelse, och derför bör och skall lagen mot osed-Hg litteratur i hvilket fall som helst tillämpas och efterlef-vas; vi enskilda fordra det. Men ser man på samhället i stort, då gäller hvad jag nyss sagt: stannar samhället vid den halfheten, så blir samhället sjelf i dess helhet och samhällets ungdom, i stort taget, icke mycket hjelpt, och då påskyndar samhället sin mognad till domen. — For min del kan jag icke annat än betrakta som en beklagansvärd brist i både uppfattning och ståndpunkt hos recensenter, hvilka i sedlighetens och samhällets intresse nedkritisera det sedeslösa och samhällsupplösande skriftställeriet, att de i allmänhet icke uttala detta erkännande och vända det såsom en fordran mot samhället1).

Men hjelpen? frågar man. Hur skall man hjelpa? Jag svarar i öfverensstämmelse med hvad jag förut sagt: det första steget åt det hållet är att inse och erkänna* att hjelp behöfs, att hjelp är nödvändig. Om detta blir allmänt insedt och erkändt af dem, som ännu mer eller mindre hafva magten och inflytandet i sina händer, och har sålunda första steget en gång tagits, så blir det nog icke så svårt, som man kanske föreställer sig, att gå vidare/ Men det förstås, försakelse kräfves af oss alla, om någon verklig förbättring skall kunna ske, någon verklig hjelp lemnas. De

1) I några väl skrifna artiklar, som nyligen stått att läsa i Nya Dagl. Allehanda med anledning af de sedliga förvillelserna bland hufvudstadens skolnngdom spårar man tydligt denna synpunkt. Ocb det är nog många, som känna och erkänna dess riktighet. I en hjert* lig, enkel och rakt på saken gående artikel i samma tidning för den 14 Febr., med öfverskrift Skydd för vår ungdom/, har en Skolman uttalat hufvudsakligen samma tankar, som jag här velat uttala, öm typografiska hinder ej mött nu, när denna broschyr snart är färdig» tryckt, hade jag tagit mig friheten att aftrycka äfven denna artikel. — Man tycks på flera håll börja vakna och röra på siglunga mannens skuldsättning, de försenade giftermålen, fa-briköarbeterskors och sömmerskors samt äfven ofta arbetares onaturligt och orättvist låga aflöning, tjenares ofta tryckta ställning och’ obenägenhet att vilja tjena — allt detta och mera sådant ondt sammanhänger med det onda, på hvilket vi nu först och främst hafva vår uppmärksamhet riktad. Allmänt lättsinne, prostitution och socialt missnöje — de närmaste följderna af de uppräknade missförhållandena — göra samhällskroppen allt sjukare och sjukare; men i ett sjukt samhälle kan ingen frisk och sund ungdom uppväxa och uppfostras. — Hvaije hederligt arbete måste äras icke genpm fras-kurtis, utan genom reélt och dervid också genom materiell erkännande. Lefnadssättet måste inrättas efler tillgångarna. Barnen måste uppfostras i den föreställningen, växa upp i| en omgifning, der den föreställningen herskar, att jordelifvets lycka icke är njutning, öfverflöd och öfverdåd, utan ett hem med mer eller mindre riklig utkomst genom hederligt arbete.

Jag nämner detta blott antydningsvis. Jag kan ju icke närmare gå in på sådana ämnen utan att komma bort ifrån mitt egentliga ämne. Men genom dessa antydningar vill jag hafva uttalat en reservation emot den uppfattningen, att någonting väsentligt och beståe>ide skulle kunna uträttas der-igenom, att man stannar vid att angripa en eller annan i ögonen fallande samhällsbrist, ett och annat uppenbart sam-hällsondt, vare sig osedlig litteratur eller

något annat. Det är visserligen, jag kan icke nog betona det, samhällets, statens, styrelsens pligt att härvidlag göra sin magt och myndighet gällande. Men samtidigt måste ett rensnings- och reformationsarbete utgå från de enskilda och från familjerna. Och härvid måste de högst stående i samhället, de tongif-vande och kapitalisterna föregå med exempel och börja arbetet, hvilket uppifrån måste sträcka sig ända ned till de lägsta samhällslagren. — »Men», invänder man, »det der har Ju många gånger på olika sätt blifvit sagdt förut; det är bara ntopier». Ja, nog har det blifvit sagdt förnt, men det behöf-mer än väl sägas om igen; och är det .endast utopier

— farväl då med samhället!Men skolan, invänder man vidare, har då skolan ingen skuld och behöfver den icke reformeras ? Härpå svaras: Att skolväsendet behöfver förändras, erkänner man ju, och ett arbete i den riktningen pågår ju som bäst; framtiden får utvisa, om man förstått, hvari felen bestå. Tvenne brister, som kanhända icke komma att uppmärksammas tillräckligt, skulle jag dock särskildt vilja framhålla. Den ena är det öfverhandtagande extra-läraresystemet, så olämpligt som möjligt i nästan alla afseenden. Derigenom lockas många unge män med ofullständigt aflagd filosofie-kandidatexamen,] och således utan utsigt till ordinarie befordran, in på en bana, för hvilken de egentligen icke hafva fallenhet, men som erbjuder dem en tidig bergning, hvareftér vägen för dem är stängd. Här hafva vi en källa till socialt missnöje. Men en annan sak, som för samhället är värre: Hur skola dessa ofta mycket unga män kunna annat än undantagsvis vara uppfostrare? Stundom är det icke stor skillnad i ålder mellan dem och de äldsta lärjungarne vid läroverket. Och deras prekära ställning beröfvar dem ofta både intresse och tillfälle att växa in i skolförhållandena och så småningom blifva vuxna sin uppgift såsom uppfostrare. Som det nu är ställdt, att statsanslag till det behöfliga antalet ordinarie platser icke finns och icke ges, är emellertid mängden af extra-lärare ett »conditio sine qua non» för läroverken. Men detta är en dålig »rikshushållning»!

En annan brist, som nog ännu vidlåder skolan och som jag nu också ville påpeka, är den här och der bristfälliga inspektionen och kontrollen öfver lärarne. Lika litet som jag med det jag sagt om extra-läraresystemet velat tala illa om extra-lärarne, lika litet vill jag, när jag framhåller denna brist, kasta någon skugga på lärarekåren i dess helhet. Den första paragrafen i det stycke af skollagen, som handlar om lärare, lyder så: »Läraren erinre sig städse, att han vid utö/ningen af sitt ansvarsfulla hall i förhållande till lärjungen företräder faders ställe. Sorgfälligt befor dre han lärjungarnes förkofran i gudsfruktan, sedlighet, flit och lydaktighetj i kunskaper och färdigheter, och besinne dervid alltid, att till det mål, som han vid lärjungarnes ledning börhafva i sigte, förer han dem säkrast genom eget föredöme». Rektor, Inspektor och Eforus äro de myndigheter i olika gradationer, som äro satta att vaka öfver denna stadgas efterlefnad. Men vi måste erkänna, att här och der nästan otroliga öfverträdelser af detta lagrum kunnat gå for sig utan att vederbörande myndighet rört ett finger. Tvärtom hafva de brottslige eller oduglige lärame i och for uppflyttning i • högre lönegrad fått sina sedvanliga intyg om nit och skicklighet Motsvarande förhållanden kan man för öfrigt få bevittna hvar som helst inom tjenste- och embetsmannaverlden. Här stå vi inför en af dessa konventionella nutidslögner, som långsamt, men säkert, underminera samhället. Derför har jag velat påpeka detta förhållande. Men det har ofta sina på mer än ett sätt obehagliga sidor för vederbörande myndighet att göra sin skyldighet. I nio fall af tio kan man t. ’ex. vara viss på, att den del af tidningspressen, som häftigast angriper allt bestående och lefver på att uppspåra och draga fram det beståendes fel och brister, utfular sig mot den pligttroget handlande myndigheten för »byråkratisk småaktighet och kitslighet», för »magtfullkomligt öfver-sitteri» o. d., i all synnerhet om denna myndighet utgöres af en kyrkans man. Och det är icke alla, som hafva tillräcklig moralisk styrka att utan vidare endast skänka sitt förakt åt dylikt tidningsgläfs och tidningsskall.

Men jag har kanske för mycket gått ifrån mitt egentliga ämne: Strindberg slitteraturens demoraliserande inverkan på samhället och först och främst på ungdomen, och myndigheternas pligt att skydda oss från spridandet af detta gift. Innan jag nedlägger pennan, vill jag bedja hvarje läsare tänka på hvad som är skrifvet, icke på hvem som skrif-vit Jag råkar till att vara prest, och detta torde för mången vara en tillräcklig anledning att slingra sig undan sanningen i det som jag skrifvit. Prestens ord är för många liktydigt med »å embetets vägnar, utan personlig öfvertygelse och sanning». Jag medger, utan $tt ens vilja göra något försök till motstånd, att den uppfattningen icke utan skäl är en dom öfver oss prester, under hvilken vi alla solidariskt få böja oss, den oskyldige med den

skyldige. Men jag påståralldeles bestäindt, att den der uppfattningen ingenting har att skaffa med denna broschyr. Ty jag har här talat endast såsom menniska, såsom samhällsmedlem och lärare, icke såsom prest. Hvilken prest- och kyrkofiendtlig menniska som helst kunde hafva sagt detsamma af sedligt nit och af kärlek till ungdomen. — Att jag i en polemisk skrift angripit Viktor Rydbergs »Bibelns lära om Kristus» kommer törhända också att af ett visst slags »litteratörer» och »publicister», som hafva en genom öfning vunnen färdighet att blanda bort korten, framhållas mig till skam och hr Strindberg & C:i till heder. Vid tanken på en sådan möjlighet kan jag ingenting annat göra än beklaga, om jag på det sättet blir en helt och hållet ofrivillig orsak till att Viktor Rydbergs namn tvingas att fraternisera med August Strindbergs, och for öfrigt vill jag bedja den läsande allmänheten att se upp och icke låta bedraga sig af dylika falskspelare. Mina teologiska skrifter hafva ingenting att göra med denna skrift. Till och med en ateist kan harmas lika mycket som jag öf-ver den skamliga Strindbergslitteraturen.

* *

*

Men ännu en gång återkommer jag till det kraf, som jag mägtigt känt vid författandet af denna skrift: Vi, som vilja göra något för att skydda ungdomen^för osedlighetens förderf, som vilja bekämpa den osedliga litteraturen och andra hotande faror af samma slag, vi måste först och främst vakna upp öfver oss sjelfVa och vaka öfver oss sjelfva. Vi måste inse och erkänna vår andel af skulden, fordra af oss sjelfva, om vi skola kunna hafva rättighet och tillbörlig styrka att fordra af andra. Uppfostraren måste visserligen alltid hafva i sigte skillnaden mellan ungdomens rättigheter och de äldres, men också nödvändigheten af att de äldre göra sina pligter, for att de skola kunna fordra pligtuppfyllelse af ungdomen. Och i mångt och mycket sammanfalla ungdomens och de äldres såväl pligter som rättigheter. Den enskilde har ingen moralisk rättighet till fordringar på hemmet, om den enskildeingenting gifver, hemmet ingen moralisk rättighet till fordringar på skolan eller samhället, om hemmet ingenting gifver, utan tvärtom kanske tar bort de goda intryck och lärdomar, som skolan och lifvet gifva. Och likaså i omvänd ordning. Må vi, hvar och en, som ordspråket säger, »sopa rent för vår egen dörr», men icke genom undanflykter och ursäkter eller genom att skjuta skulden på andra och annat, utan genom allvarligt bättringsuppsåt och oskrymtade bätt-ringsgerningar! Denna uppfordrande maning låter jag denna gång vara mitt sista slutord.Rättelser:

Sid. 22, 2:dra rad nedifr. står: å läs: få d 40)8:de rad uppifr. står: någoting läs: nagonting